

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ

**ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΠΡΟΣΗΛΩΜΕΝΑ ΣΤΟΝ ΙΗΣΟΥ,
ΠΗΓΗ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ**

ΡΙΜΙΝΙ, 14-16 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2023

ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΠΡΟΣΗΛΩΜΕΝΑ ΣΤΟΝ ΙΗΣΟΥ, ΠΗΓΗ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ

PIMINI 2023

Στο εξώφυλλο: Μπεάτο Αντζέλικο, *Παρουσίαση του Ιησού στο Ναό*, τοιχογραφία, λεπτομέρεια, 1442, Φλωρεντία, Μουσείο του Αγίου Μάρκου. © Ραφαέλ Μπεντσίνι/Αρχαία Αλινάριη, Φλωρεντία.

«Με την ευκαιρία των Πνευματικών Ασκήσεων της Αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης με θέμα “Τα μάτια προσηλωμένα στον Ιησού, πηγή και τελειοποίηση της πίστης”, ο Άγιος Πατέρας Φραγκίσκος μας απευθύνει έναν εγκάρδιο χαιρετισμό, εύχοντας αυτές οι ημέρες συλλογισμού να διαγείρουν την επιθυμία να κοιτάζουμε με εμπιστοσύνη το μέλλον και με την συνείδηση ότι ο αναστημένος Χριστός άλλαξε την κατεύθυνση της ιστορίας, ανοίγοντας έναν ορίζοντα ελπίδας για τον εαυτό μας, για την πραγματικότητά μας, για το μυστήριο της ζωής. Με αυτές τις ευχές, η Αυτού Αγιότητα διασφαλίζει την προσευχή του και στέλνει πρόθυμα την αποστολική του ευλογία, υπόσχεση κάθε επιθυμητού αγαθού.»

Καρδινάλιος Πιέτρο Παρολίν, Γραμματέας του Κράτους της Αγίας Έδρας, 13 απριλίου 2023

Παρασκευή 14 απριλίου, βράδυ

Sergej Rachmaninov

*Εσπερινός, ό.π 37, Aleksandr V. Svešnikov – Χορωδία της Κρατικής Ακαδημίας της ΕΣΣΔ
“Spirto Gentil” n. 17, (Ricordi-BMG) Universal*

■ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ Ντάβιντε Πρόσπερι

Ας παρακαλέσουμε το Άγιο Πνεύμα να μας δώσει την απλότητα καρδιάς όπως εκείνη των μικρών παιδιών, γεμάτα περιέργεια και επιθυμία, που δεν φοβούνται τίποτα και δεν φέρνουν καμία αντίρρηση και αμφιβολία μπροστά σε ότι καινούργιο συναντήσουν. Το Άγιο Πνεύμα να μας δώσει την προθυμία να προσδεχτούμε τους καρπούς του έργου Του, ώστε να μπορέσουμε να αναγεννηθούμε κατά την διάρκεια αυτών των ημερών.

Έλθε Άγιο Πνεύμα

Πρώτα απ’όλα, διαβάζω το τηλεγράφημα του Αγίου Πατέρα:
«Με την ευκαιρία των Πνευματικών Ασκήσεων της Αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης με θέμα “Τα μάτια προσηλωμένα στον Ιησού, πηγή και τελειοποίηση της πίστης”, ο Άγιος Πατέρας Φραγκίσκος μας απευθύνει έναν εγκάρδιο χαιρετισμό, εύχοντας αυτές οι ημέρες συλλογισμού να διαγείρουν την επιθυμία να κοιτάξουμε με εμπιστοσύνη το μέλλον και με την συνείδηση ότι ο αναστημένος Χριστός άλλαξε την κατεύθυνση της ιστορίας, ανοίγοντας έναν ορίζοντα ελπίδας για τον εαυτό μας, για την πραγματικότητα, για το μυστήριο της ζωής. Με αυτές τις ευχές, η Αυτού Αγιότητα διασφαλίζει την προσευχή του και στέλνει πρόθυμα την αποστολική του ευλογία, υπόσχεση κάθε επιθυμητού αγαθού. Καρδινάλιος Πιέτρο Παρολίν, Γραμματέας του Κράτους της Αγίας Έδρας».

Αυτές τις μέρες θα παρακολουθήσουν τις Πνευματικές Ασκήσεις μαζί με εμάς που βρισκόμαστε στο Ρίμινι και οι φίλοι μας συνδεδεμένοι από την Ιταλία και από άλλες 30 χώρες. Τις επόμενες εβδομάδες θα ζήσουν τις Πνευματικές Ασκήσεις άλλες 69 χώρες.

Έχει περάσει ένας χρόνος απο τις τελευταίες Πνευματικές Ασκήσεις που κήρυξε ο Πατέρας Μάουρο-Τζιουσέπε Λέπορι (Γενικός Ηγούμενος των Κιστερκιανών), και είμαι πραγματικά χαρούμενος που θα μας συνοδεύει και φέτος στους διαλογισμούς αυτών των ημερών. Τον ευχαριστώ θερμά εξ ονόματος όλης της Αδελφότητας για την πολύτιμη διαθεσιμότητά του. Μου φαίνεται πως πήγε καλά την τελευταία φορά [*χειροκροτήματα*].

Γιατί είμαστε ακόμα εδώ; Γιατί επιστρέψαμε;

Περάσαμε μια πολύ έντονη χρονιά, γεμάτη γεγονότα και σημαντικές προκλήσεις για την ζωή μας. Οι περσινές Πνευματικές Ασκήσεις σηματοδότησαν ένα θεμελιώδες βήμα για την πορεία μας: είμασταν ακόμα εμπλεγμένοι σε συζητήσεις και ερμηνείες των συμβάντων που ζούσαμε, όταν ο Πατέρας Μάουρο μας έβαλε με ώθηση μπροστά από τα λόγια του Ιησού καθώς απευθύνεται στην Μάρθα: «Μάρθα, Μάρθα, ασχολείσαι κι αγωνιάς για πολλά πράγματα, ενώ ένα μόνο χρειάζεται».¹ Αυτές οι λέξεις μας ακούστηκαν ως ερώτημα: στην καθημερινή μας εμπειρία που εντοπίζουμε αυτό το μοναδικό πράγμα που αξίζει;

Το πρώτο πράγμα που θα πρέπει να αναγνωρίσουμε είναι πως κατά την διάρκεια της πορείας που διανύσαμε αυτούς τους μήνες είχαμε συνοδευτεί. Ο ίδιος ο Ντον Τζιουσάνι, με την χαρακτηριστική του διακριτικότητα, που θα θυμούνται καλά όσοι τον γνώριζαν, μας συνόδευσε στην δραματική δοκιμασία που αντιμετωπίσαμε. Δεν το λέω αυτό δεδειστικά αλλά δικαιολογημένα. Το λέω αυτό σκεπτόμενος το πόσο πιο δύσκολο θα ήταν να ξεπεράσουμε την καταιγίδα του τελευταίου ενάμιση χρόνου, εάν δεν είχαμε συνοδευτεί – για μια ευτυχή και ίσως όχι τυχαία σύμπτωση – από την αδιάκοπη μνήμη του Ντον Τζιουσάνι η οποία είχε γίνει τόσο ζωντανή αυτό το διάστημα χάρη στους εορτασμούς για την εκατονταετηρίδα από την γέννησή του. Οι εορτασμοί αυτοί, μας πήγαν στην πλατεία του Αγίου Πέτρου, στις 15 Οκτωβρίου, όπως θυμόμαστε καλά, συγκαλεσμένοι από τον Άγιο Πατέρα. Τι αλλαγή προκάλεσε η συνάντηση με τον Πάπα! Για όσους συμμετείχαν με απλότητα, ήταν πραγματικά μια νέα αρχή. Πόσοι φύγαμε απο εκεί εγκαταλείποντας αμφιβολίες και αβεβαιότητες, με την καρδιά γεμάτη από υπόσχεση και αρχίζοντας ξανά ένα συνταρπαστικό έργο: ξανασηκώσαμε το βλέμμα μας, το οποίο είχε σκύψει λίγο στις εσωτερικές μας υποθέσεις, για να το στρέψουμε ξανά

¹ Λκ. 10,41-42.

στα μάτια Εκείνου που δια μέσου του χαρίσματος του Ντον Τζιουσάνι μας διάλεξε για μεγάλα πράγματα. Ο Πέτρος, με την δύναμη που ο Θεός δίνει στους λειτουργούς του στην Γη, μας ανύψωσε και μας αποκατάστησε μια βεβαιότητα: την βεβαιότητα ότι είμαστε επιθυμητοί, αγαπημένοι, εκτιμημένοι. Θυμηθήκαμε τον λόγο που μας απήλυθε ο Θεός, όπως και στον προφήτη Ιερεμία: «Με αιώνια αγάπη σε αγάπησα», λέει ο Κύριος, «δεν θα σε αγκαταλείψω ποτέ».²

Δουλέψαμε λοιπόν για τρεις μήνες πάνω στα λόγια που μας είπε ο Πάπας εκείνη την ημέρα, βρίσκοντας σε αυτά τα λόγια κάποιες θεμελιώδεις ενδείξεις για να ζήσουμε με ωριμότητα και με τον καλύτερο τρόπο την μεγάλη ευθύνη που μας δόθηκε, δηλαδή να συμβάλουμε, με τις ζωές μας και την κοινωνία μας, στην καρποφορία του χαρίσματος που μέσω του Ντον Τζιουσάνι ο Θεός εμπιστεύτηκε στην Εκκλησία. Μπορέσαμε έτσι να ζήσουμε από πρώτο χέρι τι σημαίνει αυτό που είπαμε το καλοκαίρι στην Διεθνή Συνέλευση των υπευθύνων και πάνω στο οποίο δουλέψαμε στη συνέχεια στις κοινότητές μας μέχρι το ακροατήριο του Πάπα: την ομοουσιότητα μεταξύ χαρίσματος και θεσμού. Αλλιώς, για να χρησιμοποιήσουμε τα λόγια του Αγίου Πατέρα, μεταξύ «χαρίσματος και αρχής, που είναι συμπληρωματικά, απαραίτητα και τα δύο».³

Όπως θα θυμάστε, το καλοκαίρι υπενθυμίσαμε κατ'αναλογία τις μορφές του Πέτρου και του Ιωάννη, ολοκληρώνοντας την εισαγωγή εκείνης της συνάντησης με δύο ερωτήματα. Αρχικά, αναρωτηθήκαμε γιατί ο Κύριος ήθελε να υπάρχει αυτή η αμείωτη ένταση στην κοινωνία μεταξύ χαρίσματος και θεσμού, μια ενότητα σε ένταση τέτοια ώστε να μην υπάρχει ένα μόνο σημείο από το οποίο να περνά όλη η προφητεία, όλη η χάρη, όλη η δράση του Πνεύματος. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα μας φαίνεται πιο ξεκάθαρη σήμερα λόγω της εμπειρίας που ζήσαμε βαδίζοντας μαζί, με την πατρική βοήθεια της αρχής της Εκκλησία. Το δεύτερο ερώτημα, εάν θυμάστε, είχε μείνει σε εκκρεμότητα: αν είναι αλήθεια πως ο Ιωάννης ήταν ο πιο χαρισματικός, αναρωτηθήκαμε, γιατί δεν επέλεξε εκείνον αντί τον Πέτρο για τελικό οδηγό της Εκκλησίας; Γιατί να μην επηλέξει τον απόστολο «που ο Χριστός αγαπούσε» (είναι

² Βλ. Ιερ. 31,3.

³ Φραγκίσκος, «Arda nei vostri cuori questa santa inquietudine profetica e missionaria», συμπλήρωμα στο *Tracce*, v. 10/2022, σ. 17.

λόγια του Ευαγγελίου);⁴ Σήμερα, υπό το φως του λόγου του Πάπα Φραγκίσκου, πιστεύω ότι μπορούμε να κατανοήσουμε τουλάχιστον λίγο το νόημα της επιλογής του Ιησού. Πιστεύω πως όλοι έχουμε ακόμα στην μνήμη μας την φωνή του Ντον Τζιουσάνι να αντηχεί στην πλατεία του Αγίου Πέτρου και να κάνει την καρδιά να δονείται με ένα από τα δυνατά του σχόλια επάνω στο «ναι του Πέτρου».⁵ Αυτό το «ναι» τόσο φτωχό, απλό και ταυτόχρονα μεγαλειώδες, είναι σε θέση να ξεπεράσει όλο το αίσθημα αναξιοτήτας και μικρότητας που γεμίζει την καρδιά του Σίμωνα. Όταν λοιπόν ο Πάπας μίλησε για την ταπεινοφροσύνη ως απαραίτητη προϋπόθεση για να ανταποκριθούμε επαρκώς στο κάλεσμα της παρούσας εποχής, δεν μπορούσα παρά να ακούσω σε αυτή την επιμονή του Φραγκίσκου την ηχώ της φωνής του Ντον Τζιουσάνι καθώς μιλάει για τον Πέτρο, αυτόν τον αλαζονικό ψαρά στον οποίο ο Κύριος, αναθέτοντάς του την τεράστια ευθύνη της Εκκλησίας Του, κάνει μόνο μία ερώτηση: «Μ' αγαπάς;», «Μ' αγαπάς;».

Τους τελευταίους μήνες επισκέφτηκα πολλές από τις κοινότητές μας σε διάφορους νομούς τις Ιταλίας και του εξωτερικού: μπόρεσα να επιβεβαιώσω ότι η ανησυχία του Αγίου Πατέρα μας δείχνει τον τρόπο να αναδειχθεί αυτή η «δυνητικότητα» του χαρίσματος που, όπως ο ίδιος μας είπε, «σε μεγάλο μέρος πρέπει ακόμα να ανακαλυφθεί».⁶ Αυτό το σημείο το θεωρώ πολύ σημαντικό, γι' αυτό επιτρέψτε μου να το αναπτύξω λίγο.

Τι είναι η ταπεινοφροσύνη, αυτή η ταπεινοφροσύνη για την οποία μιλάει ο Πάπας; Ταπεινοφροσύνη δεν είναι να λες: «Δεν αξίζω τίποτα, δεν είμαι τίποτα». Η ταπεινοφροσύνη, αντίθετα, είναι να λες: «Δεν είμαι τίποτα, αλλά Εσύ είσαι δυνατότερος από την μηδαμινότητά μου και την μικρότητά μου. Κι αν με καλέσεις σε μεγάλα πράγματα, εγώ θα είμαι παρόν, ευαίσθητος και περιορισμένος όπως είμαι, είμαι εδώ, είμαι παρόν. Ναι, Κύριε, εσύ ξέρεις ότι σε αγαπώ, είμαι μαζί σου, γνωρίζοντας ότι μόνο με την βοήθειά σου, μόνο αν είσαι μαζί μου, μπορώ να κάνω αυτό που μου ζητάς». Η ταπεινοφροσύνη, ουσιαστικά, είναι η αναγνώριση

⁴ *La vita: risposta a un Altro che mi chiama*, Σημειώσεις από την περίληψη του Ντάβιντε Πρόσπερι στην Διεθνή Συνέλευση των υπευθύνων της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης, Λα Τουί (ΑΟ), 30 Αυγούστου 2022, *clonline*.

⁵ Βλ. Πνευματικές Ασκήσεις της Αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης, 1989, Ρίμινι, μεταγραφή ενός από τα βίντεο που υπάρχουν στην εικονική έκθεση ΤΖΙΟΥΣΑΝΙ100; τώρα στο Λ. Τζιουσάνι, *La verità nasce dalla carne*, επιμέλεια a cura di Χουλιάν Καρόν, Bur, Μιλάνο 2019, σ. 135-136.

⁶ Φραγκίσκος, «Arda nei vostri cuori...», ό.π., σ. 15.

του ότι δεν έχω τίποτα άλλο εκτός από αυτό το «ναι». Αυτό το «ναι» είναι όμως αρκετό, εάν καθώς το λέω δεν αρχίζω να σκέφτομαι ότι μπορώ να δράσω μόνος μου, εάν καθώς το λέω έχω την συνείδηση πως χωρίς την συνεχή βοήθειά Του δεν μπορώ να κάνω ούτε ένα μέτρο. Αυτή είναι για μένα η ταπεινοφροσύνη.

Εκείνη ακριβώς την πρώτη ερώτηση που έκανε ο Ιησούς στον Πέτρο με βοήθησε πολύ να συλλογιστώ φέτος. Για να είμαστε ακριβείς, την πρώτη φορά ο Ιησούς δεν ρωτάει τον Πέτρο: «Μ'αγαπάς;» αλλά «Μ'αγαπάς περισσότερο απ'όσο αυτοί εδώ;».⁷ Ας φανταστούμε το σκηνικό: Ο Ιωάννης ήταν σίγουρα εκεί κοντά, και ο Ιησούς τον ρωτά: «Μ'αγαπάς περισσότερο απ'όσο αυτοί εδώ; Μ'αγαπάς περισσότερο απο εκείνον; Εκείνος, που ήταν κάτω από το σταυρό και κρατούσε συντροφία στην θλιμμένη μητέρα μου καθώς με σταύρωσαν, ύστερα που εσύ με αρνήθηκες για τρεις φορές! Εκείνος, που ακουμπούσε το κεφάλι του επάνω στην καρδιά μου, την μεγάλη ώρα του Μυστικού Δείπνου, εκείνος στον οποίο εμπιστεύτηκα το όνομα του προδότη. Εκείνος, που όταν ήμουν στο συνέδριο και με δίκασαν, με πρόσβαλαν, με έφτυσαν και με χαστούκισαν, ήταν εκεί μαζί μου, πάντα κοντά μου. Εκείνος, που ενώ εσύ με αρνήθηκες, είχε το θάρρος να πει ότι ήταν ένας από τους δικούς μου, ότι ανήκε σ'εμένα». «Μ'αγαπάς εσύ περισσότερο από αυτόν; Μπορείς να το πεις αυτό;». Είναι σαφές ότι ο Πέτρος δεν μπορούσε να απαντήσει σε αυτήν την ερώτηση με ένα «ναι», με εκείνο το «ναι»!. Και πράγματι δεν απαντάει σ'αυτό το μέρος της ερώτησης. Κάθε σύγκριση, κάθε μέτρηση του ποιός είναι ο καλύτερος, ο πιο στοργικός ή ο πιο έξυπνος, δεν μετράει πια, δεν έχει πλέον σημασία. Όχι μόνο δεν έχει πλέον σημασία, αλλά το πιο όμορφο είναι: πως ακριβώς η ταπείνωση της σύγκρισης μετατρέπεται σε θετική αξία, γιατί είναι σαν να έκανε το «ναι» του Πέτρου ακόμα πιο ταπεινό, δηλαδή να έχει την σαφή επίγνωση του γεγονότος ότι επιλέγεται όχι επειδή είναι ο καλύτερος, αλλά παρά την αναξιότητά του, την μικρότητά του μπροστά σε ένα καθίκον για το οποίο ουσιαστικά κανείς (ούτε καν ο Ιωάννης!) δεν είναι σε θέση.

Αρχίζουμε λοιπόν να διαισθανόμαστε τουλάχιστον μία από τις πιθανές απαντήσεις σ'αυτήν την ξακουστή ερώτηση: γιατί ο Πέτρος και όχι ο Ιωάννης; Η απάντηση που τους τελευταίους μήνες μου γίνεται όλο και πιο ξεκάθαρη είναι η εξής: γιατί κανείς περισσότερο από εκείνον, τον

---

⁷ Ιω. 21,15.

απαρνητή, μπορούσε να έχει ξεκάθαρη συνείδηση ότι για να εκτελέσει καλά το έργο του έχει ανάγκη, όχι μόνο τη χάρη του Ιησού, αλλά και την συνεργασία του Ιωάννη, του Ανδρέα, του Παύλου και όλων των άλλων.

Το ίδιο ισχύει και για εμάς: χρειάζομαι τον Κύριο, φυσικά, και πώς αν τον χρειάζομαι! Αλλά χρειάζομαι και έσένα. Γιατί αν δεν αναγνώριζα το ότι χρειάζομαι κι εσένα, εκτός από τον Κύριο, θα κατέληγα εύκολα στο συμπέρασμα ότι είμαι ο μοναδικός μεσολαβητής της χάρης του Ιησού, καταλήγοντας στον περσοναλισμό και την αυτοαναφορικότητα από τα οποία η Εκκλησία μας βάζει σε προσοχή. Εξ ου και η επιμονή μας φέτος να επανεστιάσουμε το βλέμμα μας στην κοινωνία μας. Χωρίς αυτή την ταπεινοφροσύνη, που μας κάνει να συνειδητοποιούμε ότι χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλον, ακόμη και μέσα σε μια σαφή και διαυγή ακολουθία της υποδεικνυόμενης αρχής, όλοι πέφτουμε αιχμάλωτοι της μεροληψίας μας, των ιδιαιτεροτήτων μας.

Ο Πάπας Φραγκίσκος συνέχισε: «Θα συνοψίσω αυτή τη στάση ταπεινοφροσύνης με δύο ρήματα: *θυμάμαι*, δηλαδή φέρνω πίσω στην καρδιά μου, *θυμάμαι* την συνάντηση με τον Μυστήριο που μας έφερε εδώ. Και *δημιουργώ*, κοιτάζοντας μπροστά με πεποίθηση, ακούγοντας τους στεναγμούς που το Πνεύμα εκφράζει εκ νέου σήμερα. “Ο ταπεινός άντρας, η ταπεινή γυναίκα νοιάζεται για το μέλλον, όχι μόνο για το παρελθόν, γιατί ξέρει να κοιτάζει μπροστά, ξέρει να κοιτάζει τα βλαστάρια, με μνήμη γεμάτη ευγνωμοσύνη. Ο ταπεινός δίνει ζωή, ο ταπεινός προσκαλεί και κατευθύνει προς το άγνωστο”».⁸

Έτσι πραγματοποιείται «το θαύμα της αλλαγής», το οποίο μόνο η ακολουθία του Χριστού το καθιστά εφικτό στη ζωή μας, όπως μελετήσαμε στη σχολή της κοινότητάς μας τους τελευταίους μήνες: «Ο άνθρωπος δεν καλείται να κάνει τίποτε περισσότερο από το να διατηρεί πιστά μέσα του την επιθυμία και την θέληση υπακοής και ταπεινοφροσύνης μπροστά στο μεγαλείο του Μυστηρίου που τον έπλασε».⁹

Είναι η παρουσία του Χριστού ανάμεσά μας που με τον καιρό ξεπερνά όλες τις αδυναμίες μας, την μικρότητά μας, την μικροπρέπειά μας. Όχι γιατί τα διαγράφει ως δια μαγείας, αλλά γιατί με τον καιρό τα κάνει να μην είναι απόλυτα καθοριστικά, αλλάζει την αξία τους όλο και περισσότερο. Επομένως, ας κυριαρχήσει όλο και περισσότερο ο στενός

⁸ Φραγκίσκος, «*Arda nei vostri cuori...*», ό.π., σ. 14.

⁹ Λ. Τζουσανί, *Dare la vita per l'opera di un Altro*, Bur, Μιλάνο 2021, σ. 72.

δεσμός μας με τον Χριστό. Πράγματι αυτός ο δεσμός είναι ο μοναδικός αληθινός δρόμος προς την *ενότητα*, προς τη νίκη της ενότητας επί του διαχασμού.

Αμέσως μετά το ακροατήριο της 15ης Οκτωβρίου, σας είχα γράψει αυτά τα λόγια: «Το καθήκον μας έχει αποσαφηνιστεί: η εκπαιδευτική πρόταση για τα επόμενα χρόνια θα έχει ως σκοπό να καθορίσει τα βήματα του μονοπατιού που χάραξε ο Άγιος Πατέρας. Όσο περισσότερο είμαστε πρόθυμοι να τα ακολουθήσουμε, τόσο η συντροφιά μας, η οποία είναι πιστή στο χάρισμα που έλαβε, θα είναι ζωντανός τόπος φωτός, ενότητας και ελπίδας για την Εκκλησία και για όλη την ανθρωπότητα, και θα μπορέσει να ανταποκριθεί περισσότερο – παρόλο τους περιορισμούς των φτωχών συνανθρώπων – στην προσδοκία που μας εξέφρασε ο Πάπας Φραγκίσκος με πατρικό σθένος: από εσάς “Η Εκκλησία, και εγώ ο ίδιος, ελπίζουμε περισσότερο, πολύ περισσότερο”».¹⁰

Οι επόμενες Πνευματικές ασκήσεις που θα ζήσουμε αποτελούν ένα θεμελιώδες στάδιο αυτής της πορείας, λαμβάνοντας υπόψη τη σύσταση που μας απηύθυνε τους προηγούμενους μήνες ο Έπαρχος του Δικαστηρίου για τους Λαϊκούς, την οικογένεια και την ζωή, καρδηνάλιος Κέβιν Φάρελ τον οποίο θα ήθελα να ευχαριστήσω που βρίσκεται εδώ αυτές τις ημέρες για να ζήσει μαζί μας τις Πνευματικές Ασκήσεις. Η σύσταση, όπως έλεγα, σχετικά με την σημασία της επαρκούς διαμόρφωσης στο θέμα του χαρίσματος. Γι’ αυτό το λόγο, μαζί με τον Πατέρα Λέπορι και τους φίλους που ηγούνται την κοινότητά μας, θεωρήσαμε χρήσιμο για την πνευματική πορεία της Αδελφότητας να αφιερώσουμε την μελέτη των Πνευματικών Ασκήσεων, η οποία ύστερα θα συνεχιστεί στις ομάδες Αδελφότητας, στην εμβάθυνση των θεολογικών αρετών – Πίστη, Ελπίδα και Φιλανθρωπία – δια μέσου της ιδιαιτερότητας του βλέμματος του χαρίσματος μας. Οι αρετές αυτές προσδίδουν στον άνθρωπο την αγάπη του Χριστού, καθιστώντας τον ικανό να ζει πλήρως σε σχέση με τον Θεό. Αυτό θεμελιώνει και καθορίζει τη δράση του χριστιανού. Ο Τζιουσάνι έχει μιλήσει και έχει γράψει εκτενώς γι’ αυτό το θέμα: σκεφτείτε μόνο το περιεχόμενο των κειμένων όπως *Si può vivere così?* και *Si può (veramente?!) vivere così?*.

¹⁰ Ντ. Πρόσπερι, *Γράμμα σε όλο το κίνημα μετά το ακροατήριο με τον Πάπα Φραγκίσκο*, Μιλάνο 20 οκτωβρίου 2022, *clonline*.

Φέτος θα εστιάσουμε την προσοχή μας στην πίστη. Τι είναι η πίστη; Ποιά εμπειρία πίστης ζούμε και ποιά εμπειρία αυτής μπορούμε να ζήσουμε στην κοινότητά μας;

Για να ξεκινήσουμε αυτή την συνάντηση, επιτρέψτε μου να σας επαναλάβω τα λόγια που ο Ντον Τζιουσάνι απηύθυνε σε μια μικρή ομάδα φίλων που συγκεντρώθηκαν όπως εμείς εδώ για τις Πνευματικές Ασκήσεις το 1968. Αυτά είναι τα λόγια που ο Χουλιάν μας είχε ήδη κάνει να ακούσουμε στην ημερίδα Έναρξης της χρονίας το 2018 από την ζωντανή φωνή του Τζιουσάνι. Είναι σαν να ειπώθηκαν και να τα σκέφτηκαν για έμας σήμερα! Έλεγε ο Τζιουσάνι:

«Είναι η πίστη που αναζητάμε, είναι η πίστη στην οποία θέλουμε να διεισδύσουμε, είναι η πίστη που θέλουμε να ζήσουμε. Τριγύρω φαίνεται πως όλα συνεργάζονται, με μια ενεργό δύναμη που αυτή η πίστη επιδιώκει να εξαλείψει ή να υπονομεύσει ή να αδειάσει ή να επαναφέρει σε καθαρά ορθολογικές κατηγορίες, σε νατουραλιστικές κατηγορίες, έξω και μέσα στον χριστιανικό κόσμο, μέσα και έξω, τώρα. Είναι η αυθεντική πίστη, ή η αυθεντικότητα της πίστης, που αναζητάμε. Δεν αναζητάμε τίποτα άλλο. Ακριβώς γι' αυτό το λόγο ο διάλογος και ο συλλογισμός αυτών των ημερών σηματοδοτεί κάτι στο οποίο ο καθένας μας ρισκάρει, ρισκάρει τον εαυτό του. Γι' αυτό προσπαθήσαμε να είμαστε σαφείς στην κατανόηση πριν έρθουμε εδώ. Είμαστε έτοιμοι να μιλήσουμε σε όλο τον κόσμο, να πάμε οπουδήποτε στον κόσμο, αλλά χρειαζόμαστε ένα σπίτι, χρειαζόμαστε ένα μέρος όπου η λέξη είναι λέξη, “έκφραση”, και όπου ο δεσμός είναι η “καρδιά”, εγκάρδια, όπου η συντροφιά είναι αισιόδοξη, όπου οι λέξεις και οι προθέσεις έχουν νόημα, το ψωμί είναι ψωμί και το νερό είναι νερό».¹¹

Ορίστε, τώρα μπορούμε να απαντήσουμε στην αρχική ερώτηση: γιατί είμαστε ακόμα εδώ; Για να ικετεύσουμε την παρουσία Του.

Ας ετοιμαστούμε να ακούσουμε, με τον τρόπο που μας υπενθύμησαν τα λόγια του Πάπα που αναφέραμε πριν λίγο: «Ο ταπεινός δίνει ζωή, ο ταπεινός προσκαλεί και κατευθύνει προς το άγνωστο».

¹¹ «Εισαγωγή του Λουίτζι Τζιουσάνι στις Πνευματικές Ασκήσεις του Πολιτιστικού κέντρου C. Réguy (Βαριγώτη, 1 νοεμβρίου 1968)», επιμέλεια του Χουλιάν Καρόν, στο *Vivente è un presente!*, συμπλ. στο *Tracce-Litterae Communionis*, v. 9/2018, Μιλάνο 2018, σ. 4.

«Τα μάτια μου είδαν την σωτηρία σου»

Η Αναζωογόνηση του χαρίσματος

Διαβάζουμε στην Βίο του Αγίου Βερνάρδου του Κλαιρβώ ότι, προκειμένου να αναζωπυρώσει την επιθυμία για μετανόηση, επαναλάμβανε συχνά την ερώτηση: «*Bernarde, ad quid venisti;*» – «Βερνάρδε, για ποιό λόγο ήρθες;».¹² Το θέμα δεν είναι να το αναρωτηθούμε για να μετανιώσουμε την απώλεια του αρχικού πάθους ή να προσπαθήσουμε να το αναζωογονήσουμε οικειοθελώς, αλλά να ανακαλύψουμε εκ νέου την επίγνωση ότι αυτή η αρχική φωτιά παραμένει ένα κρυμμένο μυστήριο στη ζωή μας ή στη ζωή μιας κοινότητας, ή μιας σχέσης όπως ο γάμος.

Ο Άγιος Παύλος γράφει στον Τιμόθεο: «Θυμάμαι [...] την ανυπόκριτη πίστη που έχεις, την ίδια πίστη που είχε πριν από σένα η γιαγιά σου η Λωίδα κι η μητέρα σου η Ευνίκη, κι είμαι βέβαιος ότι την έχεις κι εσύ. Γι' αυτό σου υπενθυμίζω να αναζωπυρώνεις το χάρισμα του Θεού, που το έλαβες όταν έθεσα τα χέρια μου στο κεφάλι σου».¹³

Ο Τιμόθεος είναι ακόμα νέος, αλλά ο Παύλος τον καλεί να μην αναβάλει τη δέσμευση να αναζωπυρώσει την φωτιά του δώρου του Θεού (κυριολεκτικά το *χάρισμα* του Θεού) που κατοικεί βαθιά μέσα του. Την «ειλικρινή πίστη» που έλαβε από την παράδοση, από την γιαγιά και την μητέρα του, και το μυστηριακό δώρο της κλήσης του, που έλαβε με την επιβολή των χεριών του Παύλου, δεν είναι πραγματικότητες που πρέπει να ανακτηθούν νοσταλγικά απο το παρελθόν, όπως όταν ξεφυλλίζουμε ένα φωτογραφικό άλμπουμ εκείνων των αξέχαστων ημερών, αλλά μια αναμμένη χόβολη που έχουμε την ευθύνη να αναζωογονήσουμε, να αναζωπυρώσουμε (κυριολεκτικά, η ελληνική έκφραση θα μπορούσε να μεταφραστεί ως: «ανανεώστε την ζωή της φωτιάς», της φωτιάς του Θεού).

¹² Γουλιέλμος του Αγίου Τιερί, *Vita prima*, I, 4; PL 185, 238.

¹³ 2Τμ. 1,5-6.

Το αρχικό πάθος, η ζέση, η θέρμη της πρώτης συνάντησης, της «αρχικής αγάπης», όπως λένε στην Αποκάλυψη,¹⁴ η ειλικρίνεια της ειλικρινούς και όχι υποκριτικής πίστης, που δεν είναι σκεπασμένη από τη σκόνη των ερμηνειών, των θεωριών. Ορίστε: όλα αυτά μπορούν να αναζωογονηθούν, μπορούν να αναζωπυρωθούν. Γιατί; Επειδή παραμένουν, δεν σβήνουν. Πώς κι έτσι; Γιατί δεν τα άναψα εγώ όλα αυτά, δεν τα έδωσα από μόνος μου στον εαυτό μου όλα αυτά! Πρόκειται για ένα «χάρισμα του Θεού», για ένα δώρο της χάριτος του Θεού, για την εκδήλωση του Αγίου Πνεύματος. Τότε, όταν κάποιος συνειδητοποιήσει ότι αντίθετα άφησε τη χόβολη να καλυφθεί με άπειρα στρώματα στάχτης, προβλεψιμότητα, λήθης, περισπασμούς, παραμέλησης, ξαφνικά μπορεί να συνειδητοποιήσει με πόση στάχτη έχει καλυφθεί η σχέση με την/τον σύζυγό του, την κοινότητά του, το επάγγελμά του, τη συντροφιά των ανθρώπων που είναι εγγενής στο χάρισμα που έχουν γνωρίσει ή τα μυστήρια που έλαβε, από το βάπτισμα και μετά, και τα οποία συνεχίζει να λαμβάνει. Όταν τα αντιληφθεί όλα αυτά, τι πρέπει να κάνει;

Θα ήταν αρκετό να συνειδητοποιήσουμε ξανά ότι το χάρισμα, το δώρο του Θεού, υπάρχει ακόμα και κάτω από όλα αυτά, είναι ζωντανό, καίει. Όχι γιατί είμαστε καλοί, αλλά γιατί ο Θεός είναι ελεήμων και πιστός! Το χάρισμα είναι ένα «δώρο από τον Θεό» και όπως γράφει ο Άγιος Παύλος στους Ρωμαίους σχετικά με την εκλογή του Ισραήλ, «Γιατί ο Θεός δεν ανακαλεί τις δωρεές Του ούτε την κλήση Του!».¹⁵ Ο Θεός, από τη φύση Του, δεν μπορεί να πάρει πίσω ένα δώρο, γιατί όλα είναι δωρεά από Αυτόν που είναι η Αγάπη. Η ανάκληση ενός δώρου, για τον Θεό θα ήταν σαν να εγκαταλείπει το να είναι ο εαυτός του. Κατά μία έννοια, η κόλαση είναι η «αιώνια αποθήκη» των αμετάκλητων δώρων του Θεού.

Ένα χάρισμα, μια κλήση, μια χάρη, αλλά και πάνω απ' όλα το δώρο της ζωής, το δώρο που υπάρχουμε, και είμαστε αυτό που είμαστε, που έχουμε ψυχή, δεν πρέπει ποτέ να «ζαναφτιαχτούν», να «ζαναδημιουργηθούν»: πρέπει απλά να αναζωογονηθούν, να αναζωπυρωθούν.

Κι αυτό ισχύει, πάντα και σε κάθε περίπτωση, κι ας είναι κανείς σχεδόν άγιος. Ο Τιμόθεος ήταν εξαιρετικός μαθητής και εξαιρετικός νεαρός βοσκός. Ωστόσο, ο Παύλος τον συμβουλεύει να αναζωογονήσει το χάρισμα, το μυστηριακό, που έχει λάβει, γιατί αυτό δεν θεωρείται ποτέ

¹⁴ Απ. 2,4.

¹⁵ Ρωμ. 11,29.

δεδομένο, και ούτε μπορεί να γίνει, γιατί το χάρισμα είναι δώρο Άλλου. Ο Παύλος γράφει αυτή την Επιστολή προς τον Τιμόθεο πιθανότατα κατά την τελευταία του φυλάκιση, επομένως μεταξύ το 58 και το 62 μετά Χριστού. Που σημαίνει περίπου τριάντα χρόνια μετά την Πεντηκοστή. Για εμάς είναι σαν ο θάνατος και η ανάσταση του Ιησού και η Πεντηκοστή που συνέβησαν πενήντα ημέρες αργότερα, να συνέβησαν γύρω στο 1993. Νομίζουμε ότι στην αρχή η χριστιανική κοινότητα ζούσε το χάρισμα της Πεντηκοστής σαν να μην είχε συμβεί τίποτα. Στην πραγματικότητα, από την αρχή οι απόστολοι έπρεπε πάντα να ανανεώνουν την πρόσκληση να αναζωπυρώσουν το δώρο του Πνεύματος, να μην το λυπηθούν,¹⁶ να μην το σβήσουν.¹⁷ Και απ' αυτό βλέπουμε ότι η Πεντηκοστή δεν ήταν μια αρχική έκρηξη ενέργειας που κάνει την Εκκλησία να λειτουργεί μηχανικά μέχρι την Παρουσία, αλλά κι αυτή, όπως ο Χριστός, είναι ένα γεγονός πάντα παρόν και το οποίο η ελευθερία μας πρέπει συνεχώς να υποδέχεται και να το αφήνει να ενεργεί. Αυτό ακριβώς είναι η αναζωπύρωση του χαρίσματος στο οποίο είμαστε πάντα καλεσμένοι από την Εκκλησία.

«Αναζωπύρωσε μέσα σου»

Πώς όμως συμβαίνει αυτό; Πρέπει να το παραδεχτούμε: όλοι υποφέρουμε από μια δομική ανικανότητα να κρατήσουμε ζωντανή τη φωτιά του χαρίσματος που βρίσκεται μέσα μας. Και όσο νομίζουμε ότι μένει αναμμένη από μόνη της, τόσο περισσότερο βλέπουμε ότι σβήνει, ότι είναι καλυμμένη με στάχτη, ότι βγάζει περισσότερο καπνό παρά φλόγα. Τι τρυφερός πατέρας ήταν ο Άγιος Παύλος για τον αγαπημένο του μαθητή Τιμόθεο και για πολλούς άλλους! Είναι σαν να του έγραφε: «Τιμόθεε, μη σκανδαλίζεσαι αν νιώθεις να αποτυγχάνει πάντα αυτή η ζέση του δώρου του Θεού που έλαβες, αν αισθάνεσαι κατά την διάρκεια της φθοράς των ημερών και της διακονίας, να εξασθενίζεται το πάθος που στην αρχή σου φαινόταν ότι δεν θα συνέβει ποτέ. Μην σε εκπλήξει που είσαι έτσι. Αυτό που μπορείς να κάνεις είναι να ξεκινήσεις ξανά κάθε μέρα να το αναζωογονείς, να το αναζωογονείς μέσα σου, πρώτα μέσα σου, και αυτό

¹⁶ Βλ. Εφεσ. 4,30.

¹⁷ Βλ. 1Θεσ. 5,19.

είναι που θα το αναζωογονήσει και στους ανθρώπους που σου εμπιστεύονται, στις κοινότητες για τις οποίες είσαι υπεύθυνος και σε ολόκληρο τον κόσμο!».

Συχνά έχουμε την ιδέα για το χάρισμα ότι σαν να είναι ένα είδος μανδύα πεταμμένο πάνω από μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων και ότι, για να παραμείνουμε πιστοί στο χάρισμα, πρέπει απλώς να προσέχουμε να μην εγκαταλείψουμε τον μανδύα ή, αν προτιμάτε, την περίφραξη. Αντίθετα, όπως την ημέρα της Πεντηκοστής, το δώρο του Θεού είναι, ναι, ένας δυνατός άνεμος που χτυπά όλους τους παρευρισκόμενους, αλλά η φωτιά που εκπέμπει πηγαίνει και ακουμπάει τον καθένα από αυτούς, μια φλόγα για τον καθένα, σαν να τοποθετείται από το Πνεύμα με προσεκτική και μητρική φροντίδα. Το Πνεύμα επιλέγει για τον καθένα τον τρόπο και τη μορφή που τοποθετείται επάνω του το χάρισμα. Το δώρο του Θεού είναι το μοναδικό Πνεύμα, αλλά γίνεται αντιληπτό και βιώνεται όταν το προσδέχεται προσωπικά ο καθένας. Σε κάθε καρδιά ο καθένας αναγνωρίζει το συγκεκριμένο χάρισμα που λαμβάνει μια πάρα ανθρώπων. Τελικά, ακόμη και η κοινωνία που δένει πολλούς σε ένα συγκεκριμένο χάρισμα αναγνωρίζεται μόνο στην καρδιά κάθε μέλους. Περίπου σαν να λένε οι δύο μαθητές της Εμμαούς: «Δεν φλεγόταν η καρδιά μας μέσα μας, καθώς μας μιλούσε στο δρόμο, και μας ερμήνευε τις Γραφές;».¹⁸ Η καρδιά και των δύο μαρτυρούσε το χάρισμα που τους ένωνε.

«Αναζωογόνησε μέσα σου». Η συνείδηση ότι το δώρο του Θεού, ακόμη και αν είναι κοινό, πρέπει να αναζωογονηθεί στον καθένα μας για να το αναζωογονήσουμε μεταξύ όλων, είναι θεμελιώδης για να παραμείνουμε ενωμένοι σε μια διαδρομή ζωής που είμαστε καλεσμένοι, σε μια αποστολή. Πόσες φορές, για παράδειγμα, σε μια σχέση γάμου ή στις κοινότητες, παραπονιόμαστε για το χάσιμο του αρχικού δώρου, και επιμένουμε να παραπονιόμαστε για τους άλλους που δεν συνεργάζονται για την αναζωογόνηση του χαρίσματος. Αν καταλαβαίναμε, από την άλλη, πόσο ισχυρή είναι η ενιαία ελευθερία που ταπεινά ξεκινά από μόνη της, που αρχίζει να ζωντανεύει μέσα της το δώρο που έλαβε! Είναι πραγματικά σαν να ανάβετε μια φωτιά, και η φωτιά, όταν καίει, επικοινωνεί η ίδια από τη φύση της. Όταν το Άγιο Πνεύμα παίρνει μέχρι και τον πιο ασήμαντο άνθρωπο, σαν άχυρο, ανάβει μια πυρκαγιά! Αλλά είναι

¹⁸ Λκ. 24,32.

το Πνεύμα, η Φωτιά, που εξαπλώνεται, όχι το άχυρο ή το ξύλο που της επιτρέπει να καίγεται.

Γι' αυτό, η ευθύνη προς ένα μεγάλο χάρισμα για την Εκκλησία και τη δόξα του Χριστού στον κόσμο, είναι συνολική στον καθένα μας, διαδραματίζεται ολοκληρωτικά στον καθένα.

Το τονίζω αυτό γιατί συχνά συναντάμε ανθρώπους που παραπονιούνται για την απώλεια του χαρίσματος στο σύνολό του, ή στους υπεύθυνους, αλλά δεν αναρωτιούνται τι συμβαίνει με το χάρισμα στη σχέση τους με τη γυναίκα ή τον σύζυγό τους, στη σχέση με παιδιά τους, στη δουλειά, στις επιλογές πολιτικής δέσμευσης, στη χρήση των χρημάτων τους, στον τρόπο που ακούν τις ειδήσεις και αντιδρούν σε αυτές, στον τρόπο που διαχειρίζονται το χρόνο, στην προσευχή κ.λπ. Σε αυτή την προσωπική και λεπτομερής ιδιότητα ζει ή δεν ζει ένα χάρισμα, ακόμα κι αν είναι το πιο σημαντικό στην ιστορία της Εκκλησίας.

Όπως είπε ο Πάπας στο ακροατήριο της 15ης Οκτωβρίου: «Παράλληλα με την υπηρεσία της αρχής, είναι ουσιώδες, σε όλα τα μέλη της Αδελφότητας, το χάρισμα να παραμένει ζωντανό, έτσι ώστε η χριστιανική ζωή να διατηρεί πάντα τη ζωντάνια της πρώτης συνάντησης».¹⁹

Με λίγα λόγια: το χάρισμα αναζωογονείται στις καρδιές μας! Και όταν γίνονται διοργανώσεις όπως αυτές των Πνευματικών Ασκήσεων, το ακροατήριο του Πάπα, οι μεγάλες συναντήσεις, όλα είναι πιο ζωντανά αν το χάρισμα αναζωογονηθεί μέσα μου, μέσα σου, και στον καθένα μας.

Μια εξαιρετική ανθρώπινη πληρότητα

Το Ευαγγέλιο, η Καινή Διαθήκη, είναι γεμάτα από παραδείγματα ανθρώπων που το έζησαν αυτό με έναν εξαιρετικό αλλά απλό τρόπο, έτσι ώστε αυτή η συναρπαστική ομορφιά της νέας ανθρωπότητας, της νέας ζωής, να μπορέσει να μεταδοθεί σε εμάς.

Ας πάρουμε τον γέρο Συμεών, που εμφανίζεται την ημέρα της παρουσίας του μικρού Ιησού στο Ναό της Ιερουσαλήμ όταν ήταν σαράντα ημερών:

«Στα Ιεροσόλυμα βρισκόταν ένας άνθρωπος που τον έλεγαν Συμεών. Ήταν πιστός και ευλαβής, περίμενε τη σωτηρία του Ισραήλ και τον

¹⁹ Φραγκίσκος, «Arda nei vostri cuori...», ό.π. αν, σ. 17.

καθοδηγούσε το Πνεύμα το Άγιο. Του είχε φανερώσει, λοιπόν, το Άγιο Πνεύμα ότι δε θα πεθάνει προτού να δει τον Μεσσία. Τότε το Άγιο Πνεύμα του υπέδειξε να πάει στο ναό. Μόλις οι γονείς έφεραν εκεί το παιδί, τον Ιησού, για να κάνουν γι' αυτό τα έθιμα του νόμου, τον πήρε στην αγκαλιά του, δοξάσε το Θεό και είπε:

“Τώρα, Κύριε, μπορείς να αφήσεις αυτόν τον δούλο σου να πεθάνει ειρηνικά, όπως του υποσχέθηκες, γιατί τα μάτια μου είδαν τη σωτηρία σου, που ετοιμάσες για όλους τους λαούς, φως που θα φωτίσει τα έθνη και θα δοξάσει το λαό σου τον Ισραήλ”.

Ο πατέρας και η μητέρα του Ιησού θαύμασαν τα πράγματα που ειπώθηκαν γι' αυτόν. Ο Συμεών τους ευλόγησε και στη Μαρία, τη μητέρα του, είπε: “Αυτός θα γίνει αιτία να καταστραφούν ή να σωθούν πολλοί Ισραηλίτες. Θα είναι σημείο αντιλεγόμενο, για να φανερωθούν οι πραγματικές διαθέσεις πολλών. Όσο για σένα, ο πόνος για το παιδί σου θα διαπεράσει την καρδιά σου σαν δίκοπο μαχαίρι”». ²⁰

Κάθε απόγευμα στο Απόδειπνο το Άσμα του είναι σαν να συνοψίζει, να συλλέγει και συχνά να δίνει το νόημα της ημέρας μας, υπενθυμίζοντάς μας ότι η μέρα έχει νόημα αν μέσα της ζούμε το νόημα ολόκληρης της ζωής μας, που συνίσταται στο να επιθυμούμε και να αγκαλιάζουμε τον Ιησού Χριστό. Όλη η ζωή έχει αξία, έχει νόημα, μας δίνεται, μας ζητείται μόνο γι' αυτό: να επιθυμούμε και να περιμένουμε τον Χριστό. Να τον αγκαλιάσουμε στην απλότητα της ενσάρκωσής του: ένα Παιδί σαράντα ημερών που χωράει ολόκληρο στην αγκαλιά μας, που εφαρμόζει ακριβώς στο στήθος μας, δηλαδή στη στοργή της καρδιάς μας, που είναι εξ ολοκλήρου στο βλέμμα μας. *Ταιριάζει*, όχι μόνο ως προς το μέγεθος του μικρού σώματος. *Μας ταιριάζει*, σαν μυστηριώδης θέληση, μυστηριώδης ελευθερία του Θεού που επιτρέπει να είναι μαζί μας, που επιτρέπει, να δώσει τον εαυτό του, να γεμίσει τα χέρια μας, την καρδιά μας, τη ζωή μας, τον ανθρώπινο χώρο της ζωής μας.

Ο Συμεών άφησε όλη του τη ζωή ελεύθερη, άδεια, διψασμένη γι' αυτό, γι' αυτή την αγκαλιά που τον γεμίζει, που τον ολοκληρώνει. Γι'

²⁰ Λκ. 2,25-35.

αυτή την αγκαλιά, πέρα από την οποία υπάρχει μόνο η αιωνιότητα της αγκαλιάς του Πατέρα.

Ένα δώρο του Αγίου Πνεύματος που μας κάνει να αγκαλιάσουμε τον Χριστό

Αυτό πρέπει να είναι η πίστη, για να μην είναι αφηρημένη, να μην είναι απλώς μια ιδέα, μια εγκεφαλική ή συναισθηματική πεποίθηση και θα δούμε το πώς.

Αλλά αυτό που θα ήθελα να εστιάσουμε απόψε, διευκολημένο – ελπίζω! – από τη σιωπή με την οποία θα μπορούμε στη νύχτα και θα ζήσουμε αυτές τις μέρες, είναι το πώς η αγκαλιά του Συμεών και η εξομολογία της πίστης του – «Είναι εδώ! Είναι η σωτηρία! Είναι το φως του κόσμου!» – είναι η ανάφλεξη ενός χαρίσματος του Αγίου Πνεύματος που γεμίζει το εύθραυστο πρόσωπό του και έχει παγκόσμιες διαστάσεις.

Σε αυτό το επεισόδιο είναι φανερό ότι *το χάρισμα είναι πάντα ένα δώρο του Πνεύματος που μας κάνει να αναγνωρίσουμε και να αγκαλιάσουμε τον Χριστό.*

Τρεις φορές σε τρεις στίχους ο Λουκάς υπογραμμίζει το έργο του Πνεύματος σ' αυτόν τον ηλικιωμένο άνδρα. Δεν ξέρουμε ποιος ήταν ούτε τι έκανε στη ζωή του. Η παρουσίασή του ως ιερέα είναι μια παράδοση η οποία δεν βασίζεται σε αυτό το Ευαγγέλιο. Ο Συμεών ήταν απλώς ένας άνθρωπος, ένας άνθρωπος μορφωμένος ανάμεσα στο λαό του Θεού, πλασμένος από τον Νόμο και από τους προφήτες, από την επιθυμία του για σωτηρία, για φως, για αγιότητα, δηλαδή πλασμένος από τον Θεό, που γέμιζε την καρδιά του, αδειάζοντάς την από οτιδήποτε άλλο. Ένας άνθρωπος, όπως λέει το Ευαγγέλιο, «πιστός και ευλαβής»,²¹ δηλαδή ένας άνθρωπος που έχει την συνήδειση ότι, παρά την τάση για αμαρτία που έχουμε μέσα μας, είμαστε φτιαγμένοι για ένα σχέδιο αλήθειας και καλοσύνης για την ζωή μας, για δικαιοσύνη, για να είμαστε δίκαιοι, προσαρμοσμένοι, στο οποίο μόνο η καρδιά μπορεί να βρει ειρήνη, στο οποίο η καρδιά μπορεί να βρει την αλήθεια της, όχι μόνο ως γνώση αλλά και ως εμπειρία.

Ο Συμεών γνώριζε ότι ο άνδρας και η γυναίκα δημιουργήθηκαν δίκαιοι (ότι το ανθρώπινο πλάσμα δημιουργήθηκε δίκαιο), τέλεια προσαρμοσμέ-

---

²¹ Λκ. 2,25.

νοι με τον Δημιουργό και με όλη τη δημιουργία, μέσα σε μια αγάπη που εναρμονίζει τα πάντα στην ομορφιά του φωτός του Θεού, επειδή έγιναν κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσή του.²²

Αλλά ο Συμεών γνώριζε και βίωσε μέσα του, όλους τους περιορισμούς μας στην αποκατάσταση αυτής της δικαιοσύνης, στην αναπροσαρμογή του εαυτού μας στον Θεό, μεταξύ μας, μεταξύ άνδρα και γυναίκας, στην αναπροσαρμογή του εαυτού μας σε ολόκληρη τη δημιουργία. Γι' αυτό ήταν «ευσεβής», δηλαδή λαχταρούσε με όλο του τον εαυτό μια σωτηρία που δεν μπορούσε να δώσει στον εαυτό του. Λαχταρούσε έναν Σωτήρα. Και μέχρι να τον συναντήσει, όλη του η δικαιοσύνη, η αλήθεια της σωστής θέσης του εαυτού του, συγκεντρώθηκε στην επιθυμία, στην ερώτηση, στην προσδοκία Εκείνου που θα ενσάρκωνε την παρηγοριά του Ισραήλ.

«Στα Ιεροσόλυμα βρισκόταν ένας άνθρωπος που τον έλεγαν Συμεών. Ήταν πιστός και ευλαβής, περίμενε τη σωτηρία του Ισραήλ και καθοδηγούσε το Πνεύμα το Άγιο».²³ Μπορεί να υπάρξει πιο ολοκληρωμένο πορτρέτο ενός αληθινού ανθρώπου πέρα από αυτό; Τι πληρότητα ανθρωπιάς έχει κάποιος που επιθυμεί τη δικαιοσύνη, έχοντας την επίγνωση ότι πρέπει να την περιμένει και να τη λάβει από Άλλον και που την επιθυμεί ως καλό για όλους τους ανθρώπους, ως παρηγοριά για όλους τους ανθρώπους! Γι' αυτό ο Θεός τον αντιστοιχεί και είναι ευχαριστημένος με αυτή την ταπεινή και ολοκληρωτική αλήθεια του εαυτού του, δίνοντάς του τη συντροφιά του Πνεύματος, που είναι η κοινωνία του Θεού, στον Θεό. Ο Θεός είναι τόσο ευχαριστημένος με την ανθρώπινη αλήθεια μιας ειλικρινούς επιθυμίας για Σωτηρία που την σκεπάζει με τη σκιά του Πνεύματος, σαν να την προστατεύει, σαν να μην αφήνει να σβήσει αυτή τη μικρή φλόγα που απειλείται από ολόκληρο τον κόσμο, που όλα τείνουν να σβήσουν στην καρδιά του ανθρώπου.

Ο Συμεών περίμενε και το Πνεύμα ήταν επάνω του. Περίμενε και το Πνεύμα ήρθε αμέσως να ανάψει μέσα του αυτό το δώρο, το δώρο μιας ανήσυχης καρδιάς γεμάτη πόθο για τον Θεό και την παρηγοριά των ανθρώπων.

Αυτό μας θυμίζει ότι *το πρώτο χάρισμα του ανθρώπου, το πρώτο και θεμελιώδες δώρο του Θεού μέσα μας, είναι η καρδιά που φτιάχτηκε για να συναντήσει τον Χριστό*, η ανήσυχη καρδιά για τον Θεό. Το πρώτο χάρι-

²² Βλ. Γεν. 1,26-27.

²³ Λκ. 2,25.

σμα του ανθρώπου, το πρώτο (και μοναδικό) θεμελιώδες χάρισμα είναι αυτό «είμαστε φτιαγμένοι για τον Θεό», ένα οντολογικό χάρισμα, που συμπίπτει με την ύπαρξή μας, αλλά του οποίου η ανησυχία είναι η επίγνωσι: «Μας έφτιαξες για σένα, Κύριε, και η καρδιά μας είναι ανήσυχη, μέχρι να αναπαυθεί σε Εσένα».²⁴

Είναι ένα οντολογικό, δομικό, αλλά και ιστορικό, υπαρξιακό χάρισμα που αντηχεί σε όλα όσα συμβαίνουν στη ζωή μας και στον κόσμο.

Η οικειότητα με το Άγιο Πνεύμα

Για τον Συμεών, η ευχαρίστηση του Θεού για την επιθυμία του ήταν μια οικειότητα, μια φιλία: στην πραγματικότητα, το Πνεύμα του μιλάει, δεν έχει σημασία το πώς, και κινεί τα βήματά του, τον σπρώχνει και τον συνοδεύει: «Το Άγιο Πνεύμα του είχε φανερώσει ότι δε θα πεθάνει προτού να δει το Μεσσία. Τότε το Άγιο Πνεύμα του υπέδειξε να πάει στο ναό».²⁵ Ο Συμεών έζησε πρόσωπο με πρόσωπο με το Άγιο Πνεύμα.

Είμαστε κάπως συνηθισμένοι να αντιμετωπίζουμε το Πνεύμα ως ξένο ή ως μια απρόσωπη πνοή. Δεν έχουμε συνηθίσει να ζούμε σε οικειότητα μαζί του, να έχουμε σχέση μαζί του, να κάνουμε δηλαδή διάλογο και να βαδίζουμε μαζί του. Κι όμως, εκείνος το κάνει μαζί μας, μας φέρεται έτσι. Είναι φανερό ότι η εξοικείωση με το Άγιο Πνεύμα οδήγησε τον Συμεών στη συνάντηση και στην οικειότητα με τον Ιησού, γιατί το Άγιο Πνεύμα είναι οικειότητα του Θεού και με τον Θεό. Το Άγιο Πνεύμα είναι το κατ' εξοχήν δώρο του Θεού, είναι το απόλυτο δώρο του Θεού, είναι ο Θεός που μας δίνει την αυτοδοσία του στην Αγία Τριάδα. Όποιος υποδέχεται τα μεγάλα χαρίσματα εως τα βάθη θεωρώντας τι δώρο είναι για την Εκκλησία, δεν σκέφτεται τόσο να αποδεχτεί το συγκεκριμένο χάρισμα αυτό καθαυτό, αλλά να αποδεχτεί το Πνεύμα στο δώρο του οποίου περιέχονται και δίνονται όλα τα χαρίσματα. Αυτοί οι άνθρωποι επομένως είναι εξοικειωμένοι με το Πνεύμα κυρίως με τη μορφή ερώτησης. Πόσο επέμενε ο Ντον Τζιουσάνι στην επίκληση «*Veni Sancte Spiritus, veni per Mariam*»! Αποκαλύπτει και μεταφέρει μια οικειότητα με τον Παράκλητο που δεν θα μάθουμε ποτέ αρκετά.

²⁴ Άγιος Αυγουστίνος, *Εξομολογήσεις* I, 1, 1.

²⁵ Λκ. 2,26-27.

Όποιος θέλει να δεχτεί ένα συγκεκριμένο χάρισμα από έναν ιδρυτή, διαστρεβλώνει το ίδιο το χάρισμα, το ανάγει σε “κάτι”, συνήθως σε ένα πακέτο κανόνων, ιδεών, συμπεριφορών και λέξεων, αν δεν αποδέχεται από τον ιδρυτή την οικειότητα με το Άγιο Πνεύμα που ζωντανεύει κάθε χάρισμα της θείας ζωής, της χάριτος και τον κάνει οικείο στον Χριστό. Η Εκκλησία από πάντα είχε καταλάβει, αρχίζοντας από την Πεντηκοστή, ότι η καλύτερη και η πιο στενή οικειότητα που μπορούμε να έχουμε με το Άγιο Πνεύμα είναι σαν αυτή της Παρθένου Μαρίας, εκείνης που βίωσε μέσω της Παναγίας, αυτή που οι απόστολοι ήταν οι πρώτοι που την απέκτησαν. Ναι: «*Veni Sancte Spiritus, veni per Mariam*»!

Κινούμενοι από το Πνεύμα προς τον Χριστό

Ο Συμεών πήγε στον Ναό εκείνη την ημέρα «κινούμενος από το Πνεύμα». Όχι όμως σαν μια μαριονέτα τηλεκατευθυνόμενη από ψηλά. Γιατί ο Συμεών είναι τόσο υπάκουος στο Πνεύμα; Ίσως επειδή είναι σκλάβος του; Όχι: είναι υπάκουος γιατί θέλει να φτάσει στην πληρότητα της ζωής που του έχει υποσχεθεί το Πνεύμα. Το Πνεύμα μας κινεί προς την εκπλήρωσή μας, μας κινεί προς τον Χριστό. Κινεί την ταραχή της καρδιάς προς την γαλήνη της. Όπως εξηγεί ο Άγιος Παύλος, ένα άλλο μεγάλο μέλος της οικογένειας και φίλος του Αγίου Πνεύματος: «Επίσης και το Πνεύμα έρχεται βοηθός στις αδυναμίες μας. Εμείς δεν ξέρουμε ούτε τι ούτε πώς να προσευχηθούμε. Το Πνεύμα όμως μεσιτεύει το ίδιο στο Θεό για μας με στεναγμούς που δεν μπορούν να εκφραστούν με λέξεις. Ο Θεός όμως, που βλέπει τα βάθη της καρδιάς, ξέρει καλά τι θέλει να πει το Πνεύμα, γιατί το Πνεύμα μεσολαβεί για τους χριστιανούς προς το Θεό και σύμφωνα με το θέλημα Εκείνου».²⁶

Δεν είμαστε ικανοί να επιθυμούμε με αγνό και ειλικρινή τρόπο αυτό που εκπληρώνει τη καρδιά μας, που αξίζει περισσότερο από τη ζωή, αυτό για το οποίο υπάρχουμε. Μολύνουμε αυτή την επιθυμία με πολλή έπαρση ή φιλοδοξία, επιθυμώντας άλλα πράγματα που δεν είναι η πραγματική μας εκπλήρωση. Δεν χρειαζόμαστε μόνο την εκπλήρωση, αλλά και την απόφαση να το ακολουθήσουμε, τον δρόμο για να το φτάσουμε και τη συνάντηση για να το αγκαλιάσουμε. Είναι το Πνεύμα που, με τη

²⁶ Ρωμ. 8,26-27.

χάρη του Θεού, με το έλεος του Πατέρα, μας τα δίνει όλα αυτά, σε όλη μας τη ζωή, μέσα από μυστηριώδη στάδια και μονοπάτια. Και όταν φτάνει κανείς στον Χριστό, καταλαβαίνει ότι όλα έχουν νόημα, ότι υπήρχε ένας οδηγός σε όλο αυτό το δάσος γεμάτο σκοτάδι και παγίδες: η οδήγηση του Αγίου Πνεύματος, που μιλάει στην καρδιά, που δείχνει τον δρόμο και μας κινεί να τον ακολουθήσουμε οδηγώντας μας στον προορισμό. Αυτός ήταν ο οδηγός που μας καθοδήγησε στον Χριστό!

Έχουμε σταματήσει ποτέ να κοιτάζουμε πίσω, να ξανασκεφτούμε την πορεία μας; Δεν έχουμε παρατηρήσει ποτέ ότι κάποιος μας καθοδηγούσε, μυστηριωδώς, μέσα από χίλια στοιχεία: μια λέξη, μια συνάντηση, μια ανάγνωση, μια εμπειρία, έναν πόνο, μια απογοήτευση, μια πτώση ή μια έκπληξη, ένα συναίσθημα μπροστά σε κάτι ωραίο, σε κάτι καλό, σε κάτι;

Ίσως δεν ευχαριστήσαμε ποτέ το Άγιο Πνεύμα για όλα αυτά. Και αυτό δεν είναι σοβαρό για Εκείνον, αλλά για εμάς που στερούμαστε έτσι από μια ευγνώμων συνείδηση της ζωής μας, ό,τι κι αν είχε συμβεί. Και πολλά πράγματα στη ζωή μας φαίνονται ανάξια ευγνωμοσύνης και μας ωθούν μάλλον σε θρήνο και αγανάκτηση, ίσως θα έπρεπε να ξανασκεφτούμε υπό το φως του αληθινού σκοπού της ζωής που μας αποκαλύπτει το Πνεύμα, αυτό που υποσχέθηκε στον Συμεών: «Το Άγιο Πνεύμα είχε προείπει ότι δεν θα έβλεπε τον θάνατο αν δεν είχε δει πρώτα τον Χριστό του Κυρίου».

Βλέποντας τον Χριστό, αγκαλιάζοντας τον Χριστό: αυτή είναι η αξία και ο σκοπός όλης της ζωής, ακόμα κι αν η συνάντηση γίνει μόνο στο τέλος, όπως με τον Συμεών, όπως με την προφήτισσα Άννα ή τον καλό κλέφτη. Το Πνεύμα δεν μας υπόσχεται επιτυχία, πλούτο, υγεία, τιμή. Το Πνεύμα δεν μας αφαιρεί τον θάνατο. *Το Πνεύμα μάς υπόσχεται και μας κάνει να βιώσουμε στην καρδιά ότι η ζωή μας δεν ορίζεται από τον θάνατο, αλλά από τη συνάντηση με τον Ιησού.* Το «Καθορίζω» αποτελείται από το ρήμα «ορίζω», που εντείνεται από το μόριο «κατά». Λοιπόν, τι θα μας καθόριζε πιο ισχυρά από τον θάνατο; Ο θάνατος, στην ανθρώπινη εμπειρία, φαίνεται να ορίζει και να καθορίζει όλη τη ζωή, όλη την ανθρώπινη ιστορία. Ας σκεφτούμε το θέαμα του θανάτου που είναι ο πόλεμος στην Ουκρανία, η σφαγή των μεταναστών στη Μεσόγειο, ο σεισμός στην Τουρκία και τη Συρία, τους πυροβολισμούς στις Ηνωμένες Πολιτείες, για να μην αναφέρουμε το θέαμα του συνεχούς και κρυφού θανάτου που είναι τα εκατομμύρια αποβληθέντα μωρά... Κι όμως, το Πνεύμα ανακοινώνει στον Συμεών ότι αυτό το συναίσθημα δεν είναι αληθινό, δεν είναι

σωστό: πριν από το θάνατο, η μακρόχρονη ζωή του ορίζεται από τη συνάντηση με τον Χριστό. Αυτός είναι ένας ορισμός που ο θάνατος δεν μπορεί να ξεπεράσει ή να τον αντικαταστήσει. Συναντώντας τον Ιησού, αγκαλιάζοντας τον Ιησού, ο Συμεών χαίρεται με τη βεβαιότητα και την ειρήνη ότι ο Ιησούς ορίζει τη ζωή του πάντα και για πάντα, σε όλα, συμπεριλαμβανομένου του θανάτου του.

Η παγκόσμια ακτινοβολία κάθε χαρίσματος

Η συνάντηση με τον Χριστό καταρρίπτει όλα τα όρια της ζωής: όχι μόνο τον θάνατο, αλλά και τη μοναξιά, ακόμα και το κλείσιμο στον εαυτό μας ή προς τους ομοθρήσκους μας. Μάλιστα, ο Συμεών ψάλλει αμέσως την καθολικότητα της σωτηρίας που έφερε ο Χριστός:

«Τώρα, Κύριε, μπορείς να αφήσεις αυτόν τον δούλο σου να πεθάνει ειρηνικά, όπως του υποσχέθηκες, γιατί τα μάτια μου είδαν τη σωτηρία σου, που ετοίμασες για όλους τους λαούς, φως που θα φωτίσει τα έθνη και θα δοξάσει το λαό σου τον Ισραήλ».²⁷

Αυτός ο άντρας, στα γεράματά του, κουβαλά μια επιθυμία, το πάθος ενός ερωτευμένου νέου, ενός παιδιού που αφήνει τον εαυτό του να εκπλαγεί από ανεπαίσθητα σημάδια, που κανείς άλλος δεν βλέπει, όπως εκείνο το νεαρό παντρεμένο ζευγάρι που στον απέραντο ναό και στη μέση του πλήθους φέρνει ένα μωρό και δύο περιστέρια για την ιεροτελεστία της Παρουσίασης. Ποιος ξέρει πόσα ζευγάρια και πόσα παιδιά εμφανίζονταν καθημερινά στο ναό της Ιερουσαλήμ! Αλλά αυτός ο άνθρωπος δεν ήταν «δίκαιος και ευσεβής» μόνο για τον εαυτό του, δεν περίμενε τον Μεσσία μόνο για τον εαυτό του. Κουβαλούσε μέσα του την προσδοκία όλου του λαού του Θεού, πράγματι: την προσδοκία «όλων των λαών», «όλων των εθνών». Κανένα δώρο του Θεού, κανένα χάρισμα, στην πραγματικότητα, είναι μόνο για τον εαυτό μας ή μόνο για έναν περιορισμένο σύνολο ανθρώπων, γιατί θα σήμαινε ότι η φλόγα του δεν θα ήταν τέτοια, δεν θα

²⁷ Λκ. 2,29-32.

ήταν φλογερή, δεν θα φώτιζε με αληθινό φως. Το φως είναι το πιο ρητό σύμβολο του χαρίσματος, του δώρου του Θεού, της αγάπης του Θεού, γιατί αν δεν εμποδίζεται, αν δεν βρει εμπόδια, ακτινοβολεί στο άπειρο. Κι αν βρει εμπόδια, τα φωτίζει κι αυτά, τα μεταμορφώνει σε αντανάκλαση του δώρου Του.

Τα δώρα του Θεού, είπαμε, είναι αμετάκλητα, αλλά μπορούμε να τα καταπνίξουμε, μπορούμε να μειώσουμε την ακτινοβολία τους. Κάθε χάρισμα είναι για μια απέραντη λάμψη, ακόμα κι αν ήταν το πιο ασήμαντο, το πιο κρυφό χάρισμα. Σκέφτομαι πάντα μια κυρία που μας κάλεσε σε έναν καφέ στην Αιθιοπία. Εκεί, όταν είσαι καλεσμένος σε έναν καφέ, δεν είναι όπως σε εμάς που σε τριάντα δευτερόλεπτα βάζεις το λοβό στη μηχανή, πατάς το κουμπί, γεμίζεις το φλιτζάνι, το παίρνεις και το πίνεις σε δέκα δευτερόλεπτα, συνεχίζοντας να κουβεντιάζεις και – ξεχνώντας αμέσως ότι ήπιαμε τον καφέ. Ήταν όλα μια τελετή

Ο Άγιος Παύλος, όταν απαριθμεί τα διάφορα χαρίσματα του Πνεύματος, μεταξύ άλλων ανέφερε και το δικό του: «Η χάρη του Θεού μάς έδωσε διάφορα πνευματικά χαρίσματα: Άλλος είναι προφήτης, για να κηρύττει ανάλογα με το βαθμό της πίστεώς του· άλλος έχει το χάρισμα της διακονίας, για να προσφέρει τις υπηρεσίες του. Το ίδιο να κάνει κι ο δάσκαλος του λαού του Θεού με τη διδασκαλία· κι όποιος έχει το χάρισμα να στηρίζει τους αδερφούς, να τους στηρίζει. Αλλά κι όποιος μοιράζει τα αγαθά του με τους άλλους, να το κάνει με απλότητα· ο προϊστάμενος να δείχνει ζήλο για το έργο του· όποιος μοιράζει τις ελεημοσύνες να το κάνει με καλοσύνη».²⁸

Η ομορφιά εκείνης της υπηρετήσης και αποδοχής αντιστοιχούσε σε ένα χάρισμα που δεν ασφυκτιά στη λάμψη του, κι έτσι εκείνη η στιγμή κυριολεκτικά συνεχίζει να με χτίζει, μετά από χρόνια. Αυτή η υπηρεσία, αυτός ο καφές, με χτίζει, χτίζει τη ζωή μου. Ακριβώς γιατί τα χαρίσματα του Πνεύματος, ακόμη και τα πιο ασήμαντα, είναι φλόγες που το φως τους ακτινοβολεί στο άπειρο. Αλλά το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για τον αληθινό λόγο που μας είπε ένας ιερέας, για τη φιλεύσπλαχη αλλά ειλικρινή διόρθωση που μας έδωσε ένας φίλος ή για μια χειρονομία γενναιοδωρίας ή για την προσφορά που έκανε ένας άρρωστος της ταλαιπωρίας του, το χαμόγελο που σου έκανε κάποιος, ίσως κάποιος ξένος, ενώ ήσουν κλεισμένος στο γκρίζο σου.... Η Αγία Μητέρα Τερέζα της Καλκούτας

²⁸ Ρωμ. 12,6-8.

είπε: «Δεν θα μάθουμε ποτέ πόσο καλό μπορεί να κάνει ένα απλό χαμόγελο».²⁹

Συχνά μας ανησυχεί, και δικαίως, το να είναι χρήσιμη η ζωή μας, να αποδίδει καρπούς. Ωστόσο, καταπνίγουμε αμέσως αυτή την καλή επιθυμία για πληρότητα ζωής με τον ισχυρισμό ότι ο καρπός είναι δικός μας και όχι του Πνεύματος, όχι του χαρίσματος, του δώρου του Θεού που μας εμπιστεύτηκε. Κι έτσι αρχίζουμε να ονειρευόμαστε απατηλούς και ένδοξους καρπούς, αλλά της δικίας μας δόξας. Έτσι σπαταλάμε το άπειρο εύρος της καρποφορίας που θέλει να εκφράσει το Πνεύμα του Θεού σε όλα όσα ζούμε, κάνουμε, λέμε, σκεφτόμαστε, προσευχόμαστε.

Επιστρέφοντας στον γέρο Συμεών, είναι εκπληκτικό να βλέπεις πώς ο πόθος της καρδιάς του, το πάθος της επιθυμίας του για σωτηρία, όταν φτάσουν στον στόχο τους, τον πολυαναμενόμενο και επιθυμητό στόχο, δεν κλείνονται ούτε μια στιγμή σε μια ασφυκτική κατοχή του δώρου του Θεού Αντίθετα: αντηχούν αμέσως το μεγαλείο τους. Ο Συμεών αγκαλιάζει το Παιδί, τον αγκαλιάζει για να αποκαλύψει σε όλους πόσο φως εκπέμπει, πόσο πολύτιμος είναι Αυτός ο θησαυρός για όλους. Η χειρονομία, τα λόγια, το πρόσωπο αυτού του γέρου αντανακλούν όλο το φως του Χριστού. Ο Φρα Αντζέλικο το εξέφρασε θαυμάσια στην τοιχογραφία που συνοδεύει αυτές τις Ασκήσεις.³⁰ Και αυτός ο προβληματισμός είναι το νόημα ολόκληρης της ζωής του. Τώρα μπορεί και να πεθάνει. Όχι μόνο επειδή αγκάλιασε τον Χριστό, αλλά επειδή μπόρεσε να τον αναγγείλει, με μια τόσο δυνατή, διάφανη, ταπεινή και σίγουρη μαρτυρία που φτάνει μέχρι σήμερα σε εμάς με την ίδια ένταση όπως εκείνη την ημέρα και θα συνεχίσει να ακτινοβολεί τον Χριστό μέχρι το τέλος του τον κόσμο.

Γιατί όμως να το τονίσουμε αυτό, αν όχι για να μας ξυπνήσει η συνείδηση ότι κανείς μας δεν καλείται για κάτι λιγότερο από αυτό! Ο καθένας από εμάς έχει το δώρο της αναγνώρισης του Χριστού ώστε να το αντηχήσει στα πέρατα της γης και στο τέλος του κόσμου! Ο καθένας μας είναι φτιαγμένος και καλείται για να μπορέσει να τραγουδήσει προσωπικά το *Nunc dimittis* του Συμεών ως εξαντλητικό ορισμό ολόκληρης της ύπαρξής του. Όχι ως τελικό σημείο της ζωής, ως «κύκνειο άσμα», αλλά ως αποκορύφωμα που αναγνωρίζει ότι ο θάνατος είναι επίσης ένα δώρο

²⁹ Τερέζα της Καλκούτας, *La gioia di Amare*, Mondadori, Μιλάνο 1997, σ. 131.

³⁰ Μπεάτο Αντζέλικο, *Παρουσίαση του Ιησού στο Ναό*, τοιχογραφία, λεπτομέρεια, 1442, Φλωρεντία, Μουσείο Αγίου Μάρκου.

φτιαγμένο για να ακτινοβολεί αιώνια την αντανάκλαση του φωτός του Χριστού. Κοιτάξτε ότι στον Παράδεισο δεν θα κάνουμε τίποτε άλλο από το να αντανακλούμε το φως του Προσώπου του καλού Θεού στο άπειρο, και ο καθένας μας θα εκφράσει αυτή την ομορφιά, πολύ πρωτότυπη στον καθ'ένα, αλλά εξ ολοκλήρου του Προσώπου του Κυρίου. Η ομορφιά των Μακαρίων είναι η πρωτότυπη αντανάκλαση που όλοι καλούνται να δώσουν για το Πρόσωπο του Θεού. πολύ πρωτότυπη αντανάκλαση σαν το βλέμμα που έχει ο Θεός σε κάθε ανθρώπινο πλάσμα, στον καθένα μας.

Δεν πρέπει να περιμένουμε να έχουμε αυτή τη συνείδηση μόνο στο τέλος, πριν πεθάνουμε. Η Εκκλησία, η λειτουργία, μας εκπαιδεύουν να την ασκούμε κάθε απόγευμα, στο τέλος κάθε μέρας, που μπορεί να είναι και η τελευταία. Ας το σκεφτούμε, *ας το εξασκήσουμε* (αφού ζούμε τις Πνευματικές Ασκήσεις) όταν στο Απόδειπνο απαγγέλλουμε το *Nunc dimittis* του Συμεών.

Ιδού πώς το εκφράζει ο Ντον Τζιουσάνι στοχαζόμενος πάνω στο άσμα του Συμεών:

«Τι όμορφο που είναι να διαβάζεις καθημερινά το άσμα του Συμεών: “Τα μάτια μου είδαν τη σωτηρία Σου”. [...] Το να απαγγείλλει κανείς το άσμα του *Nunc dimittis*, το βράδυ στο Απόδειπνο, είναι σαν να απαγγέλλει – όπως το άσμα της Παναγία – μια προφητεία αυτού που έχει ήδη συμβεί: η βασιλεία των ουρανών ανάμεσά μας, το Μυστήριο που μεταδίδεται στη σάρκα, στον χρόνο και στον χώρο. [...] Το να μπορούμε να πούμε στον Κύριο ότι είναι ο σωτήρας, ότι είναι, ότι υπάρχει όπως ήδη υπήρχε, αντλεί χάρη, παρά το κακό μας, και μας αφήνει να φύγουμε, όπως ο γέρος Συμεών, με ειρήνη. [...] Όλα λέγονται σε αυτή τη λέξη ή σε αυτήν την Παρουσία, ρεαλιστική και ασύλληπτη: ρεαλιστική, γιατί είναι όπως εκείνη ενός ανθρώπου σαν εσένα, και ασύλληπτα επειδή είναι αυτή του Θεού, του Μυστηρίου, που βρίσκεται μέσα σε αυτόν τον άνθρωπο. Σ' αυτόν τον άνθρωπο βυθίζεται το μυστήριο της ασθενείας μου, ώστε να λυτρωθεί, να λυθεί, να συγχωρηθεί».³¹

Αύριο θα δούμε πώς αυτή η λαμπερή ανθρώπινη πληρότητα, που κινείται από το Πνεύμα για να συναντήσει τον Χριστό, είναι η πίστη.

³¹ Λ. Τζιουσάνι, *La verità nasce dalla carne*, Bur, Μιλάνο 2019, σ. 214-216.

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Αναγνώσματα Θείας Λειτουργίας: Πράξεις 4,1-12, Ψαλμός 117, Ιω. 21,1-14

ΟΜΙΛΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΙΟΤΑΤΟ ΤΖΙΟΥΣΕΠΕ ΜΠΑΤΟΥΡΙ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΛΙΑΡΙ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

«Είναι ο Κύριος». Ο Ιωάννης λέει στον φίλο του Πέτρο την παρουσία του Κυρίου που ήταν δίπλα τους. Ο Γιάννης, αυτός που αγαπιέται και αγαπά, αυτός ο ίδιος μπορεί να αναγνωρίσει εκείνον που αγαπά και εκείνον που αγαπιέται, γιατί μόνο την αγάπη ξέρει να αναγνωρίζει. Έχουμε ακούσει πολλές φορές την αναγνώριση του Ιωάννη, γεμάτη έκπληξη αλλά και στοργή, από τους δασκάλους και τους πατεράδες μας, και ειδικά στα λόγια, στο βλέμμα, στην απόλυτη ένταση του Ντον Τζιουσάνι. Αυτός είναι που άνοιξε το βλέμμα μας στην αναγνώριση: «Είναι ο Κύριος», είναι η Παρουσία για την οποία η καρδιά μας επιθυμεί και ελπίζει, είναι η δύναμη που μας ωθεί να αναζητήσουμε την ευτυχία και την ελευθερία, είναι το ιδανικό για το οποίο μπορεί να χτιστεί ένας καινούργιος κόσμος, να πει κανείς το «ναι» για πάντα και να εκπαιδεύσει τα παιδιά του. Ο Κύριος που είναι παρών ανάμεσά μας είναι ο λόγος για όλα αυτά.

Ο Τζιουσάνι έδωσε το όνομα και μας άνοιξε τα μάτια στη μεγάλη Παρουσία που βρίσκεται στην καρδιά του κόσμου και έτσι μας κίνησε την ελπίδα, γιατί ο Κύριος είναι εδώ, είναι μαζί μας. Τότε μπορούμε να νιώσουμε τη ζωή μας να κατοικείται από τον Θεό, μέσα σε έναν άπειρο και αιώνιο ορίζοντα, ικανό να δώσει νόημα σε όλα και να έλκει τα πάντα προς ένα κέντρο: Αυτός είναι, ο Κύριος. Ας εκφράσουμε λοιπόν, στην αρχή αυτών των ημερών, την ευγνωμοσύνη μας στον Θεό για τη συνάντηση με το χάρισμα του Ντον Τζιουσάνι και ας θυμηθούμε αυτούς που μας βοήθησαν και συνεχίζουν να ανοίγουν τα μάτια και το μυαλό μας στην αναγνώριση της πίστης, η οποία είναι πάντα η αναγνώριση μιας Παρουσίας που μας ελκύει και που είναι ο λόγος για όλα.

Ο Πέτρος – ακούσαμε – ρίχνεται στη θάλασσα και πηγαίνει προς τον Ιησού. Φοβήθηκε, πήρε το σπαθί για να πληγώσει, αρνήθηκε και τράπηκε σε φυγή. Αλλά τώρα πηγαίνει στον Ιησού χωρίς δισταγμό, γιατί Αυτός είναι ο αγαπημένος. Και έτσι, σε αυτή τη νεοανακαλυφθείσα φιλία, σε αυτήν την οικειότητα που προσφέρει ο Ιησούς επιδίδοντας τον

εαυτό του σε ένα γεύμα, όλα συμφιλώνονται, περιμένοντας το μεγάλο ερώτημα: «Μ' αγαπάς;». Όλα όμως είναι ήδη συμφιλώμενα, γιατί δεν υπάρχει δυνατότητα ειρήνης και συμφιλώσης με τον εαυτό μας και με την ιστορία μας, με όλο το παρελθόν μας, χωρίς να σταθούμε μπροστά στον παρόντα Κύριο, χωρίς να είμαστε στο χώρο του βλέμματός Του. Ο Πέτρος πηγαίνει στον Ιησού για να κοιταχτεί.

Δεν είναι ένας συλλογισμός, ούτε μια ερμηνεία ή μια ανάμνηση φτιαγμένη συχνά από τύψεις, αλλά είναι μια ζωντανή συνάντηση που μας σώζει τώρα! Ανοίγει ξανά τη ζωή σε μια νέα αρχή, στη δυνατότητα να ξαναρχίσουμε με τον Ιησού, μπροστά του. Στη φιλία μαζί του, όλα μπορούν πάντα να ξαναξεκινήσουν από την αρχή, όλα μπορούν να γίνουν νέα. Στην προσωπική ζωή, όπως και στον ιστό της φιλίας μας, όλα αναβιώνουν και βρίσκουν την έλπιδα μιας νέας αρχής. Για τον Πέτρο, το να βρίσκεται μαζί με τον Ιησού γύρω από αυτή την αναμμένη φωτιά, σημαίνει επίσης να έχει την δυνατότητα να βρεθεί με τους άλλους μαθητές με έναν νέο τρόπο, επειδή είναι ο Ιησούς που τους καλεί.

Αυτές τις μέρες, ας δεχτούμε και εμείς την πρόσκληση του Ιησού, να είμαστε μαζί του για να μπορέσουμε να μάθουμε να είμαστε μεταξύ μας και να πηγαίνουμε ανάμεσα στους ανθρώπους, να διαβάζουμε τις ευχές τους και να πούμε σε όλους ότι είναι ο Κύριος, εκείνος που αναζητούν στη χαρά ή την ανησυχία. Γιατί όταν λέμε στον κόσμο ότι ο Κύριος είναι παρών τότε ερμηνεύει πάντα την επιθυμία των ανθρώπων.

Ιδού, όμως, η αναγνώριση του Κυρίου γίνεται κατά την διάρκεια του ψαρέματος και λόγω του ψαρέματος. Στην εργασία, στην οικοδόμηση της οικογένειας, στην επαγγελματική ή πολιτική δέσμευση, εν ολίγοις, στην εκτέλεση του πάθους για τη ζωή, μπορούμε να αναγνωρίσουμε το σημάδι του παρόντος Κυρίου, του οποίου ο αριθμός είναι πάντα υπερβολικός (πολλά ψάρια! Περισσότερα απ' αυτά που είχε καταφέρει κανείς να θερίσει με τις δυνάμεις του). Υπάρχει πάντα μια δυσαναλογία μεταξύ των δυνατοτήτων και των ικανοτήτων μας και της καρποφορίας που λαμβάνουμε ως δώρο. Ο Κύριος επιτρέπει στον εαυτό του να αναγνωρίζεται σε αυτήν την υπερβολή μεταξύ αυτού που κάνουμε και αυτού που λαμβάνουμε σε μια υπεραφθονία ζωής, χαράς και αλήθειας. Ένα πλεόνασμα που δεν μπορεί να έχει άλλο λόγο παρά μια χάρη, το δώρο μιας Παρουσίας, για το οποίο ευχαριστούμε γιατί γεμίζει τη ζωή, και που πάντα επικαλούμαστε σαν ζητιάνοι γιατί ο Κύριος είναι εδώ τώρα, είναι ανάμεσά μας και τον προσευχόμαστε: «Έλα πάλι κοντά μας, Ιησού Δάσκαλε και Κύριε».

Σάββατο 15 Απριλίου, πρωί

Johann Sebastian Bach

Cantata BWV 82, Ich habe genug, The Monteverdi Choir – The English Baroque Soloists –

John Eliot Gardiner – Εκδόσεις Archiv

Motetto BWV 229, Komm, Jesu, Komm, Monteverdi Choir – John Eliot Gardiner – Εκδόσεις Erato

Angelus

Αίνοι

■ ΠΡΩΤΗ ΜΕΛΕΤΗ

Μάουρο Τζιουσέπε Λέπορι

Η πίστη διαφωτίζει τη ζωή

Το πλήθος μαρτύρων

Ο τίτλος αυτών των Πνευματικών Ασκήσεων είναι εμπνευσμένος από ένα απόσπασμα της Επιστολής προς τους Εβραίους:

«Έχοντας, λοιπόν, γύρω μας μια τόσο μεγάλη στρατιά μαρτύρων, ας τινάζουμε από πάνω μας κάθε φορτίο, και την αμαρτία που εύκολα μας εμπλέκει, κι ας τρέχουμε με υπομονή το αγώνισμα του δύσκολου δρόμου, που έχουμε μπροστά μας. **Ας έχουμε τα μάτια μας προσηλωμένα στον Ιησού, που μας έδωσε την πίστη, την οποία και τελειοποιεί**».³²

Ο συγγραφέας της Επιστολής προς τους Εβραίους στο προηγούμενο κεφάλαιο απαρίθμησε μια μεγάλη σειρά μαρτύρων της Παλαιάς Διαθήκης, των οποίων οι επιλογές που έκαναν και οι ενέργειες που εξέφρασαν δεν θα είχαν νόημα χωρίς την πίστη τους στην υπόσχεση του Κυρίου που εκπληρώθηκε εν Χριστώ μετά τον θάνατό τους. Όλοι αυτοί οι μάρτυρες, από τον Άβελ μέχρι τον Νώε, από τον Αβραάμ και τη Σάρα μέχρι τον Ιακώβ, από τον Μουσή μέχρι τον Δαβίδ, μέχρι και τη μητέρα των Μακκαβαίων, είναι ένα πλήθος, κυριολεκτικά ένα «σύννεφο», που μας περι-

³² Εβ. 12,1-2.

βάλλει. Τι σημαίνει «σύννεφο μαρτύρων»; Μεταφράζεται ως «πλήθος» γιατί ο συγγραφέας ήθελε να εκφράσει με τη φιγούρα του σύννεφου μια πραγματικότητα που μας περιβάλλει με μυριάδες στοιχεία, σαν ένα σύννεφο άμμου στην έρημο. Αλλά το σύννεφο, για τους Εβραίους, θυμίζει επίσης τη μυστηριώδη και ιερή παρουσία του Θεού που συνόδευε τον λαό του Ισραήλ στην έρημο, προστατεύοντάς τους την ημέρα και φωτίζοντάς τους τη νύχτα. Ένα ιερό σύννεφο, στο οποίο έμπαινε ο Μωυσής για να συναντήσει τον Κύριο, να τον ακούσει και να συνομιλήσει μαζί του. Οι μάρτυρες της πίστης σχηματίζουν γύρω μας αυτό το μυστηριώδες σύννεφο που κάνει ορατή την αόρατη παρουσία του Θεού. Ακόμα και στο όρος της Μεταμόρφωσης, όλοι οι παρευρισκόμενοι διαπερνούν από το σύννεφο, ο Ιησούς, ο Μωυσής, ο Ηλίας και οι τρεις απόστολοι, όλοι απορροφημένοι από το μυστήριο του Πατέρα που κάνει τη φωνή του να ακουστεί. Αυτό φάνηκε σαν να ήθελε ο Θεός να αντιδράσει στον ενστικτώδη λόγο του Πέτρου: «Διδάσκαλε, ωραία είναι να μείνουμε εδώ να φτιάξουμε τρεις σκηνές: μία για σένα, μία για το Μωυσή και μία για τον Ηλία». ³³ Μια ανθρωπίνως ειλικρινής λέξη, η οποία όμως ουσιαστικά ευτελίζει όλη την ιερότητα της εκδήλωσης, μειώνοντάς την σε... μια ωραία κατασκήνωση στα βουνά με φίλους!

«Δεν ήξερε τι έλεγε – συνεχίζει το κατά Λουκά Ευαγγέλιο –. Ενώ τα έλεγε αυτά ήρθε ένα σύννεφο και τους σκέπασε. Οι μαθητές καθώς βρέθηκαν μέσα στο σύννεφο, φοβήθηκαν. Μέσα απ' το σύννεφο ακούστηκε μια φωνή που έλεγε: “Αυτός είναι ο Υιός μου ο αγαπητός· αυτόν ν' ακούτε!”» ³⁴

Υπό την σκιά αυτού του σύννεφου, ο Πέτρος, ο Ιάκωβος και ο Ιωάννης ανακτούν την συνειδησή τους για την ιερότητα του μυστηρίου που είδαν, το οποίο είναι το μυστήριο του Χριστού, «το φως που φωτίζει τα έθνη», είτε ο γέρος Συμεών, το μυστήριο που αποκάλυψε ο Πατέρας και το παρουσιάζει με προνομαϊκή αγάπη και μας ζητά να τον ακούσουμε.

Θα μπορούσαμε να σκεφτούμε ότι «το σύννεφο των μαρτύρων» που αναφέρεται στην Επιστολή προς τους Εβραίους σημαίνει για εμάς ότι οι μάρτυρες της πίστης που μας διαφωτίζουν και μας μιλούν από την Ιερά Γραφή, από την ιστορία της αγιότητας της Εκκλησίας και από όλους τους αληθινούς και έγκυρους ανθρώπους που γνωρίζουμε προσωπικά, όλοι αυτοί οι μάρτυρες αποτελούν για εμάς εκείνο το νέφος του Αγίου

³³ Λκ. 9,33.

³⁴ Λκ. 9,33-35.

Πνεύματος στο οποίο ο Πατέρας μας αποκαλύπτει το δώρο του αγαπημένου Υιού του. Τον οποίο καλούμαστε να ακούσουμε, να υπακούσουμε και να ακολουθήσουμε

Αυτή είναι η κυριότητα, η μυστηριώδης και φωτεινή λαμπρότητα της Εκκλησίας, στην οποία, ακόμη και αν βρισκόμαστε στη σκιά της ανθρωπιάς μας, της ανθρωπιάς κάθε αγίου, κάθε βαπτισμένου που δίνει μαρτυρία πίστης, το Μυστήριο αποκαλύπτεται σε μια συντροφιά ανθρώπων.

Έκκληκτοι από την μαρτυρία της πίστης

Πόσες φορές νιώθουμε όπως τον Πέτρος και τους άλλους, ταπεινωμένοι και εκφοβισμένοι από την αποκάλυψη μιας εξαιρετικής μαρτυρίας πίστης, που μας εκπλήσσει, από ανθρώπους που ίσως συναντάμε καθημερινά χωρίς να συνειδητοποιούμε το φως που φέρνουν! Κοιτούσαμε τα πάντα επιφανειακά, με όλες τις θετικές και αρνητικές πλευρές μιας ιδιοσυγκρασίας, με τον τρόπο που είναι ή δεν είναι κανείς και με τον τρόπο που πράττει ή δεν πράττει. Ήμασταν με αυτούς τους ανθρώπους με ελαφρότητα, χωρίς να τους κοιτάμε πραγματικά, ή απλώς κοιτούσαμε μόνο αυτο που μας άρεσε. Μείναμε μαζί τους χωρίς να τους ακούμε, ή τους ακούγαμε χωρίς να τους δίνουμε σημασία. Και ξαφνικά, για τον ένα ή τον άλλο λόγο, ίσως σε κάποια περίπτωση που τους χρειαστήκαμε ή επειδή αυτοί οι άνθρωποι πέθαναν, το σύννεφο μας σκεπάζει μέσα σε αυτό και αφού εξαφανιστεί η κάθε εμφάνιση, συνειδητοποιούμε ακριβώς την μαρτυρία της πίστης τους, και εμείς πρέπει να αναγνωρίσουμε, αν και μπερδεμένοι, ότι είναι μια εκδήλωση του Θεού, του Χριστού, του Μυστηρίου που μας δημιουργεί και μας σώζει.

Στην αυτοβιογραφία του Takashi Paolo Nagai, που μόλις κυκλοφόρησε με τον τίτλο *Ciò che non muore mai*³⁵ (αυτό που δεν παθαίνει ποτέ) – ένα κείμενο που θεωρώ ότι ταυτίζεται με τις *Ομολογίες* του Αγίου Αυγουστίνου –, αφηγείται το ταξίδι της πίστης του, το ταξίδι που τον οδήγησε στη χριστιανική πίστη και ύστερα στο να ζήσει μια έντονη και δραματική ζωή με πίστη, σε σημείο να βρεθεί σωματικά και πνευματικά στην καρδιά της ατομικής καταστροφής του Ναγκασάκι, με την

³⁵ Takashi Paolo Nagai, *Ciò che non muore mai. Il cammino di un uomo*, San Paolo, Cinisello Balsamo-MI 2023.

συνείδηση της πίστης ότι η καταστροφή ήταν μια θυσία του Αρνιού για την ειρήνη σε ολόκληρο τον κόσμο. Αλλά ο ίδιος ο Takashi Nagai συνειδητοποιεί, σχεδόν στο τέλος – ειδικά μετά που βρήκε τα απανθρακωμένα οστά της συζύγου του Μιντόρι κάτω από τις στάχτες του σπιτιού που καταστράφηκε από την ατομική βόμβα, δίπλα στο ροζάριο με το οποίο προσευχόταν –, συνειδητοποιεί πως χάρη στην πίστη της συζύγου του, η οποία ζήτησε και απέκτησε από τον Θεό την πίστη του και την εξαιρετική καρποφορία της ζωής του. Η Μαριανή παρουσία της Μιντόρι αποκαλύφθηκε στο τέλος ως η πιο εμφανής παρουσία του Μυστηρίου στη ζωή του. Και δεν το είχε προσέξει! Κατάλαβε λοιπόν ότι, μετά τη βόμβα, έπρεπε κι αυτός να ζήσει μαρτυρώντας την πίστη έτσι, από τα βάθη της ανικανότητάς του, άρρωστος από λευχαιμία, πάντα στο κρεβάτι, σε μια καλύβα λίγων τετραγωνικών μέτρων, προσφέροντας τον εαυτό του με τον Χριστό και βιώνοντας μια απίστευτη καρποφορία μαρτυρίας.

Την ίδια συγκίνηση και σύγχυση ένιωσα όταν πριν από μερικούς μήνες, επισκεπτόμενος το δωμάτιο του παλιού μου φίλου Λουτσιάνο – του ξυλουργού, που με τη σύζυγό του Νέλλα, με είχε κάνει να συναντήσω το κίνημα το 1976 –, μετά από μια σοβαρή εγκεφαλική αιμορραγία που είχε υποστεί, η οποία τον πήγε στον Παράδεισο πριν από ένα μήνα. Είδα ότι στην ντουλάπα του δωματίου του κρατούσε μια σημείωση με τις πιο σημαντικές ημερομηνίες του ποιμαντικού μου ταξιδιού, και συγκεκριμένα την ημερομηνία της πρώτης μας συνάντησης: «Μια εξωκοσμική φίλια. 25 Φεβρουαρίου 1976. 44 χρόνια... χάρης» (το έγραψε το 2020). Εκείνη τη στιγμή αναθεώρησα όλη μου τη ζωή να περιέχεται στη μνήμη και στην προσευχή αυτού του απλού ανθρώπου, να περιέχεται στην πίστη του που μέσα στις ανθρώπινες συναντήσεις βλέπει το γεγονός της χάριτος που δεν έχει τέλος και αυτό είναι κάτι το εξωκοσμικό. Θα μπορούσα να το πω για πολλούς άλλους ανθρώπους, ίσως για ανθρώπους που ακόμα δεν γνωρίζω, που θα γνωρίσω μόνο στον Παράδεισο, και ο καθένας από εμάς μπορεί να το πει για πολλούς ανθρώπους. Ναι, υπάρχει πραγματικά ένα «νέφος μαρτύρων», ένα ιερό σύννεφο στο οποίο ο Θεός είναι παρών και μας μιλάει, ένα σύννεφο που καθοδηγεί και προστατεύει τη ζωή, όπως προστάτευε τον λαό του Θεού στην έρημο.

Αυτοί οι μάρτυρες μάς αποκαλύπτουν ότι υπάρχει ένα σημείο ωριμότητας της πίστης, το οποίο για όλους συνίσταται στην αποδοχή του ότι είσαι ένας κόκκος σιταριού που πέφτει στο έδαφος και πεθαίνει για να

δώσει καρπό, ο οποίος δεν είναι πια δικός σου, ακόμα κι αν ολόκληρος ο κόκκος του σιταριού έγινε για να φέρει αυτόν τον καρπό.

«Αλήθεια, σας λέω: αν του σιταριού ο σπόρος πέσει στη γη αλλά δεν πεθάνει, μένει ένας μονάχος σπόρος αν όμως πεθάνει, κάνει άφθονον καρπό»³⁶ Υπάρχουν εκείνοι που το καταλαβαίνουν αμέσως και το βιώνουν εν μέσω μιας γόνιμης και αποτελεσματικής δραστηριότητας και άρα ζουν μια πλήρης δραστηριότητα και αποστολή, με μια ψυχή συνεχούς ικεσίας μέσα τους. Σκέφτομαι τον Ντον Τζιουσάνι, τους Πάπες που τις τελευταίες δεκαετίες το Πνεύμα έδωσε και δίνει στην Εκκλησία, τη Μητέρα Τερέζα... Αντίθετα, συχνά μας ζητείται να βιώσουμε μια κατάρρευση της αποτελεσματικότητάς μας για να ανακαλύψουμε με έκπληξη ότι είναι ακριβώς από εκεί, που η πίστη μας είναι ζωντανή και καρποφορεί και όχι στην κορυφή των πύργων της Βαβέλ μας, που δεν ολοκληρώθηκαν ποτέ.

Μάρτυρες της πίστης

Ορίστε, αυτό που θέλουμε να καταλάβουμε είναι ακριβώς το γεγονός ότι αυτό το «σύννεφο» που μας φανερώνει το Μυστήριο αποτελείται από *μάρτυρες της πίστεως*. Και ο καθένας μας καλείται να γίνει μέρος του. Είναι εκείνο το πλήθος που περιγράφει η Αποκάλυψη, δίνοντάς μας μια εικόνα των εκλεκτών στον Ουρανό: «Ύστερα απ' αυτά, είδα ένα αμέτρητο πλήθος – που κανείς δεν ήταν σε θέση να το μετρήσει- από κάθε έθνος, φυλή, λαό και γλώσσα, να στέκεται μπροστά στο θρόνο και στο Αρνίο· φορούσαν λευκές στολές, κρατούσαν φοινικόκλαδα στα χέρια τους και έκραζαν με δυνατή φωνή: “Η σωτηρία είναι στα χέρια του Θεού μας, που κάθεται στο θρόνο, και του Αρνιού”».³⁷

Είναι οι μάρτυρες, όρος που κυριολεκτικά σημαίνει «μάρτυρες», που με όλο τους το σώμα, την ψυχή και τη φωνή τους φωνάζουν την αιώνια μαρτυρία τους, σφραγισμένη στη γη με το αίμα τους, τη μαρτυρία της σωτηρίας που επέφερε ο Θεός στον Υιό, ως θυσιασμένο και ένδοξο Αρνί: «Η σωτηρία είναι στα χέρια του Θεού μας, που κάθεται στον θρόνο, και του Αρνιού!». Η πίστη φωνάζει ότι μόνο ο Θεός μας σώζει!

³⁶ Ιω. 12,24.

³⁷ Απ. 7,9-10.

Το σύννεφο των μαρτύρων, ενώπιον μας στη γη και ενώπιον του Θεού στον Ουρανό, μαρτυρεί την πίστη. Θα μπορούσε κανείς να πει «μόνο» της πίστης; Γιατί όχι της φιλανθρωπίας, της ελπίδας, της αλήθειας, της δικαιοσύνης, της γενναιοδωρίας; Ασφαλώς και οι μάρτυρες της πίστης είναι μάρτυρες όλων αυτών, και ακόμη περισσότερα. Αλλά γιατί είναι της πίστης ρητώς μάρτυρες; Γιατί η Καινή Διαθήκη, οι απόστολοι, αλλά και ο ίδιος ο Ιησούς στο Ευαγγέλιο επιμένει κυρίως στην πίστη;

Το απόσπασμα από την Επιστολή προς τους Εβραίους προτείνει αμέσως ένα μονοπάτι, πράγματι το μονοπάτι για να προσπαθήσουμε να καταλάβουμε ποια είναι η πίστη που μας δίνεται και μας ζητείται με τέτοια επιμονή. Μας λέει ότι πρέπει πρώτα απ' όλα να περπατήσουμε, ή καλύτερα: να *τρέξουμε*, έχοντας τα μάτια μας προσηλωμένα στον Ιησού, που μας έδωσε την πίστη την οποία και τελειοποιεί.

Αυτό σημαίνει ότι μόνο προσηλώνοντας τα μάτια μας στον Χριστό καταλαβαίνουμε κάτι για την πίστη. Πράγματι, όχι κάτι, αλλά τα πάντα, καταλαβαίνουμε την πηγή και την εκπλήρωση της πίστης, και καταλαβαίνουμε ότι η αρχή (ο Συγγραφέας) και η εκπλήρωση (το τέλος, δηλαδή η τελειότητα) της πίστης είναι ο ίδιος ο Χριστός. Είναι σαν η πίστη να συμπίπτει με τον Χριστό. Με ποια έννοια;

Η πίστη σώζει

Υπάρχει μια κρίση ή μάλλον μια ανακοίνωση που κάνει ο Ιησούς σε μερικούς ανθρώπους που τον εκπλήσσουν με την πίστη τους. Για παράδειγμα, μια γυναίκα που υπέφερε από αιμορραγία δώδεκα χρόνια και πίστευε ότι και μόνο αν αγγίξει το ρούχο του Κυρίου θα γιατρευτεί από την ασθένειά της,³⁸ ή τον τυφλό Βαρτίμαιο,³⁹ ή την αμαρτωλή που στο σπίτι του Φαρισαίου Σίμωνα έβρεξε τα πόδια του Ιησού με τα δάκρυστά της και τα σκούπιζε με τα μαλλιά της-τα φιλούσε και τα άλειφε με το μύρο,⁴⁰ ή τον Ιαίρο, πριν αναστήσει την κόρη του,⁴¹ ή τον μοναδικό από τους δέκα θεραπευμένους λεπρούς που επιστρέφει για να τον ευχαριστήσει.⁴²

³⁸ Βλ. Μτ. 9,20-22.

³⁹ Βλ. Μκ. 10,46-52.

⁴⁰ Βλ. Λκ. 7,36-50.

⁴¹ Βλ. Λκ. 8,49-56.

⁴² Βλ. Λκ. 17,12-19.

Τι λέει ο Ιησούς σε όλους αυτούς τους ανθρώπους των οποίων θαυμάζει την πίστη; Ουσιαστικά λέει το ίδιο σε όλους: «Η πίστη σου σε έσωσε!».

Τι σημαίνει αυτό; Τι μας σώζει; Δεν είναι μόνο ο Χριστός που μας σώζει; Ναι πράγματι! Και αυτό μας κάνει να ανακαλύψουμε την σημασία, την αξία, την έννοια της πίστης, αυτό που πραγματικά μας ενδιαφέρει και μας κάνει να την επιθυμούμε πριν από οτιδήποτε άλλο, πριν από κάθε αρετή. *Η πίστη είναι αυτή που μας ανοίγει στον Χριστό τον Σωτήρα της ζωής και του κόσμου.*

Αυτό μας κάνει να καταλάβουμε το βάθος μιας άλλης απάντησης που δίνει ο Ιησούς σε όσους του ζητούν οτιδήποτε με πίστη, όπως όταν λέει στον εκατόνταρχο: «Πήγαινε, κι ας γίνει αυτό που πιστεύεις!»⁴³ ή στους δύο τυφλούς που τον παρακαλούν να τους θεραπεύσει: «Όπως το πιστεύετε να σας γίνει!».⁴⁴

Η πίστη είναι ο χώρος μέσα μας που αντιστοιχεί στο γεγονός του Χριστού, στον Χριστό που ήρθε και είναι παρόν για να μας σώσει. Η πίστη είναι η διαθεσιμότητά μας στον ερχομό του Χριστού, του Σωτήρα μας.

Δεν υπάρχει τίποτα περισσότερο και πιο σημαντικό από αυτό, για να κατανοήσουμε την πίστη, για το τι είναι η πίστη, για το τι πρέπει να σημαίνει για εμάς. Δεν είναι η πίστη που μας σώζει: η πίστη επιτρέπει στον Σωτήρα να μας σώσει, να σώσει τον κόσμο.

Χωρίς τον Χριστό, χωρίς το γεγονός του Χριστού, η πίστη δεν έχει περιεχόμενο και νόημα. Ο Τζιουσάνι γράφει: «*Η πίστη, ως πραγματική συμπεριφορά που ζει ο άνθρωπος προς τον Θεό, δεν είναι κάτι γενικό: είναι η πίστη στον Χριστό, το Στοιχείο όλων των στοιχείων, ο Άνθρωπος μέσω του οποίου αποκαλύπτεται το Μυστήριο.*»⁴⁵

Στο *Generare tracce nella storia del mondo* επίσης γράφει: «*Η πίστη είναι μέρος του χριστιανικού γεγονότος επειδή είναι μέρος της χάρης που αντιπροσωπεύει το ίδιο το γεγονός, αυτό που είναι. Η πίστη ανήκει στο γεγονός γιατί, ως αγαπητική αναγνώριση της παρουσίας κάτι εξαιρετικού, είναι ένα δώρο, είναι μια χάρη. Όπως ο Χριστός μου δίνει τον εαυτό Του σε ένα παρόν γεγονός, έτσι ζωντανεύει μέσα μου την ικανότητα να πιαστώ σ' αυτόν και να τον αναγνωρίσω χάρη στην εξαιρετικότητά του. Έτσι η ελευθερία μου δέχεται αυτό το γεγονός, δέχεται να τον αναγνωρί-*

⁴³ Μτ. 8,13.

⁴⁴ Μτ. 9,29.

⁴⁵ Λ. Τζιουσάνι, *Dare la vita per l'opera di un Altro*, ό.π., σ. 96.

σει. Επομένως, για εμάς, η πίστη είναι η αναγνώριση της εξαιρετικής παρουσίας και η απλή και ειλικρινής προσκόλληση που λέει “ναι” και δεν φέρει καμία αντίρρηση: η αναγνώριση και η προσκόλληση είναι μέρος της στιγμής κατά την οποία ο Κύριος, μέσω της δύναμης του Πνεύματος [για το οποίο μιλήσαμε χθες το βράδυ], μας αποκαλύπτεται, όπως και της στιγμής που το γεγονός του Χριστού μπαίνει στη ζωή μας». ⁴⁶

Ακόμα και η πίστη του Αβραάμ, των πατριαρχών, του Μωυσή, των προφητών είχε ως ορίζοντα και περιεχόμενο τον Χριστό. Ήταν μεγάλη, ήταν τεράστια, γιατί ήταν ήδη γεμάτη από το γεγονός του Χριστού. Όπως είπε ο Ιησούς στους Ιουδαίους: «“Ο πατέρας σας ο Αβραάμ αναγάλιασε στη σκέψη πως μπορεί να δει τις δικές μου τις ημέρες: τις είδε και χάρηκε”. Του είπαν τότε οι Ιουδαίοι: “Ούτε πενήντα χρόνων δεν είσαι ακόμα κι έχεις δει ήδη τον Αβραάμ;” Κι ο Ιησούς τους αποκρίθηκε: “Σας βεβαιώνω πως πριν να γεννηθεί ο Αβραάμ, εγώ υπάρχω”». ⁴⁷ Δεν είπε ότι είδε τον Αβραάμ, αλλά ότι ο Αβραάμ τον είδε με την πίστη: Ο Αβραάμ ήταν ήδη γεμάτος με τον ερχομό του Χριστού και τη χαρά που φέρνει.

Αλλά αυτά τα λόγια του Ιησού μας κάνουν να καταλάβουμε ότι το «γεγονός» στο οποίο πιστεύει η πίστη δεν είναι απλώς κάτι που θα συμβεί στο μέλλον. Ο Αβραάμ «είδε και γέμισε χαρά», γιατί η πίστη του είδε τον Χριστό. Το γεγονός, η σωτηρία, στο οποίο εμμένει η πίστη είναι το πρόσωπο του Χριστού. Ο Αβραάμ είδε ότι ο Ιησούς είναι «Εγώ Είμαι», ο παρών Θεός που σώζει. Για το λόγο αυτό, ο Ιησούς ζητούσε πάντα από τους μαθητές του να πιστεύουν στο Πρόσωπό του και όχι σε αυτό που έκανε. Αυτό που έκανε ήταν ένας λόγος ή ένα βοήθημα για να πιστέψουμε, όχι το περιεχόμενο της πίστης: «Πιστέψτε με ότι εγώ είμαι αχώριστος από τον Πατέρα, κι ο Πατέρας από μένα: αν πάλι δεν πιστεύετε στο λόγο μου, πιστέψτε εξαιτίας των ίδιων των έργων». ⁴⁸ Δεν είναι θέμα πίστης στα έργα, αλλά πίστης στον Χριστό για τα έργα που κάνει.

Υπάρχει ένα όμορφο κείμενο του Τζιουσάνι που δεν μπορώ να μην το διαβάσω. Είναι από το 1968, αφορά την Εισαγωγή στις Πνευματικές Ασκήσεις του Πολιτιστικού Κέντρου Τσαρλς Πηγκέι, στην Βαριγκότη: «Ας πούμε λοιπόν στον εαυτό μας: πώς άρχισαν να πιστεύουν; Σε τι

⁴⁶ Λ. Τζιουσάνι – Σ. Αλμπέρτο – Χ. Πράντες, *Generare tracce nella storia del mondo*, Bur, Μιλάνο 2019, σ. 44.

⁴⁷ Ιω. 8,56-58.

⁴⁸ Ιω. 14,11.

συνίστατο εκείνο το γεγονός που προκάλεσε τέτοιο ενδιαφέρον, καθόρισε μια τέτοια εντύπωση που για πρώτη φορά οι άνθρωποι ρισκάρανε με ό,τι είχαν μπροστά τους, που για πρώτη φορά οι άνθρωποι είχαν μια φλεγόμενη πίστη μέσα τους και ο χριστιανός άρχισε να υπάρχει στον κόσμο; Ποιό ήταν αυτό το γεγονός, τι είδους ήταν αυτό το γεγονός; Δεν πίστευαν επειδή ο Χριστός μιλούσε λέγοντας εκείνα τα πράγματα, δεν πίστευαν επειδή ο Χριστός έκανε εκείνα τα θαύματα, δεν πίστεψαν επειδή ο Χριστός παρέθεσε τους προφήτες, δεν πίστεψαν επειδή ο Χριστός ανέστησε τους νεκρούς. Πόσοι άνθρωποι, η συντριπτική πλειοψηφία, τον άκουσαν να μιλάει έτσι, τον άκουσαν να λέει αυτά τα λόγια, τον είδαν να κάνει εκείνα τα θαύματα και το γεγονός δεν συνέβη για αυτούς. Το θαύμα ή ο λόγος ήταν το άρθρο του γεγονότος, ήταν ένα τμήμα, ήταν ο παράγοντας, αλλά ήταν κάτι άλλο, κάτι ακόμα περισσότερο, τόσο διαφορετικό που έδινε στον λόγο και στο θαύμα το νόημά τους. Πίστεψαν γι' αυτό που εμφανίστηκε ο Χριστός. Πίστεψαν εξαιτίας αυτής της παρουσίας, όχι εξαιτίας αυτού που έκανε και έλεγε. Πίστεψαν για μια παρουσία. Μια παρουσία που δεν είναι κλειστόμυαλη, μια παρουσία που δεν είναι χωρίς πρόσωπο: μια παρουσία με ένα καλά καθορισμένο πρόσωπο, μια παρουσία γεμάτη λέξεις δηλαδή γεμάτη προτάσεις. Πίστεψαν για μια παρουσία γεμάτη πρόταση».⁴⁹

Αν τα έργα, τα θαύματα, δεν με κάνουν να πιστέψω ότι είναι η παρουσία του προσώπου του Ιησού που με σώζει, και όχι αυτό που κάνει, ακόμα κι αν είναι να αναστήσει νεκρούς ή να πολλαπλασιάσει τα ψωμιά και τα ψάρια, τότε η πίστη μου είναι μάταια, η πίστη μου δεν είναι πίστη. Αν δεν πιστέψω ότι ο Χριστός αναστήθηκε, και ότι είναι αυτό που σώζει τη ζωή μου, είτε ζω είτε πεθαίνω,⁵⁰ δεν έχω πίστη ή διαφορετικά έχω μια πίστη που αποτελείται μόνο από όμορφες αναμνήσεις ενός μεγάλου προφήτη, αλλά δεν είναι μια πίστη που με κάνει να αγγίζω τη Σωτηρία όλης της ζωής. Αν ο Χριστός δεν είχε αναστηθεί, θα μπορούσαμε να συνεχίσουμε να πιστεύουμε στα θαύματά του, όπως πιστεύουμε ότι ο Ηλίας, ο Ελισσαίη ή οι άγιοι έχουν κάνει τόσα πολλά θαύματα. Αλλά σε τι ωφελεί στη ζωή μου τώρα να το θυμάμαι αυτό; Τι αλλάζει στη ζωή μου αυτή η ανάμνηση; Τίποτα. Ίσως με κάνει να ελπίζω ότι κάποιο θαύμα εξακολουθεί να συμβαίνει, να συμβαίνει σ'εμένα. Αλλά η ζωή μου παραμένει

⁴⁹ »Εισαγωγή στις Πνευματικές Ασκήσεις του Πολιτιστικού Κέντρου Τσαρλς Πεγκέι, στην (Βαριγκότη, 1 Νοεμβρίου 1968«), επιμέλεια του Χουλιάν Καρόν, στο *Vivente è un presente!*, ό.π., σ. 8.

⁵⁰ Βλ. Φιλ. 1,20.

εγκαταλελειμμένη σε αυτό που είναι ή δεν είναι. Τίποτα δεν την σώζει τώρα, τίποτα δεν την γεμίζει τώρα με νόημα.

Παίρνοντας την μορφή του γεγονότος του Χριστού

Αν η πίστη είναι η αναγνώριση και η διαθεσιμότητά μας προς αυτό το γεγονός, ποιά αλλαγή της ανθρωπότητας, ποια αλλαγή πρέπει να προκαλέσει σε εμάς; Αρνητικά: τι χάνουμε από τον Χριστό και από τον εαυτό μας όταν δεν έχουμε πίστη, όταν δεν πιστεύουμε, όταν δεν αφήνουμε την πίστη να μας σώσει, ανοίγοντάς μας στο γεγονός του Χριστού;

Ας σκεφτούμε πόσες πολλές φορές ο Ιησούς χρειάστηκε να κατηγορήσει τους μαθητές του, τους αποστόλους του, επειδή δεν είχαν πίστη, επειδή είχαν μια μικρή και ασήμαντη πίστη. Πόσο γυμνοί, ντροπισμένοι και ανίκανοι να απαντήσουν, πρέπει να ένωσαν, όπως ο Αδάμ όταν ήρθε ο Θεός να τον ρωτήσει πού ήταν μετά την αμαρτία του. Αν δεν είχε αμαρτήσει, θα είχε μείνει μπροστά στην παρουσία του Θεού, η καρδιά του θα έμενε εκεί, στην παρουσία του Θεού. Ο Αδάμ και η Εύα κρύφτηκαν στο κρύψιμό τους, όχι στους θάμνους. Δηλαδή, κρύφτηκαν πίσω από την ελευθερία τους να αρνηθούν το δώρο της φιλίας ενούς παρόντα Θεού, ενούς οικείου Θεού, ενούς Θεού του οποίου εκείνοι ήταν άμεση εικόνα και αντανάκλαση. Είναι η ελευθερία μας που μας κρύβει πίσω από την απόσυρσή της από την στοργική παρουσία του Κυρίου. Έτσι και οι μαθητές, όταν δεν έχουν πίστη, ανακαλύπτονται σαν κρυμμένα παιδιά όταν έχουν σκαρώσει κάτι, σαν μικρά παιδιά που πιστεύουν ότι είναι καλά κρυμμένα βάζοντας τα χεράκια τους στο πρόσωπό τους όταν τους κοιτάζει η μητέρα τους με προσποιητή αυστηρότητα. Στην πραγματικότητα, το Ευαγγέλιο δεν αναφέρει ποτέ ούτε μια αντίδραση των μαθητών στην παρατήρηση που τους κάνει ο Ιησούς όταν δεν είχαν πίστη ή όταν είχαν ασήμαντη πίστη, ή επειδή δεν είχαν ακόμη πίστη. Στέκονταν εκεί, κολλημένοι, μπερδεμένοι, σαν να μην καταλάβαιναν καν για ποιο πράγμα μιλούσε ο Ιησούς! Ο Ιησούς, για να αυξήσει τη δόση, για να τους κάνει να νιώσουν ακόμα πιο άβολα: «Υπάρχει περισσότερη πίστη στους ειδωλολάτρες, στους τελώνες και στις πόρνες παρά σε εσάς που ζείτε πάντα μαζί μου, που με ακούτε να μιλάω όλη μέρα, που έχετε δει εκατοντάδες θαύματα! Σας βεβαιώνω πως, αν έχετε πίστη έστω και σαν κόκκο σιναπιού, θα λέτε σ' αυτό το

βουνό “πήγαينه από ‘δω εκεί”, και θα πηγαίνει· και τίποτα δε θα είναι αδύνατο για σας!».⁵¹

Ο Ιησούς το έκανε λόγω της απέραντης αγάπης που είχε γι’ αυτούς. Πώς θα μπορούσε να μην εκνευριστεί βλέποντας ότι αρνήθηκαν να δεχτούν από Αυτόν, ζώντας μαζί Του, το πιο πολύτιμο δώρο, αυτό που τους άνοιγε στο δώρο των πάντων, στην εμπειρία των πάντων, στην κοινωνία με το βαθύτερο μυστήριό Του που τα πάντα μεταμορφώνει σε καλό! Είναι όπως όταν μια μητέρα βλέπει ότι το μωρό της αρνείται να φάει, αρνείται το γάλα που του προσφέρει και επομένως αρνείται τη ζωή. Τι βάσανο για τον Χριστό να μας βλέπει να απορρίπτουμε την πίστη μας σε Αυτόν, να μας βλέπει κλειστούς και αμελείς ή χειρότερα, αδιάφορους στο να ανοίξουμε τον εαυτό μας στο δώρο της παρουσίας Του που σώζει τη ζωή μας και τον κόσμο. Όχι μόνο με μια σωτηρία της τελευταίας στιγμής, *ακραία*, αλλά με μια σωτηρία που σώζει τη ζωή καθώς ζούμε, που σώζει ολόκληρη τη ζωή, που τη σώζει όχι μόνο από το θάνατο, αλλά από τη μη-ζωή, από το να ζεις άσχημα, από το να ζεις πεζά, από το να ζεις ασυνείδητα, από το να ζεις επιφανειακά, από το να ζεις χωρίς να ζεις, από το να ζεις μόνο για να επιβιώνεις, από το να ζεις χωρίς να ζητάς περισσότερα από τη ζωή, από το να ζεις χωρίς να επιθυμείς το άπειρο. Τι πόνος για τον Χριστό, και για τον Θεό Πατέρα, τι στεναγμός του Αγίου Πνεύματος, να μας βλέπει που απορρίπτουμε την πληρότητα της ζωής για την οποία δημιουργηθήκαμε! Και ολό αυτό συνέβη γιατί θέλουμε να αρπάξουμε ένα φρούτο που τρώγεται σε λίγα λεπτά, για μια ικανοποίηση που σβήνει μετά από τριάντα δευτερόλεπτα, για να μαζέψουμε νίκες που μας απογοητεύουν καθώς ακόμα σηκώνουμε το τρόπαιο στην καταξίωση του πλήθους, του κόσμου...

Με τι πόνο πρέπει να είτε ο Ιησούς στους Φαρισαίους: «Ο Πατέρας που με έστειλε, αυτός ο ίδιος έχει δώσει μαρτυρία για μένα. Εσείς όμως ούτε τη φωνή του έχετε ποτέ ακούσει ούτε τη μορφή του έχετε δει, και το λόγο του δεν τον έχετε μόνιμα μέσα στην καρδιά σας, γιατί δεν πιστεύετε στον απεσταλμένο του. Εσείς μελετάτε με ζήλο τις Γραφές, με την πεποίθηση πως σ’ αυτές βρίσκει κανείς την αιώνια ζωή· ακριβώς όμως αυτές είναι που δίνουν μαρτυρία για μένα. Κι όμως δεν είστε πρόθυμοι να έρθετε κοντά μου, για να βρείτε την αληθινή ζωή».⁵²

⁵¹ Βλ. Μτ. 21,31; Μτ. 17, 20; Μκ. 11,23; Λκ. 17,6.

⁵² Ιω. 5,37-40.

«Ο Υιός του ανθρώπου, όταν έρθει, θα βρει πίστη στη γη;»

Ο πόνος του Χριστού έρχεται να κλάψει στην Ιερουσαλήμ, γιατί δεν πίστεψε, γιατί δεν δέχτηκε το δώρο της σωτηρίας του:

«Όταν πλησίασε και είδε την πόλη, έκλαψε γι' αυτήν. “Μακάρι”, είπε, “να ήξερες κι εσύ, έστω κι αυτή την ημέρα, τι θα μπορούσε να σου χαρίσει την ειρήνη. Τώρα όμως αυτό μένει κρυφό από τα μάτια σου. Θα ῥθούν για σένα μέρες που οι εχθροί σου θα σε ζώσουν με χαρακώματα, θα σε περικυκλώσουν και θα σε πολιορκήσουν από παντού. Θα αφανίσουν κι εσένα και τα παιδιά σου και δε θα σου αφήσουν πέτρα πάνω στην πέτρα. Κι όλα αυτά, γιατί δεν έδωσες σημασία την ημέρα που σ’ επισκέφθηκε ο Θεός”». ⁵³

Ο Ιησούς δεν έκλαψε επειδή η Ιερουσαλήμ θα είχε καταστραφεί, επειδή θα πέθαινε: έκλαψε επειδή απέρριψε τη ζωή, τη ζωή που την επισκέφτηκε μέσα Του, τον Υιό του Θεού που ήρθε στον κόσμο για να έχουν ζωή σε Αυτόν. Ο Ιησούς έκλαψε γιατί η Ιερουσαλήμ δεν υποδέχθηκε το δώρο της πίστης, το δώρο της αναγνώρισης της επίσκεψης του Θεού, της παρουσίας του Θεού που έρχεται για εμάς. Η Ιερουσαλήμ δεν αγκάλιασε τον Ιησού όπως ο Συμεών, δεν χάριξε που την επισκέφτηκε ο Κύριος. «Ο Λόγος έγινε άνθρωπος κι έστησε τη σκηνή του ανάμεσά μας», ⁵⁴ γράφει ο Άγιος Ιωάννης στην αρχή του Ευαγγελίου του, αλλά γράφει επίσης: «Ήρθε ανάμεσα στους δικούς του, και οι δικοί του δεν τον δέχτηκαν». ⁵⁵ Τι απώλεια, τι χάος να μην υποδέχεσαι τον Χριστό, να μην έχεις πίστη στον Χριστό! Γιατί; Γιατί «Σ’ όσους όμως τον δέχτηκαν και πίστεψαν σ’ αυτόν», συνεχίζει ο Ιωάννης, «έδωσε το δικαίωμα να γίνουν παιδιά του Θεού: σε όσους πιστεύουν στο όνομά του». ⁵⁶

Η σημασία της πίστης εκφράζεται όλη στη σημασία του γεγονότος του Χριστού για εμάς. Όποιος πιστεύει στο όνομα του Χριστού, δηλαδή στην παρουσία Του, γίνεται παιδί του Θεού κατά χάρη, του δίνεται λοιπόν η πλήρης εκπλήρωση της ανθρώπινης φύσης του, αυτό που ο Αδάμ και η Εύα ήθελαν να κλέψουν στα κρυφά από τον Θεό, αντί να το αποδεχτούν από την αγάπη και από την παρουσία Του.

Ακριβώς για αυτόν τον λόγο, επειδή λαχταρά να μας το δωρίσει, που για εμάς είναι τα πάντα, που θα ήταν τα πάντα, επειδή πεθαίνει για

⁵³ Λκ. 19,41-44.

⁵⁴ Ιω. 1,14.

⁵⁵ Ιω. 1,11.

⁵⁶ Ιω. 1,12.

να μας το δωρίσει, ο Ιησούς σταματάει σε κάποιο σημείο, σαν να τον έπιασε μια εκθαμβωτική ανησυχία, ένα ξαφνικό άγχος, και αναρωτιέται: «Όταν όμως έρθει ο Υιός του ανθρώπου, θα βρει τάχα πιστούς ανθρώπους στη γη;».⁵⁷

Αυτή η ερώτηση που κάνει ο Ιησούς στον εαυτό του μας αφήνει πάντα σε άβολη θέση. Αναρωτιόμαστε τι μπορεί να σημαίνει αυτό. Αναρωτιόμαστε, τελικά, ποιο συμπέρασμα για την ιστορία αντιπροσωπεύει. Μας κάνει να καταλάβουμε ότι το πρόβλημα του τέλους του κόσμου δεν θα είναι τόσο θέμα γαλαξιακών καταστροφών ή μεγάλων πληγών, πολέμων και σεισμών. Το πρόβλημα του τέλους του κόσμου θα είναι κάτι πολύ πιο ανθρώπινο, πιο κοντινό σε εμάς, στην καρδιά μας, στην ελευθερία μας. Είναι σαν να προβλέπει ο Ιησούς ότι στην τελευταία του έλευση, στην Παρουσία, ο κίνδυνος είναι να μην τον περιμένει κανείς, για να του πει: «Αμήν ναι, έλα, Κύριε Ιησού!».⁵⁸

Φαίνεται σαν να διαβάζουμε την πικρή φράση του Πρίμο Λέβι, στο αυτοβιογραφικό του βιβλίο *La tregua*, στο οποίο αφηγείται την περίπλοκη επιστροφή στην Ιταλία μετά την απελευθέρωσή του από το Άουσβιτς: «Το σπίτι στεκόταν όρθιο, όλα τα μέλη της οικογένειας ήταν ζωντανά, κανείς δεν με περίμενε».⁵⁹

Αλλά αν αυτή η ερώτηση του Ιησού αφορούσε μόνο το τέλος του κόσμου, κατά βάθος θα μπορούσα να σηκώσω τους ώμους μου και να πω στον εαυτό μου, σαν να μην με αφορούσε: «Όσο μεγαλώνω, τόσο λιγότερες πιθανότητες υπάρχουν να τελειώσει ο κόσμος κατά τη διάρκεια της ζωής μου. Άλλοι θα απαντήσουν στην ερώτηση του Ιησού, και ποιος ξέρει πότε!». Αντίθετα, η ανησυχία που μας προκαλεί η ερώτηση, ή ίσως, περισσότερο από την ίδια την ερώτηση, η ανησυχία που μας εγείρει ο Ιησούς είναι ότι ο ίδιος αναρωτιέται και δεν είναι σε θέση να απαντήσει στον εαυτό του, να προβλέψει τι θα συμβεί με την πίστη στο τέλος του κόσμου. Αυτός που τα ξέρει όλα, Αυτός που τα προβλέπει όλα. Αυτό μας αποδεικνύει ότι αυτή η ερώτηση μας αφορά, και ότι ο καθένας μας καλείται να απαντήσει. Αυτή η ερώτηση βλάπτει την ελευθερία μου. Από εμένα πρέπει να δοθεί απάντηση σε αυτό το ερώτημα. Όταν ο κόσμος τελειώσει για μένα, θα βρει ο Χριστός πίστη; Αλλά και όταν τελειώσει όλος ο κόσμος, θα βρει ο Χριστός πίστη σε μένα;

⁵⁷ Λκ. 18,8.

⁵⁸ Απ. 22,20.

⁵⁹ Π. Λέβι, *La tregua*, Einaudi, Τορίνο 1997, σ. 254.

Το γεγονός ότι ο Ιησούς λέει αλλού ότι ο ίδιος ο Υιός δεν ξέρει πότε θα έρθει το τέλος⁶⁰ και ότι τίθεται ο ίδιος αυτό το ερώτημα για την πίστη μας χωρίς απάντηση, μας κάνει να καταλάβουμε ότι, εκτός από την ένδοξη έλευση του Χριστού, ότι το τέλος του κόσμου εξαρτάται και από την πίστη μας. Γιατί το τέλος του κόσμου, αντί για ένα τελικό σημείο του σύμπαντος και της ιστορίας, θα είναι η εκπλήρωση, το τέλος του σύμπαντος και της ιστορίας. Και αυτή η εκπλήρωση δεν θα είναι, ας πούμε, “μόνο” ο Χριστός, αλλά ο Χριστός αναγνωρισμένος και επιθυμητός ως εκπλήρωση των πάντων. Μόνο η πίστη μπορεί να το επιτρέψει αυτό. Ας σκεφτούμε με ποια ένταση οι άγιοι περίμεναν αυτήν την εκπλήρωση, επιθυμούσαν αυτό το τέλος του κόσμου, αυτήν την εκπλήρωση του κόσμου. Δόξα τον Θεό η πίστη τους το ζήτησε και το επιθύμησε για όλη την ανθρωπότητα. Η πίστη είναι η κραυγή «Ελα, Κύριε Ιησού!», που εκφράζεται σε κάθε στιγμή και περίπτωση, που ανοίγεται στην εκπλήρωση που δίνει η παρουσία του Χριστού στη ζωή, στον χρόνο, στα πράγματα, στα πάντα.

Πεθαίνοντας με απόλυτη πίστη

Αλλά αν αυτό είναι αλήθεια, η πίστη, η πίστη μου, η πίστη μας, επηρεάζει ολόκληρο τον κόσμο, ακόμα και όλη την ανθρωπότητα αναισθητή ή αδιάφορη για τον Χριστό. Γι’ αυτό χρειαζόμαστε αυτό το σύννεφο μαρτύρων που ζουν με αυτήν την πίστη για να μεγαλώσουμε μέσα από αυτήν.

Πάντα σκέφτομαι μια έκφραση του επισκόπου Ευγενίου Κορέκο – ο πατέρας μου στη ζωή της πίστης –, ο οποίος μου έγραψε επτά μήνες πριν από το θάνατό του: «Ωστόσο, ας συνεχίσουμε [είχε μόλις μιλήσει για την προσευχή για την ανάρρωσή του] να προσευχόμαστε πρώτα απ’ όλα για να πεθάνουμε με απόλυτη πίστη, γιατί αυτή είναι και παραμένει η μεγαλύτερη χάρη».⁶¹

Σε μια καλόγρια έγραψε με τους ίδιους όρους: «Ο πειρασμός του εχθρού ξαναεμφανίζεται και για άλλη μια φορά αισθάνομαι πόσο δύσκολο είναι να πάμε προς τον Κύριο χωρίς μία απόλυτη πίστη όχι με

⁶⁰ Βλ. Μτ. 24,36.

⁶¹ Ε. Κορέκο, «Γράμμα 23 Ιουνίου 1994», στο Α. Μορέτι, *Ευγενίος Κορέκο. La grazia di una vita*, Cantagalli-Eupress FTL, Σιένα-Λουγκάνο 2020, σ. 371.

παραίτηση, αλλά με χαρά. Αν με θέλει, τον παρακαλώ να μου δώσει αυτή την τελευταία χάρη γιατί αξίζει πολύ περισσότερο από τη ζωή. Είναι όλα εδώ. (Ψλ 62,4)».⁶²

Πεθαίνοντας, πηγαίνοντας προς τον Κύριο, με απόλυτη πίστη, ως τη μεγαλύτερη χάρη, που αξίζει περισσότερο από τη ζωή. Αυτή ακριβώς την «απόλυτη πίστη» θα έρθει να αναζητήσει ο Χριστός στο τέλος της ζωής μας και της ζωής του κόσμου.

Τι σημαίνει όμως «απόλυτη πίστη»; Με ποια έννοια μπορεί η πίστη να είναι συνολική; Έτσι πέθανε ο γέρο Συμεών αφού αναγνώρισε και αγκάλιασε τον Ιησού; Έτσι πέθανε ο Άγιος Παύλος, αν σκεφτούμε τι έγραψε στον Τιμόθεο; «Εγώ πια ήρθε η ώρα να χύσω το αίμα μου σπονδή στο Θεό· έφτασε ο καιρός να φύγω απ' αυτόν τον κόσμο. Αγώνιστηκα τον ωραίο αγώνα, έτρεξα το δρόμο εως το τέλος, φύλαξα την πίστη. Τώρα πια με περιμένει το στεφάνι της δικαιοσύνης, που μ' αυτό θα με ανταμείψει ο Κύριος εκείνη την ημέρα, ο δίκαιος κριτής. Κι όχι μόνο εμένα, αλλά κι όλους εκείνους που περιμένουν με αγάπη τον ερχομό του.»⁶³

Βλέπουμε ότι τόσο στον Άγιο Παύλο όσο και στον μονσινιόρ Κορέκο, η αίσθηση του θανάτου έχει τις διαστάσεις της Παρουσίας: είναι μια μετάβαση προς στον Κύριο που έρχεται, «με χαρά», γράφει ο Κορέκο, ή «με αγάπη», γράφει ο Άγιος Παύλος. Όλα συνοψίζονται στην πίστη. Σαν τον γέρο Συμεών.

Ωστόσο, καταλαβαίνουμε ότι δεν θα υπάρχει απόλυτη πίστη στο τέλος της ζωής μας και στο τέλος του κόσμου, αν η πίστη δεν αρχίσει να είναι εδώ και τώρα κάτι που βρίσκεται μέσα μας και συναντά τον Κύριο που έρχεται, το άνοιγμά μας στην παρουσία Του, την επιθυμία μας να τον γνωρίσουμε, να τον αγαπήσουμε, να τον αγκαλιάσουμε τώρα. Πώς μπορούμε να μην σκεφτούμε εκείνη τη φράση, εξαιρετικής ουσίας, του Αγίου Παύλου προς τους Γαλάτες: «Έχω πεθάνει στο σταυρό μαζί με τον Χριστό. Τώρα πια δε ζω εγώ, αλλά ζει στο πρόσωπό μου ο Χριστός. Κι η τωρινή σωματική μου ζωή είναι ζωή βασισμένη στην πίστη μου στον Υιό του Θεού, που με αγάπησε και πέθανε εκούσια για χάρη μου».⁶⁴

⁶² Ε. Κορέκο, «Γράμμα 5 Ιουνίου 1994», στη *Διεθνής ένωση Οι φίλοι του Ευγενίου Κορέκο, Επίσκοπος Λουγκάνο*, Δελτίο n. 2 (1997), Αλληλογραφία: «Farsi ricostituire dallo Spirito Santo», Γράμματα του Ευγενίου Κορέκο στους στοχαστές, επιμέλεια του Π. Μάουρο-Τζιουσέπε Λέπορι, σ. 102.

⁶³ 2Τμ 4,6-8.

⁶⁴ Γαλ. 2,19-20.

Καθώς άρχισα να προετοιμάζω αυτές τις μέλετες, με πολιορκούσαν όπως πάντα διάφορες ερωτήσεις και προβληματισμοί σχετικά με το τάγμα μου ή άλλα πρόσωπα και πραγματικότητες (πάντα είμαι, αλλά αυτή ήταν μια πιο δραματική στιγμή για μένα). Συχνά πρόκειται για προβλήματα μπροστά στα οποία κάποιος αισθάνεται αβοήθητος, επειδή διακυβεύεται η περισσότερο ή λιγότερο ειλικρινής ελευθερία των ανθρώπων. Και αυτό μου προκαλεί συχνά θλίψη, εκνευρισμό, απόγνωση. Αλλά στο χαζόμενος την πίστη, καθώς προσπαθούσα να αναζητήσω, χωρίς να βρω, μια λύση σε μια επιδεινωμένη κατάσταση και γι' αυτό ήμουν λυπημένος, ξαφνικά κατάλαβα ότι η ερώτηση του Ιησού για το τέλος του κόσμου έπρεπε να την κάνω αμέσως στον εαυτό μου. Ακριβώς εκεί, μέσα στην περίπλοκη και μπερδεμένη κατάσταση που αντιμετώπιζα. Και είπα στον εαυτό μου: «Μα εγώ έχω πίστη; Έχω την πίστη; Αντιμετωπίζω αυτή την κατάσταση πάνω από όλα με πίστη, πριν αναζητήσω άλλες στάσεις, άλλες αποφάσεις, άλλες λύσεις;». Και έτσι άρχισα να ακούω την τελευταία ερώτηση του Ιησού να τίθεται σε όλα, απ' όλους, πάντα. Τι συμβαίνει με την πίστη μου όταν βρίσκομαι ήσυχα με κάποιον, ή ασχολούμαι με καθημερινά πράγματα, ή κουράζομαι μετά από μια δουλειά, ή όταν διαβάζω ένα μαιλ, όταν το απαντώ, όταν ετοιμάζω μια ομιλία, όταν πηγαίνω στην εκκλησία για να προσευχηθώ, όταν μιλάω στο τραπέζι, όταν ακούω τα νέα του κόσμου, για τον πόλεμο στην Ουκρανία και ούτω καθεξής; Σε όλα αυτά, ο Ιησούς που έρχεται βρίσκει πίστη σε μένα; Βρίσκει σε μένα πίστη;

Η ζωή είναι μια συνεχής αναρώτηση του εαυτού μας, από όλους και από όλα. Ακόμα και αυτοί που δεν μας ρωτούν τίποτα, μας κάνουν και αναρωτιόμαστε. Όλα αναρωτούν το εγώ μας, όλα μας λένε: «Μα εσύ πώς στέκεσαι μπροστά μου; Ποιος είσαι, τι σε καθορίζει μπροστά μου;».

Ο Ιησούς μας ανακοινώνει ότι η μοναδική επαρκής απάντηση, η μόνη που ανταποκρίνεται αληθινά, η μόνη που είναι υπεύθυνη, η μόνη που αντιστοιχεί σε όλη την πραγματικότητα, στην πραγματικότητα που από τη στιγμή που ζω φτάνει μέχρι Αυτόν που την έπλασε και θα έρθει να την κρίνει, το μόνο πρόσωπο που μας καθορίζει επαρκώς μπροστά σε όλη τη ζωή και όλη την πραγματικότητα, είναι η πίστη, μόνο η πίστη.

Καταλαβαίνετε ότι είναι ένα πολύ σημαντικό και ζωτικό πράγμα, χωρίς το οποίο όταν φτάσει η στιγμή του απολογισμού, δηλαδή όταν όλη η πραγματικότητά μας θα βρεθεί πρόσωπο με πρόσωπο με τον ένδοξο Κύριο, και Αυτός θα μας αντικατοπτρίζει στα μάτια Του όλη την πραγ-

ματικότητα που θα έχουμε συναντήσει και ζήσει, αν δεν έχουμε την πίστη θα μείνουμε ζαλισμένοι, άφωνοι, χωρίς τίποτα στα χέρια μας, χωρίς τη δυνατότητα να πούμε «εγώ», γιατί είμαστε ανίκανοι να πούμε «Εσύ». Γιατί χωρίς την πίστη δεν θα ξέρουμε καν να μουρμουρίσουμε μια λέξη μετάνοιας, μια παράκληση για συγχώρεση! Δεν είναι η αμαρτία μας που μας κάνει να ζητάμε το έλεος από τον Πατέρα: είναι η πίστη, η αναγνώριση, έστω και *ακραία*, ότι ο Θεός είναι η μόνη αγάπη που μπορεί να δώσει εκπλήρωση στη ζωή.

Η πίστη είναι ερώτημα στον Χριστό

Αυτή η εξέταση, αυτή η τελική κρίση, θα μπορούσε να μας τρομοκρατήσει. Στην πραγματικότητα, το ερώτημα αν θα υπάρχει πίστη στη γη στο Ευαγγέλιο του Λουκά δεν είναι τυχαίο: είναι το συμπέρασμα μιας παραβολής για την προσευχή, για το επίμονο και έμπιστο ερώτημα:

«Τους είπε μια παραβολή για την ανάγκη να προσεύχονται πάντα, χωρίς να κουράζονται ποτέ: “Σε μια πόλη ζούσε ένας δικαστής που δεν φοβόταν τον Θεό ούτε ενδιαφερόταν για κανέναν. Υπήρχε επίσης μια χήρα σε εκείνη την πόλη που ερχόταν σε αυτόν και του έλεγε: ‘Δώσε μου δικαιοσύνη εναντίον του αντιπάλου μου’. Για κάποιο διάστημα δεν το έκανε. Αλλά μετά είπε στον εαυτό του: ‘Ακόμα κι αν δεν φοβάμαι τον Θεό και δεν έχω σεβασμό για κανέναν, αφού αυτή η χήρα με ενοχλεί τόσο πολύ, θα της δώσω δικαιοσύνη για να μην με ενοχλεί συνέχεια’”. Και ο Κύριος πρόσθεσε: “Ακούστε τι λέει ο ανέντιμος κριτής. Και δεν θα δικαιώσει μήπως ο Θεός τους εκλεκτούς του, που τον φωνάζουν μέρα και νύχτα; Θα τους κάνει μήπως να περιμένουν πολύ; Σας λέω ότι θα τους δικαιώσει αμέσως. Αλλά όταν έρθει ο Υιός του Ανθρώπου, θα βρει τάχα πιστούς ανθρώπους στη γη;”».⁶⁵

Η πίστη, ο Χριστός μας τη ζητάει, την απαιτεί, και θέλει μια μεγάλη πίστη, γιατί η πίστη είναι βασικό ζήτημα, είναι ικεσία, επιμονή στο να ζητάς. Ζητώντας μας την πίστη, ο Χριστός μας θέτει το ερώτημα. Περιμένοντας την πίστη μας, ο Χριστός περιμένει την αναμονή μας.

Με λίγα λόγια, όταν έρθει ο Υιός του ανθρώπου, θα βρει το ερώτημα στη γη, θα βρει την προσευχή, θα βρει αυτούς που ζητούν τον ερχομό

⁶⁵ Λκ. 18,1-8.

Του; Θα βρει αυτούς που δεν σταμάτησαν μέχρι το τέλος να απηχούν την κραυγή του Πνεύματος και της Νύφης, της Εκκλησίας, που είναι ουσιαστικά η τελευταία λέξη της Αποκάλυψης και επομένως ολόκληρης της Βίβλου: «Αμήν ναι, έλα, Κύριε Ιησού»,⁶⁶

Τότε καταλαβαίνουμε ότι το να έχουμε πίστη, να είμαστε άνθρωποι της πίστης, που στέκονται σταθεροί στην πίστη μπροστά στη ζωή, ακόμα κι όταν είναι θυελλώδης και απειλητική, δεν είναι ζήτημα δύναμης και εξουσίας. Δεν είναι θέμα γενναίας αρετής. Είναι θέμα φτώχειας, φτώχειας του πνεύματος. Γιατί οι φτωχοί ζητάνε, οι φτωχοί ζητιανεύουν.

Χωρίς πίστη είμαστε ανεπαρκείς μπροστά στη ζωή, γιατί χωρίς την πίστη ζητάμε την επάρκεια από τον εαυτό μας, ή από τους άλλους, ως απαίτηση, δηλαδή τη ζητάμε εκεί που δεν υπάρχει.

Με την πίστη η επάρκεια ζητείται από τον Θεό, είναι χάρη που ζητείται και γίνεται αποδεκτή. Και τότε μπορεί να είναι και θαυματουργή επάρκεια, μια επάρκεια διαφορετικά αδύνατη, γιατί προέρχεται από τον Θεό.

Χωρίς πίστη δεν ζητάμε τίποτα, κι έτσι τα ζούμε όλα σαν να είναι δικά μας και έργο μας. Χωρίς πίστη, τίποτα δεν είναι δώρο, τίποτα δεν είναι χάρη, και τότε τίποτα δεν μας εκπλήσσει, όλα θεωρούνται δεδομένα, όλα γίνονται βαρετά, μας κουράζουν, ακόμα και τα πιο όμορφα και σπουδαιότερα πράγματα της ανθρώπινης εμπειρίας, όπως ένα αγαπημένο πρόσωπο, τα παιδιά, η οικογένεια, τα αδέρφια, η δουλειά, η γιορτή.

Αυτή η ταύτιση της πίστης με την ερώτηση (έρχεται στο μυαλό η αρχή της θεολογίας: «*Lex orandi, lex credendi* – Ο νόμος της προσευχής είναι ο νόμος της πίστης») ⁶⁷ δεν αδειάζει την πίστη από όλα τα θεολογικά και ηθικά της περιεχόμενα: την αδειάζει ωστόσο από όλες τις απαιτήσεις που έχουμε να τα παράγουμε εμείς οι ίδιοι από μόνοι μας, ότι τα καταλαβαίνουμε από μόνοι μας, ότι τα ξέρουμε. Όλα στην πίστη είναι ένα ερώτημα, όλα ζητούνται. Και επομένως όλα δίνονται στην πίστη, είναι χάρη. Για το λόγο αυτό, η πίστη έχει ως βασικό περιεχόμενο την αγάπη του Θεού, είναι η πίστη στην αγάπη του Θεού.

Τότε γίνεται ευκολότερο να αναρωτηθούμε αν έχουμε πίστη ή όχι, γίνεται ευκολότερο να επαληθεύσουμε αν, μπροστά στη ζωή, είμαστε πιστοί ή όχι. Ας αναρωτηθούμε αν ζητάμε, αν προσευχόμαστε, αν ζούμε

⁶⁶ Βλ. Απ. 22,17.20.

⁶⁷ «La legge della preghiera è la legge della fede, la Chiesa crede come prega» (Κατήχηση της Καθολικής Εκκλησίας, αρ. 1124).

ζητώντας τα πάντα από τον Κύριο που μας έπλασε, παρακαλώντας για τα πάντα. Δεν υπάρχει πιο ορθή και ορθόδοξη ομολογία πίστεως από το να αναγνωρίζουμε, ζητώντας τα πάντα, ότι ο Θεός είναι Αγάπη και η απόλυτη υφή του εαυτού μας, καθώς και όλων και των πάντων. Όλα προέρχονται από Αυτόν, όλα ξεχειλίζουν από την αγάπη του ως Πατέρα προς τον Υιό του εν Αγίω Πνεύματος. Δεν υπάρχει επομένως ομολογία πίστεως πιο ευάρεστη στον Θεό από το να προσευχόμαστε σε αυτόν ως Πατέρα μας, αναγνωρίζοντάς τον ως καλό Πατέρα. Δεν υπάρχει πιο δίκαιη και αληθινή ομολογία πίστεως από την προσευχή του *Πάτερ ημών*, προσευχόμενο με τον Χριστό, γιατί Αυτός είναι που μας τη δίνει.

Τι αλλάζει ο Ιησούς στη ζωή;

Αλλά εφόσον η πίστη είναι ουσιαστικά πίστη στον Ιησού Χριστό, τι ουσιώδες και ζωτικό ζητάει η πίστη, αν όχι τον ίδιο τον Ιησούς Χριστό, την παρουσία Του που εκπληρώνει την καρδιά και τη ζωή του ανθρώπου;

Μια φίλη, μητέρα οικογένειας και γιαγιά, που διδάσκει κατήχηση, μου έγραψε για μια δυνατή πρόκληση που δέχτηκε από ένα κορίτσι της πέμπτης δημοτικού που τη ρώτησε: «Κι αν ο Ιησούς δεν είχε γεννηθεί; Κι αν δεν ήταν παρών; Τι θα άλλαζε στη ζωή μας;».

Αυτό είναι πραγματικά μια πρόκληση για την πίστη. Μάλιστα, η φίλη μου κατηχήτρια μου έγραψε: «Τι απίστευτη πρόκληση! Αυτό το κοριτσάκι με ανάγκασε να ξανακάνω στον εαυτό μου την ερώτηση που συμπίπτει εκπληκτικά με αυτό που μελετάμε στην σχολή της κοινότητας: η πίστη ως προσκόλληση σε αυτήν την αναγνωρισμένη Παρουσία, της οποίας αναγνωρίζουμε την επιρροή της σε όλες τις πτυχές της ζωής. Η δύναμη των παιδιών είναι ότι δεν περιμένουν μια θεολογική απάντηση, θέλουν τις πράξεις στο χέρι! Και αυτό με ανάγκασε να σκαλίσω μέσα μου, να βρω την απάντηση. Όχι με την έννοια ότι δεν ήξερα τι να της πω, αλλά ότι, για να απαντήσω, έπρεπε να αρχίσω να απορρίπτω όλες τις περιττές απαντήσεις που μου έρχονταν ενστικτωδώς, για να φτάσω στην ουσία του θέματος: Ιησού, είσαι πραγματικά απαραίτητος για την ζωή μου;».

Η φίλη μου συνεχίζει λέγοντας: «Η αναζήτηση της απάντησης με οδήγησε έτσι σε ένα στενό «πρόσωπο με πρόσωπο» μαζί Του, γιατί – τελικά – ανακάλυψα ξανά ότι η απάντηση μπορεί να είναι μόνο μια Πα-

ρουσία που είναι παρούσα αυτή τη στιγμή και με αγκαλιάζει τώρα, όπως είμαι. “Τώρα σε χρειάζομαι!”. Και καταλήγω να του φωνάζω: “Ιησού, μη με εγκαταλείψεις!”».

Εν ολίγοις, η πίστη δεν μαρτυρείται χωρίς τον Χριστό. Όχι μόνο χωρίς τον Χριστό ως περιεχόμενο της πίστης, αλλά χωρίς τον Χριστό παρόντα, που αναγνωρίζεται από την πίστη εδώ και τώρα, από τα μάτια της πίστης που τον κοιτάζουν. Το ερώτημα που διατύπωσε τόσο καλά αυτό το κορίτσι της πέμπτης δημοτικού, με τόση αλήθεια, είναι η φλογερή ερώτηση, συχνά σιωπηρή ή κακώς διατυπωμένη, που θέτει ολόκληρος ο κόσμος και που θέτει ο ίδιος ο Χριστός.

Τι αλλάζει το γεγονός του Χριστού, η παρουσία Του, στη ζωή μου; Αναρωτήθηκα ξανά αυτές τις εβδομάδες του εορτασμού του πάθους, του θανάτου και της ανάστασης του Κυρίου. Τι αλλάζει το Πάσχα στη ζωή μου; Τι σημάδι αφήνει, τι αποφασιστικότητα αφήνει; Υπάρχει ένας λανθασμένος, στείρος τρόπος να θέτει κανείς αυτήν την ερώτηση, που είναι να κοιτάζει τον εαυτό του, να εξετάζει τον εαυτό του ηθικολογικά, συναισθηματικά ή διανοητικά. Σαν μια μητέρα που κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, σκέφτεται μόνο πώς αλλάζει εκείνη, πώς αλλάζει το σχήμα της, το βάρος της, πώς αλλάζει η δύναμή της και δεν σκέφτεται το παιδί, την παρουσία του παιδιού που μεγαλώνει μέσα της. Η φίλη μου κατηχήτρια έχει καταλάβει ποιά είναι η καρδιά του θέματος, το πραγματικό στοίχημα. Η επίδραση της παρουσίας του Χριστού στη ζωή μας είναι κυρίως η παρουσία του Χριστού. Και αν κάτι πρέπει να αλλάξει μέσα μου, είναι να νιώσω, να βιώσω και να υποφέρω το πόσο τον χρειάζομαι, πόσο μου λείπει ο Χριστός αν δεν είναι εδώ ή αν δεν του δίνω σημασία. Και όταν η παρουσία Του γεμίζει τη ζωή μου, της δίνει νόημα και ομορφιά.

Ναι, αυτό που αλλάζει τη ζωή είναι ότι η παρουσία του Κυρίου είναι εδώ. Αυτό που αλλάζει ριζικά τη ζωή είναι το γεγονός ότι Εκείνος είναι παρών. Επομένως ακριβώς στο «πρόσωπο με πρόσωπο» καταλαβαίνει κανείς τι αλλάζει ή δεν αλλάζει στη ζωή το αν υπάρχει ο Χριστός ή όχι. Αυτό το «πρόσωπο με πρόσωπο» είναι αυτή η αναγνώριση, λέγοντας «Εσύ» στον Χριστό, που μου επιτρέπει να συνειδητοποιήσω ότι Εκείνος μου λέει ήδη «εσύ», πριν ακόμη το καταλάβω. Όπως οι μαθητές της Εμμαούς που, ακόμη και χωρίς να τον αναγνωρίσουν, σε όλη τη διάρκεια της πορείας, ακούγοντάς τον, κοιτάζοντας αυτόν τον προσκυνητή στο λυκόφως του βραδιού, αργότερα συνειδητοποίησαν ότι τον είχαν ήδη

αντιληφθεί, ότι η ζωή τους είχε ήδη αλλάξει, ότι έπαιρνε μια νέα μορφή, που μέσα τους ήδη έκαιγε σαν φωτιά που επέτρεπε στην καρδιά να φωνάζει «ΕΣΥ!» πριν καν προλάβει η συνείδηση να τον φωνάξει με το όνομά του.

Αυτό με κάνει να σκεφτώ το σχόλιο της συνάντησης του Ιησού με τη Μαγδαληνή, στο οποίο ο Άγιος Γρηγόριος ο Μέγας, στην 25η ομιλία για τα Ευαγγέλια, κάνει τον Ιησού να πει, απευθυνόμενος στη Μαρία τη Μαγδαληνή: «Αναγνώρισε αυτόν από τον οποίο είσαι αναγνωρισμένη!». ⁶⁸ Σαν να της έλεγε: «Πες “Εσύ” σε Εκείνον που σου λέει “Εσύ” σε εσένα!».

Πριν από μερικές εβδομάδες είχα ένα δείπνο με τον αγαπημένο μου φίλο Κάρας στη Μαδρίτη και συνάντησα την Jone, τη σύζυγό του, η οποία μου είπε πώς έζησε την αρχή μιας σοβαρής ασθένειας που την άφησε εντελώς παράλυτη για μήνες. Μέσα σε λίγες ώρες, ακινητοποιήθηκε και διασωληνώθηκε, μπορούσε μόνο να δει και να ακούσει. Και εκεί είπε «Εσύ» στον Χριστό, άρχισε να λέει «Εσύ» στον Χριστό και αυτό της έδωσε αμέσως την αίσθηση της ουσίας του εαυτού της, της αξιοπρέπειας της δημιουργίας και της αγάπης της από τον Θεό, που δεν την εγκατέλειψε ποτέ και την καθόρισε περισσότερο από όλα τα υπόλοιπα. Και μας είπε πώς οι γιατροί που την γιάτρευαν, χωρίς να μπορούν να της μιλήσουν, απλά κοιτώντας την όπως ήταν, αναγνώρισαν ότι μέσα σε όλα, είχε μια δύναμη, μια γαλήνη, που δεν είχαν οι υπόλοιποι ασθενείς: την πίστη.

Η πίστη διαφωτίζει τη ζωή

Εδώ βρίσκεται η καρδιά του ζητήματος της πίστης. Μόνο αν η πίστη είναι η αναγνώριση μιας «Παρουσίας, παρούσα αυτή τη στιγμή», όπως έγραφε η φίλη μας κατηχήτρια, μια Παρουσία στην οποία λες «ΕΣΥ» όπως η Jone, αγκυροβολώντας σε αυτό το «ΕΣΥ» ως ουσία όλης της ζωής, η οποία σε σώζει ακόμα κι όταν όλα σε αποτυγχάνουν. Μόνο αν η πίστη είναι έτσι, γίνεται μέσα μας το σημείο εκκίνησης, το ακτινοβόλο υπομόχλιο μιας ζωής που μεταμορφώθηκε από τον Χριστό και που με-

⁶⁸ Άγιος Γρηγόριος ο Μέγας, Πάπας, «Ομιλίες για τα Ευαγγέλια», Ομ. 25,1-2. 4-5. Πλ. 76, 1189-1193.

ταμορφώνει όλη την πραγματικότητα, από τα βάθυ. Η πίστη μας δίνεται και μας ζητείται για να αποκαταστήσουμε σε όλη την πραγματικότητα τη υφή που χάθηκε μακριά από Αυτόν που την έπλασε.

Από τότε που διάβασα για πρώτη φορά στην εφηβεία μου το *Ημερολόγιο ενός επαρχιακού εφημέριου του Ζωρζ Μπερνάνου*, με συνοδεύει η σκέψη ότι ο πρωταγωνιστής ιερέας γράφει κατά τη διάρκεια της δίκης που ζει, στο άρρωστο σώμα του, στις περίπλοκες σχέσεις με το ποίμνιό του, στο πνεύμα του που παλεύει με έναν κρυμμένο Θεό που τον κρατά στην αγωνία της Γεθσημανή.

Γράφει στο *ημερολόγιό* του: «Όχι. Δεν έχω χάσει την πίστη μου! Αυτή η έκφραση, “χάνοντας την πίστη”, όπως χάνουμε ένα πορτοφόλι ή ένα σετ κλειδιών, μου φαινόταν πάντα λίγο ανόητη. Πρέπει να προέρχεται από εκείνο το λεξιλόγιο της αστικής και “καθωσπρέπει” ευσέβειας που κληρονόμησαν από εκείνους τους θλιβερούς και φλύαρους ιερείς του δέκατου όγδοου αιώνα. Η πίστη δεν χάνεται, παύει να φωτίζει τη ζωή, αυτό είναι όλο. [...] Όταν ένας μορφομένος άνθρωπος καταφέρνει σιγά σιγά και με ανεπαισθητο τρόπο να ξαναβρεί την πίστη του πίσω από κάποια γωνιά του εγκεφάλου του, όπου τη ξαναβρίσκει ύστερα από μια προσπάθεια αναστοχασμού και μνήμης, ακόμα κι αν εξακολουθεί να έχει λίγη τρυφερότητα γι' αυτό που δεν είναι πια, ή αυτό που θα μπορούσε να ήταν, δεν θα μπορούσε να δοθεί το όνομα της πίστης σε ένα αφηρημένο σημάδι, που δεν μοιάζει με πίστη [...] μοιάζει με κύκνο παρά με τον αστερισμό του Κύκνου».⁶⁹

«Η πίστη δεν χάνεται, παύει να διαφωτίζει τη ζωή». Δηλαδή, παύει να διαμορφώνει τη ζωή από μέσα της. Διαφωτίζω, ετυμολογικά, πριν από την απλή σημασία «να δώσω φως», σημαίνει «να δώσω μορφή μέσα», «διαμορφώνω από μέσα».

Και αυτό μας βοηθά να συνειδητοποιήσουμε το πραγματικό πρόβλημα της κρίσης της πίστης που όλοι βιώνουμε, που βιώνει ο χριστιανικός λαός και ο σύγχρονος άνθρωπος ο οποίος είναι παιδί αιώνων αφηρημένης ή ηθικολογικής πίστης, αποκομμένη από την πραγματικότητα και τη λογική. Αυτό μας βοηθά επίσης να συνειδητοποιήσουμε πώς πρέπει να αναζωογονηθεί η πίστη μας, πρέπει να ξαναβρεθεί μέσα μας στη γωνιά της ζωής και της συνειδησής μας στην οποία την έχουμε υποβιβάσει. Δεν

⁶⁹ Ζ. Μπερνάνος, *Journal d'un curé de campagne*, Plon, Paris 1955, σ. 134-135; μετάφρασή μου. Βλ. Ζ. Μπερνάνος, *Ημερολόγιο ενός επαρχιακού εφημέριου*, San Paolo, Cinisello Balsamo-MI, σ. 149.

την έχουμε χάσει, όπως λέει ο Μπερνάνος, αλλά την έχουμε αφήσει στην άκρη, στην ντουλάπα με τα άχρηστα πράγματα που δεν τα πετάμε, αλλά δεν ξέρουμε πια τι να κάνουμε, σε τι να μας χρησιμεύσουν.

Η πίστη χρησιμεύει ακριβώς για να δια φωτίσει τη ζωή, να δώσει μορφή στη ζωή. Καταλαβαίνει κανείς σε τι χρησιμεύει η πίστη μόνο όταν φωτίζει τη ζωή, μόνο όταν δίνει στη ζωή μια μορφή που μόνο η πίστη μπορεί να της δώσει. Το να βάλεις την πίστη στην άκρη, την κάνει άχρηστη. Αλλά δεν γίνεται άχρηστη επειδή δεν είναι χρήσιμη από μόνη της. Γίνεται άχρηστη γιατί την αφήνουμε στην άκρη. Γιατί μια πίστη που παραμερίζεται δεν έχει πλέον θέση για να δια φωτώσει τη ζωή, για να διαμορφώσει τη ζωή και έτσι να μεταμορφώσει τον κόσμο.

Regina Coeli

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Αναγνώσματα Θείας Λειτουργίας: Σάββατο εντός της Οκτάβας του Πάσχα, έτος Α: Πράξεις 4:13-21. Ψαλμός 117; Μκ 16,9-15

ΟΜΙΛΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟ ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟ ΚΕΒΙΝ ΓΙΟΣΕΦ ΦΑΡΕΛ
ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΔΙΚΑΣΤΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΑΙΚΟΥΣ, ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΖΩΗ

Αγαπητοί αδελφοί και αδελφές,

Σε αυτή την οκτάβα του Πάσχα ζούμε ακόμα την πληρότητα του φωτός, της ειρήνης και της χαράς που πηγάζει από τη νίκη του Ιησού Χριστού επί του θανάτου. Το Ευαγγέλιο που ακούσαμε είναι παρμένο από τους τελευταίους στίχους του κατά Μάρκον Ευαγγέλιο, που απουσιάζουν από τα αρχαιότερα χειρόγραφα του δεύτερου Ευαγγελίου, αλλά πλούσια σε περιεχόμενο για την πίστη μας. Το θέμα της δυσπιστίας των Αποστόλων επαναλαμβάνεται πολλές φορές: δεν πιστεύουν στη μαρτυρία της Μαρίας Μαγδαληνής που τους λέει ότι είδε τον Ιησού ζωντανό, δεν πιστεύουν ούτε καν στη μαρτυρία των άλλων δύο μαθητών που συνάντησαν τον Ιησού, «καθώς περπατούσαν προς την ύπαιθρο». Τέλος, ο ίδιος ο Ιησούς, εμφανιζόμενος σε αυτούς «ενώ ήταν στο τραπέζι», τους κατηγορεί «για την απιστία και τη σκληρότητα της καρδιάς τους».

Αυτή η επίμονη και σχεδόν πεισματική δυσπιστία των Αποστόλων είναι μια σημαντική πτυχή που μας έχει μεταδώσει η αποκάλυψη της Καινής Διαθήκης, χωρίς να την εξαλείψει ή να την “γλυκάνει”. Πολλές φορές στην ιστορία, έχουν γίνει απόπειρες επίθεσης στο χριστιανικό δόγμα λέγοντας ότι η ανάσταση του Ιησού ήταν ένας μύθος που δημιουργήθηκε από την κοινότητα των πρώτων μαθητών του, ως αποτέλεσμα συλλογικής εξύψωσης ή μεταθανάτιου δοξασμού του δασκάλου, όπως συνέβη σε πολλά άλλα θρησκευτικά δόγματα του παρελθόντος.

Στην πραγματικότητα, η εκπληκτική μαρτυρία των αφηγήσεων των Ευαγγελίων έρχεται σε αντίθεση με όλες αυτές τις υποθέσεις. Οι μαθητές του Ιησού δεν βρισκόταν σε καμία περίπτωση σε κατάσταση “συλλογικής ανάτασης”. Αντίθετα, τα Ευαγγέλια μας λένε ότι ήταν φοβισμένοι, στενοχωρημένοι και απογοητευμένοι. Δεν υπάρχει μέσα τους μια στάση εύκολης ευπιστίας ή κλίσης προς τον θρησκευτικό μυστικισμό. Πράγματι, όπως ακούσαμε από το σημερινό Ευαγγέλιο, είναι σαφές ότι η ίδια η

ιδέα ότι ο Ιησούς ήταν ακόμη ζωντανός φαινόταν απίστευτη στους Αποστόλους. Ήταν εξαιρετικά δύσκολο για αυτούς να πείσουν τον εαυτό τους ότι ο Ιησούς είχε νικήσει τον θάνατο!

Επομένως, ακριβώς η δυσπιστία των Αποστόλων είναι ισχυρό σημάδι της αξιοπιστίας του Ευαγγελίου. Στην καρδιά της πίστης μας δεν υπάρχει μύθος, δεν υπάρχει συλλογική ψευδαίσθηση, δεν υπάρχει θρύλος που δημιουργήθηκε από την κοινότητα για παρηγορητικούς σκοπούς. Όχι! Το θεμέλιο της πίστης μας είναι ένα γεγονός: Ο Χριστός Αναστήθηκε! Ο Χριστός πραγματικά νίκησε τον θάνατο! Ο Χριστός, αναστημένος, εισήλθε με την αγία του ανθρωπιά στην ίδια τη διάσταση του Θεού και της αιωνιότητας! Αυτό το απροσδόκητο και εκπληκτικό γεγονός αναφέρθηκε από πολλούς αυτόπτες μάρτυρες, όπως ακούμε αυτές τις μέρες στις ιστορίες των εμφανίσεων του Αναστάσιου που μας προσφέρει η λειτουργία.

Είμαι πεπεισμένος ότι κι εσείς έχετε κάνει την εμπειρία του αναστημένου Χριστού στη ζωή σας, γι' αυτό είστε εδώ, γι' αυτό είστε στην Εκκλησία, γι' αυτό προσπαθείτε να ζήσετε ως χριστιανοί στον σημερινό κόσμο. Συναντήσατε τον αναστημένο Χριστό στη χριστιανική κοινότητα που σας μετέδωσε με αυταρχικό τρόπο τον λόγο του: στον λόγο της Εκκλησίας, πράγματι, αναγνωρίζουμε την ίδια τη φωνή του ζωντανού Χριστού που μιλάει στα βάθη της καρδιάς μας. Έχετε αναγνωρίσει τον αναστημένο Χριστό Στη χριστιανική κοινότητα «στο σπάσιμο του άρτου», όπως συνέβη με τους μαθητές της Εμμαούς. Στη χριστιανική κοινότητα συναντήσατε το φιλεύσπλαχνο πρόσωπο του αναστημένου Ιησού που ανταποκρίθηκε με συγχώρεση στην αμαρτία μας, στην αδιαφορία μας, στην περηφάνιά μας, όπως συνέβη στον Άγιο Παύλο στο δρόμο για τη Δαμασκό. Στη χριστιανική κοινότητα συναντήσατε τον αναστημένο Χριστό που μας έδωσε το Πνεύμα Του που έγινε μέσα μας πηγή ανανέωσης, αναγέννησης, φώτισης και άπειρων δημιουργικών ενεργειών για να τεθούν στην υπηρεσία των αδελφών μας, όπως συνέβη με τους μαθητές στη Πεντηκοστή.

Αγαπητοί φίλοι, η χριστιανική κοινότητα στην οποία συναντήσατε τον αναστημένο Χριστό έχει λάβει για εσάς το συγκεκριμένο πρόσωπο της Αδελφότητας της Κοινωνίας και της Απελευθέρωσης. Εδώ ίσως έχετε συναντήσει μια «Μαρία Μαγδαληνή» που σας μίλησε για τον Ιησού με ευγνωμοσύνη και επιρροή. Εδώ συναντήσατε τους δύο μαθητές «που επέστρεφαν από την ύπαιθρο» και με ενθουσιασμό σας είπαν ότι είχαν μια συγκλονιστική συνάντηση.

Ίσως κι εσείς στην αρχή να αντιδρούσατε με «απιστία» και «σκληροκαρδία», αλλά σιγά σιγά σας κέρδισε η γαλήνη, η λογική της πίστης και η χαρά αυτών που σας έφεραν την ανακοίνωση. Αυτοί οι Χριστιανοί φάνηκαν βέβαιοι ότι ένα καλό πεπρωμένο βρίσκεται στην αρχή και στην κορύφωση της ύπαρξής μας, ένα πεπρωμένο που ήρθε να μας συναντήσει και που έγινε γνωστό. Αυτό σας έχει συναρπάσει. Ο τρόπος ζωής και συνύπαρξης όσων ισχυρίστηκαν ότι γνώρισαν τον Χριστό, η παθιασμένη ενασχόλησή τους με τη ζωή, που δεν απέκλειε τίποτα από τα ενδιαφέροντά τους, όλα αυτά σας εξέπληξαν και σας προκάλεσαν την επιθυμία να ζήσετε και εσείς έτσι. Σκεφτήκατε ότι αν ο Χριστός είναι αυτός που βοηθά τους ανθρώπους να ζούν τόσο ολοκληρωμένα, ευτυχισμένα, και τόσο αυθεντικά ανθρώπινα, τότε αξίζει να τον υποδεχτούμε και να τον ακολουθήσουμε.

Και πράγματι, αρχίζοντας να ακολουθείτε τον Ιησού και να ζείτε με τη συντροφιά των μαθητών του, αρχίσατε να βιώνετε μία μεγάλη ειρήνη, αρχίσατε να ανακαλύπτετε με έκπληξη ότι στον Χριστό υπήρχαν οι απαντήσεις στις βαθύτερες ερωτήσεις και επιθυμίες σας και ότι το βλέμμα σας προς τη ζωή, την ανθρωπιά σας, τη δουλειά σας, τις φιλίες σας, την ικανότητά σας να αγαπάτε, όλα έχουν αποκτήσει νέο βάθος και μεγαλύτερη “αλήθεια”. Αυτό ουσιαστικά σημαίνει συνάντηση με τον αναστημένο Χριστό. Είναι ένα γεγονός αναγέννησης, μεταμόρφωσης, εσωτερικής και εξωτερικής συμφιλίωσης.

Να παραμένετε πάντα ευγνώμονες στον Κύριο για αυτή την απέραντη χάρη και για εκείνα τα συγκεκριμένα «εργαλεία» που χρησιμοποίησε ο Κύριος: τους ανθρώπους, το χάρισμα, την κοινότητα. Διατηρήστε επίσης τη διαύγεια και την ελευθερία να τα θεωρείτε εργαλεία για την πιο αληθινή συνάντηση, δηλαδή αυτή με τον αναστημένο Χριστό.

Στην αφήγηση του Μάρκου ακούσαμε ότι ο Ιησούς εμπιστεύεται την αποστολή «να κηρύξουν το Ευαγγέλιο σε κάθε πλάσμα» ακριβώς στους μαθητές που είναι τόσο «άπιστοι και σκληρόκαρδοι». Σε όλους εμάς, ακόμα κι αν είμαστε αδύναμοι και με συχνά αμφιταλαντευόμενη πίστη, ο Ιησούς εμπιστεύεται μεγάλα καθήκοντα. Μου έκανε εντύπωση το απόσπασμα μιας επιστολής, που έτυχε να διαβάσω πρόσφατα, γραμμένη από τον Τζιουσάνι το 1960, όταν ονειρευόταν να πάει σε μια αποστολή στη Βραζιλία μαζί με μια ομάδα νέων.

«Μονάχα “όλος ο κόσμος” είναι ο ορίζοντας του χριστιανού και “όσοι εργάζονται χωρίς αυτό το ιδανικό μπορούν να είναι σκληρά τίμιοι,

πλουσίως ασκητές, ίσως ηρωικοί, αλλά όχι αληθινοί χριστιανοί”». ⁷⁰ Τα λόγια του Τζιουσάνι είναι αληθινά! Και έτσι είναι πολλά από τα λόγια του, που πρέπει να εκτιμηθούν και να αφομοιωθούν πλήρως. Σας προσκαλώ λοιπόν να επιστρέψετε στην ακεραιότητα της διδασκαλίας του Τζιουσάνι, η οποία αποτελεί μεγάλο πλούτο για την Εκκλησία σήμερα.

Η συνάντηση με τον αναστημένο Χριστό διευρύνει πραγματικά τους ορίζοντές μας και μας ανοίγει σε «όλο τον κόσμο», βάζει στην καρδιά μας την επιθυμία να προσεγγίσουμε κάθε άνθρωπο και να φέρουμε τη χαρά της Καλής Είδησης σε όλους. Και εσείς να μην χάνετε ποτέ αυτό το ολοκληρωτικό βλέμμα, αυτή την ιεραποστολική ορμή και αυτή τη μεγάλη αγάπη για όλους τους ανθρώπους που ο Ιησούς υποδεικνύει στους μαθητές του και που ο Τζιουσάνι ένιωθε πάντα να καίει μέσα του.

Αυτή η καθολική αποστολή της Εκκλησίας, ακόμη κι αν εκτελείται με ορμή και ενθουσιασμό, δεν θα είναι ποτέ εύκολη, πράγματι θα συναντήσει αντίθεση, όπως ακούσαμε στην πρώτη ανάγνωση. Η αφήγηση στις Πράξεις, ωστόσο, μαρτυρεί ότι, αντιμέτωποι με τις απαγορεύσεις της κήρυξης του Χριστού και της θεραπείας «στο όνομά του», ο Πέτρος και ο Ιωάννης διατηρούν μεγάλη ειλικρίνεια και ελευθερία πνεύματος και βεβαιώνουν: «Δεν μπορούμε να σιωπήσουμε για όσα είδαμε και ακούσαμε».

Αυτή η αποστολική μαρτυρία μας βοηθάει πολύ. Φαίνεται ότι το “χάρισμα” του Πέτρου και των Αποστόλων είναι να διατηρήσουν ζωντανή την διακήρυξη του Ευαγγελίου, ακόμη κι όταν αυτό συγκρούεται με την αδιαφορία ή ακόμα και με την απόρριψη από τον κόσμο. Επομένως, μόνο αν διατηρούμε σταθερή κοινωνία με τον Πέτρο και με την Εκκλησία θα έχουμε και εμείς τη δύναμη να πούμε: «Πρέπει να υπακούμε στον Θεό παρά στους ανθρώπους». Ο δεσμός μας με τους διαδόχους των Αποστόλων παρέχει εγγύηση εκκλησιαστικότητας και εξουσίας στη δική μας κήρυξη και θα μας βοηθήσει να μην είμαστε «κήρυκες του εαυτού μας», αλλά άνθρωποι που καταλαμβάνονται από το Μυστήριο, αναστημένοι και εμείς μαζί με τον Χριστό και κήρυκες της νίκης του επί του θανάτου. Είναι η πολύτιμη υπηρεσία που καλούμαστε να κάνουμε εμείς οι Χριστιανοί από αγάπη για τους άνδρες και τις γυναίκες της εποχής μας: να κρατήσουμε τον κόσμο ανοιχτό στο μυστήριο του Θεού, να δια-

⁷⁰ Λ. Τζιουσάνι, παρατίθεται στο L. Brunelli, στο ένθετο «Religio», σ. 1, *L'Osservatore Romano*, Τετάρτη 8 Μαρτίου 2023.

κηρύξουμε με τη ζωή μας το αναμφισβήτητο “γεγονός” της ανάστασης του Χριστού με όλο το φως και την ελπίδα που πηγάζουν από αυτό.

Είθε η Παναγία να σας στηρίξει στην χριστιανική σας πορεία και στην αποστολή που ο Κύριος αναθέτει στην Αδελφότητά σας και στον καθένα σας ξεχωριστά. Αμήν.

ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΥΛΟΓΙΑ

Ντάβιντε Προσπέρι. Εκλαμπρότατε, επιτρέψτε μου να σας απευθύνω στο όνομα ολόκληρης της Αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης τις θερμές μας τριπλές ευχαριστίες.

Σας ευχαριστούμε που αποδεχθήκατε την πρόσκλησή μας να μοιραστείτε μαζί μας το ταξίδι εμπάθυνας του περιεχομένου της πίστης που κάνουμε αυτές τις μέρες. Σας ευχαριστούμε για τα πολύτιμα λόγια που μόλις μας απευθύνετε στην ομιλία, τα οποία μας προσκαλούν να ανακτήσουμε την πληρότητα της διδασκαλίας και του ιεραποστολικού πάθους του Τζιουσάνι: είναι η μεγάλη μας επιθυμία! Σας ευχαριστούμε για την στενή και πατρική προσοχή με την οποία μας συνοδεύετε μαζί με τον Άγιο Πατέρα, σε αυτή τη φάση της ιστορίας μας. Αυτό είναι για μας ένα ισχυρό σημάδι και μια συνεχής επιβεβαίωση της δράσης του Αγίου Πνεύματος στη ζωή μας και στην κοινωνία μας.

Δεν μας ενδιαφέρει τίποτα άλλο από το να ζήσουμε για τη δόξα του Χριστού στη γη, και επομένως να υπηρετήσουμε την Εκκλησία με τη ζωή μας και με τη φτωχή αλλά βέβαιη μαρτυρία μας ότι μόνο ο Χριστός είναι ικανός να απαντήσει στα ερωτήματα και την αναταραχή στην οποία βρίσκεται η καρδιά του ανθρώπου της εποχής μας.

Εκλαμπρότατε, ας συνεχίσουμε να βαδίζουμε μαζί αυτό το μονοπάτι. Είμαστε στη διάθεσή σας. Ευχαριστούμε!

Καρδινάλιος Φάρελ. Πριν την τελική ευλογία, θα ήθελα να σας ευχαριστήσω όλους.

Λάβατε την κλήση να γίνετε μέλη της Αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης, η οποία – το έμαθα στη ζωή μου – είναι ένα από τα σημαντικότερα εκκλησιαστικά κινήματα στην Εκκλησία σήμερα.

Θεωρώ τον Ντον Τζιουσάνι έναν από τους μεγαλύτερους προφήτες της Εκκλησίας, της σύγχρονης Εκκλησίας. Και η κλήση σας είναι μια

κλήση φτιαγμένη, εμπνευσμένη για την κουλτούρα της σημερινότητας. Είναι γι' αυτή τη στιγμή, μια από τις πιο δύσκολες στιγμές στη ζωή της Εκκλησίας. Αλλά μαζί σας, μαζί μας, πιστεύω ότι η Εκκλησία θα πάει πάντα μπροστά, γιατί αυτό που είπε τόσες φορές ο Τζιουσάνι είναι αλήθεια.

Εμείς είμαστε οι απόστολοι του μέλλοντος, εσείς είστε οι απόστολοι του μέλλοντος.

Σας ευχαριστώ λοιπόν για τη μαρτυρία της χριστιανικής ζωής που δίνετε σε όλους μας καθημερινά. Είθε ο Θεός, ο Κύριός μας, να σας ευλογήσει όλους. Ευχαριστώ.

Σάββατο 15 Απριλίου, απόγευμα

Arvo Pärt

Which was the son of... e Nunc Dimittis, Estonian Philharmonic Chamber Choir – Paul Hillier –

Edizioni Harmonia Mundi

Fratres, Hungarian State Opera Orchestra – Tamas Benedek – Εκδόσεις Naxos

The Deer's Cry, The Sixteen – Harry Christophers – Εκδόσεις Coro

Ντάβιντε Πρόσπερι

Έχουμε μια ευχάριστη έκπληξη: ήρθε να μας επισκεφτεί ο νέος επίσκοπος της Ρίμινι, ο Σεβασμιώτατος Νικολό Ανσέλμι, ο οποίος διαδέχθηκε τον Σεβασμιώτατο Φραγκίσκο Λαμπιάσι μόλις πριν από τρεις μήνες, οπότε έχει διοριστεί πρόσφατα. Προέρχεται από τη Γένοβα.

Σεβασμιώτατος Νικολό Ανσέλμι

Ευχαριστώ για αυτό το καλωσόρισμα. Είναι πραγματικά τιμή μου που βρίσκομαι εδώ. Έχω στο μυαλό μου – αλήθεια λέω – τη συνέλευση που έγινε πριν μια εβδομάδα, ήταν 3.500 νέοι εδώ. Εσείς είστε πολύ περισσότεροι, πιο όμορφοι, πιο τα πάντα, φυσικά. Ας μην το χαλάσουμε αμέσως!

Ήθελα να σας ευχαριστήσω που είστε εδώ, εκ μέρους επίσης της επισκοπής της Ρίμινι, την οποία ο Κύριος μέσω του Πάπα με έχει καλέσει να υπηρετήσω εδώ και σχεδόν τρεις μήνες. Είμαστε στην ευχάριστη θέση να σας χαιρετίσουμε και να σας διαβεβαιώσουμε για τις προσευχές μας για αυτήν την πολύ σημαντική στιγμή, ευχαριστώντας σας για όλα τα καλά που κάνετε στις ενορίες σας. Χαιρετώ επίσης όλα τα άτομα που παρακολουθούν μέσω σύνδεση βίντεο.

Πρόσπερι

Είναι πάνω από 25.000.

Σεβασμιώτατος Ανσέλμι

Τώρα θα τελέσω την λειτουργία στον καθεδρικό ναό και θα προσευχηθώ για εσάς, για τον πατέρα Μάουρο και για ολόκληρη την Αδελφότητα, ώστε το Άγιο Πνεύμα να αγγίξει αληθινά την καρδιά σας. Ευχαριστώ.

Πρόσπερι

Ευχαριστώ.

■ ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΕΛΕΤΗ
Μάουρο-Τζιουσέπε Λέπορι

Για να πιστέψει ο κόσμος

«Είθε ο Χριστός να κατοικήσει με πίστη στις καρδιές σας» (Εφ 3,17)

«Η πίστη δεν χάνεται, παύει να διαφωτίζει τη ζωή, αυτό είναι όλο»,⁷¹ έγραφε ο επαρχιακός εφημέριος του Μπερνάνου. Ποια είναι όμως η μορφή που θέλει να δώσει η πίστη στη ζωή;

Ο Άγιος Παύλος μας το εξηγεί θαυμάσια στην Επιστολή Προς Εφεσίους, ένα από τα πιο όμορφα και υπέροχα αναγνώσματα του Παύλου, που γράφει από την αιχμαλωσία, μια αιχμαλωσία που ανησυχεί τους Εφεσίους, σαν να μπορούσε να μειώσει την αξία της αποστολής του Παύλου, εις βάρος τους και εις βάρος της Εκκλησίας και του παγανιστικού κόσμου που περίμενε το Ευαγγέλιο. Όπως και εμείς πολύ συχνά πιστεύουμε ότι η αρρώστια ή η αναπηρία, δικιά μας ή των φίλων μας, μπορεί να αφανίσει μια κλήση, μια αποστολή, τον καρπό ενός χαρίσματος. Αντίθετα, ο Παύλος καθησυχάζει τους Εφεσίους χωρίς αμφιβολία: «Σας παρακαλώ, λοιπόν, να μην αποθαρρύνεστε για τις θλίψεις που υποφέρεω για χάρη σας· να είστε περίφανοι γι' αυτές».⁷²

Και αμέσως εξηγεί το γιατί, αποκαλύπτοντας τη θέση του ενώπιον του Θεού, δηλαδή την πίστη του, και το πώς η πίστη πρέπει να φωτίζει τη ζωή τους όπως φωτίζει τη δική του:

«Γι' αυτό γονατίζω μπροστά στον Πατέρα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, που δίνει ζωή και ύπαρξη σ' όλα τα όντα, ουράνια και επίγεια. Παρακαλώ το Θεό να ενισχύει πλουσιοπάροχα και δυναμικά με το Πνεύμα του τον εσωτερικό σας άνθρωπο, να κατοικήσει ο Χριστός στις καρδιές σας με την πίστη, και να είστε ριζωμένοι και θεμελιωμένοι στην αγάπη. Έτσι, θα μπορέσετε μαζί με ολόκληρο το λαό του Θεού να συλλάβετε ποιο είναι το πλάτος και το μήκος, το βάθος και το ύψος του μυστηρίου της σωτηρίας, και να γνωρίσετε την αγάπη του Χριστού, που ξεπερνάει

⁷¹ Βλέπε εδώ, σ. 50.

⁷² Εφ. 3,13.

κάθε ανθρώπινη γνώση. Έτσι θα γεμίσει η ζωή σας με την πλούσια χάρη του Θεού». ⁷³

Η πίστη είναι ακριβώς εκείνη η συναίνεση της καρδιάς στη χαρισμένη παρουσία του Χριστού που έρχεται να κατοικήσει στις καρδιές μας, επιτρέποντάς μας να ριζώσουμε και να έχουμε θεμέλια στη φιλανθρωπία και στην αγάπη του Θεού. Έτσι μαζί με όλους του αγίους και με τον ίδιο τρόπο που είχαν εκείνοι, δηλαδή, το «σύννεφο μαρτύρων» για το οποίο μας μίλησε η Επιστολή Προς Εβραίους, η καρδιά και η ζωή, ακριβώς επειδή φωτίζονται από την πίστη, γίνονται κατά χάρη ικανές να κατανοήσουν και να αποκτήσουν τις ίδιες διαστάσεις της αγάπης του Χριστού. «Το πλάτος, το μήκος, το ύψος και το βάθος» αυτής της απέραντης, άπειρης αγάπης. Και αυτή είναι μια μορφή του εαυτού μας, της ζωής μας, λέει ο Παύλος, που «ξεπερνά κάθε γνώση», μας ξεπερνά εντελώς ως μυστήριο, γιατί είναι ένα μυστήριο, το απόλυτο Μυστήριο. Είμαστε έτσι «γεμάτοι με όλη την πληρότητα του Θεού»!

Διαφορετικά όλα καταρρέουν

Καταλαβαίνετε όμως τι απαρνούμαστε όταν παρατάμε την πίστη στη σοφία, σε μια γωνιά του εγκεφάλου μας, όπως γράφει ο Μπερνάνος, ή σε μια συναισθηματική γωνιά; Καταλαβαίνετε τι έχει εγκαταλείψει ο δυτικός κόσμος, κάποτε χριστιανός, βάζοντας την πίστη έξω από την πύλη της λογικής, της σκέψης, του πολιτισμού, της πολιτικής και κοινωνικής ζωής, αλλά και έξω από την πύλη της θρησκευτικότητας; *Έχουμε απαρνηθεί, απαρνούμαστε, σχεδόν χωρίς να το καταλάβουμε, «όλη την πληρότητα του Θεού»!* Έχουμε απαρνηθεί τις άπειρες διαστάσεις του μυστηρίου του Χριστού, της αγάπης του Χριστού! Έτσι όλα *κατέρρευσαν, τα πάντα!* Ζούμε σε μια κατεστραμμένη κουλτούρα, σε μια κοινωνία που έχει καταρρεύσει, σε μια οικογενειακή ζωή, σε μια εκπαίδευση, σε ένα τρόπο εργασίας, αγάπης, διασκέδασης, προσευχής, πίστης, που έχουν καταρρεύσει, έχουν ξεφουσκώσει, σαν ένα τεράστιο μπαλόνι ή όπως πολλά μπαλόνια από τα οποία ξεφεύγει, μέσα από μια μικροσκοπική τρύπα που κανείς δεν είχε προσέξει, ο αέρας που τους έδινε σχήμα, που τους έδινε πληρότητα. Αλλά και η τόση αφιερωμένη ζωή, η μοναστική

⁷³ Εφ. 3,14-19.

ζωή, η κοινοτική ζωή, η αποστολή, ο αγώνας για ειρήνη, ανάπτυξη ή τέχνη, καθώς και η τόση ποιμαντική δραστηριότητα ή δραστηριότητα στα μέσα ενημέρωσης, στην πολιτική, είναι σαν να κατέρρευσαν όλα, να ξεφούσκωσαν από την πληρότητά τους. Εκείνη την πληρότητα για την οποία η πίστη θέλει να μας «ειδοποιήσει», για την οποία ήρθε να μας διαφώτισει ο Χριστός, τόσο που θα αρκούσε ένας κόκκος σιναπιού πίστης για να συμβεί αυτό,⁷⁴ για να μας διαπεράσει, για να διεισδύσει ο Χριστός μέσα μας, στη ζωή μας, κόνοντάς μας, ας το πούμε με μια μεταφορά, να ξεσκάσουμε με όλη την πληρότητα του Θεού, με όλο το πλάτος, το μήκος, το ύψος και το βάθος της απέραντης και αιώνιας αγάπης Του.

Αλλά αυτή η κρίση δεν είναι μόνο της κοινωνίας μας, της εποχής μας, της σημερινής Εκκλησίας. Διαφορετικά ο Άγιος Παύλος δεν θα είχε μιλήσει για αυτό πριν από δύο χιλιάδες χρόνια και πάνω απ' όλα, δεν θα ερχόταν ο Χριστός να γίνει άνθρωπος για να κατοικήσει ανάμεσά μας, να διακηρύξει το μυστήριο στο οποίο η ελευθερία καλείται να συναινέσει με το ναί της πίστεως. Αυτή είναι η κρίση της ανθρωπότητας, είναι η κρίση του ανθρώπου, από τότε που ο άνθρωπος υπέκυψε στον πειρασμό ότι η ζωή θα μπορούσε να έχει μια εναλλακτική μορφή από όλη την πληρότητα της αγάπης που του πρόσφερε ο Θεός.

Τι υπαινίσσεται το φίδι στην Εύα, αν όχι την ψευδαίσθηση ότι μπορεί να κατέχει μια θεϊκή πληρότητα χωρίς να τη λάβει από τον Θεό; «Ο Θεός ξέρεi ότι την ίδια ημέρα που θα φάτε απ' αυτόν [τον καρπό] τα μάτια σας θα ανοιχτούν, και θα είστε σαν Θεοί, γνωρίζοντας το καλό και το κακό».⁷⁵

Ο άντρας και η γυναίκα βρίσκονται αμέσως άδειοι, γιατί αυτή η γνώση του καλού και του κακού είναι η γνώση της πραγματικότητας όπως δεν είναι στην πραγματικότητα, που δεν είναι όπως την κάνει ο Θεός, γιατί ο Θεός κάνει τα πάντα καλά, όλα όμορφα, κάθε τι θετικό, όλα δωρισμένα, όλα δωρεάν. Γεμάτοι από αυτή την ψεύτικη πληρότητα, από αυτήν την αμφιβολία για τον Θεό που κάνει και μας δίνει τα πάντα κανοντάς μας να λάβουμε τη ζωή και τα πάντα από αυτόν, ο Αδάμ και η Εύα βρίσκονται άδειοι, γυμνοί, σαν να ανακαλύπτουν μια επαίσχυντη μορφή του εαυτού τους, που πρέπει να κρύψουν.

Αλλά ακριβώς σε αυτόν τον άνθρωπο που κατέρρευσε στο εγώ του, αδειασμένος από τον εαυτό του επειδή αδειάστηκε από τη σχέση αγάπης

⁷⁴ Βλ. Μτ. 17,20.

⁷⁵ Γεν. 3,5.

και εμπιστοσύνης με τον Δημιουργό, ο Χριστός έρχεται να φέρει μέσα Του μια πληρότητα πραγματικής γνώσης, γνώσης όλης της πραγματικότητας. Ναι, όπως γράφει ο Άγιος Παύλος: «Παρακαλώ το Θεό να ενισχύει πλουσιοπάροχα και δυναμικά με το Πνεύμα του τον εσωτερικό σας άνθρωπο, να κατοικήσει ο Χριστός στις καρδιές σας με την πίστη, και να είστε ριζωμένοι και θεμελιωμένοι στην αγάπη. Έτσι, θα μπορέσετε μαζί με ολόκληρο το λαό του Θεού να συλλάβετε ποιό είναι το πλάτος και το μήκος, το βάθος και το ύψος του μυστηρίου της σωτηρίας, και να γνωρίσετε την αγάπη του Χριστού, που ξεπερνάει κάθε ανθρώπινη γνώση. Έτσι θα γεμίσει η ζωή σας με την πλούσια χάρη του Θεού».⁷⁶

Αν θέλουμε να ζήσουμε αφήνοντας τη ζωή μας να φωτίζεται από την πίστη, πρέπει να μάθουμε απ' έξω αυτές τις λέξεις και να τις επαναλαμβάνουμε στην καθημερινή μας ζωή. Είναι σαν να ζεις βλέποντας το πεπρωμένο της ζωής και του κόσμου, να ζεις έχοντας μπροστά σου, σε όλα, με όλους και πάντα τον Αναστημένο που εμφανίζεται στο Μυστικό Δείπνο το βράδυ του Πάσχα και με όλη τη λαμπρότητα της ομορφιάς και της καλοσύνης του, φυσά πάνω μας το Άγιο Πνεύμα για να κάνει τη ζωή μας μια αποστολή ειρήνης και συγχώρεσής Του: «“Ειρήνη σ' εσας! Όπως ο Πατέρας έστειλε εμένα, έτσι στέλνω κι εγώ εσάς”». Έπειτα από τα λόγια αυτά, φύσηξε στα πρόσωπά τους και τους λέει: “Λάβετε Πνεύμα Άγιο. Σε όποιους συγχωρήσετε τις αμαρτίες, θα τους είναι συγχωρημένες-σε όποιους τις κρατήσετε ασυγχώρητες, θα κρατηθούν έτσι”».⁷⁷

Μόνο έτσι μπορεί ο άνθρωπος που κατέρρευσε, χωρίς πίστη, να ξαναπάρει μορφή, να ξαναβρεί τη μορφή της πραγματικής και αρχικής του ουσίας, στην καρδιά και στη σκέψη του Θεού, του Πατέρα.

Ο Χριστός είναι τα πάντα σε όλους

«*Christ with me, Christ before me, Christ behind me.*» «Ο Χριστός μαζί μου, ο Χριστός μπροστά μου, ο Χριστός πίσω μου, / ο Χριστός μέσα μου, ο Χριστός από κάτω μου, ο Χριστός από πάνω μου, / ο Χριστός στα δεξιά μου, ο Χριστός στα αριστερά μου, / ο Χριστός όταν ξαπλώνω, ο Χριστός όταν κάθομαι, / ο Χριστός μέσα μου, ο Χριστός όταν σηκώ-

⁷⁶ Εφ. 3,17-19.

⁷⁷ Ιω. 20,21-23.

νομαι, / ο Χριστός στην καρδιά κάθε ανθρώπου που με σκέφτεται, / ο Χριστός στο στόμα κάθε ανθρώπου που μιλάει για μένα, / ο Χριστός στο μάτι που με κοιτάει, / ο Χριστός στο αυτί που με ακούει, / ο Χριστός μαζί μου.»⁷⁸

Είναι η προσευχή που καλείται από τον Άγιο Πατρίκιο (την οποία μελοποίησε ο Εσθονός Ορθόδοξος συνθέτης Arvo Pärt το 2007), η οποία εκφράζει την συνείδηση ενός πλήρως ενημερωμένου ανθρώπου, που διαμορφώνεται μέσα του από την πίστη στον Χριστό. Ο Pärt καταφέρνει να εκφράσει καλά με τη μουσική που συνοδεύει αυτές τις λέξεις την αίσθηση της ανάπτυξης του Χριστού μέσα μας προς μια ολοένα μεγαλύτερη και πιο λαμπερή πληρότητα.

Αυτή η ανθρωπότητα στην οποία ο Χριστός είναι τα πάντα, τα πάντα στον εαυτό μας, τα πάντα σε όλους και τα πάντα σε όλα, σε όλη την πραγματικότητα, είναι η νέα ανθρωπότητα, η νέα δημιουργία που γίνεται δυνατή χάρη στην πίστη. Η πίστη την προσδέχεται, την σχηματίζει και την διαμορφώνει, ανοίγοντάς την στο πασχάλινό γεγονός του Χριστού που το Πνεύμα της Πεντηκοστής κάνει οικείο στην καρδιά και ακτινοβολεί ταυτόχρονα στα πέρατα του κόσμου και του χρόνου.

Επίσης από μουσική άποψη, ο συνθέτης κάνει τη μουσική να μεγαλώνει σαν να δίνει την αίσθηση πληρότητας που γεμίζει την καρδιά, που γεμίζει τη ζωή, όσο περισσότερο συνειδητοποιεί κανείς ότι ο Χριστός είναι μέσα του, ότι ο Χριστός είναι μπροστά του, ότι ο Χριστός είναι στα δεξιά του, στα αριστερά του, ότι ο Χριστός είναι τα πάντα. Όλα, πάντα, σε όλα και σε όλους.

Από τη Γαλιλαία μέχρι το τέλος του κόσμου

«Οι έντεκα μαθητές έφυγαν για τη Γαλιλαία, στο βουνό όπου ο Ιησούς τους είχε παραγγείλει να πάνε. Όταν τον είδαν, τον προσκύνησαν· μερικοί όμως είχαν αμφιβολίες. Ο Ιησούς τους πλησίασε και τους είπε: “Ο

⁷⁸ «Christ with me, Christ before me, Christ behind me, / Christ in me, Christ beneath me, Christ above me, / Christ on my right, Christ on my left, / Christ when I lie down, Christ when I sit down, / Christ in me, Christ when I arise, / Christ in the heart of every man who thinks of me, / Christ in the mouth of every man who speaks of me, / Christ in every eye that sees me, / Christ in every ear that hears me, / Christ with me.» (William Byrd – Arvo Pärt, *The Deer's Cry* (2007), according to the *Lorica* of St. Patrick (ca. 377), χορωδία The Sixteen, διευθύνεται από τον Harry Christophers, 2016, © χορωδία).

Θεός μού έδωσε όλη την εξουσία στον ουρανό και στη γη. Πηγαίνεται λοιπόν και κάνετε μαθητές μου όλα τα έθνη, βαφτίζοντάς τους στον όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος και διδάζτε τους να τηρούν όλες τις εντολές που σας έδωσα. Κι εγώ θα είμαι μαζί σας πάντα, ως τη συντέλεια του κόσμου».⁷⁹

Αυτή η τελευταία σκηνή από το Ευαγγέλιο του Ματθαίου με κάνει να σκεφτώ αυτό που ρώτησε ο Πάπας στο τέλος της ομιλίας του στην Αδελφότητά μας τον περασμένο Οκτώβριο: «Μην ξεχνάτε ποτέ εκείνη την πρώτη Γαλιλαία της κλήσης σας, εκείνη την πρώτη Γαλιλαία της συνάντησης. Πάντα να επιστρέφεται εκεί, σε εκείνη την πρώτη Γαλιλαία που έζησε ο καθένας μας».⁸⁰

Η επιστροφή εκεί, στην πρώτη Γαλιλαία, σημαίνει επιστροφή σ' εκείνη την συνάντηση στην οποία ο Χριστός μας έδωσε το δώρο μας πίστης που γέμισε τις καρδιές μας με την παρουσία Του, στην οποία ο Χριστός μπήκε στις καρδιές μας ως Τα πάντα στην ζωή, η Ζωή της ζωής μας. Και όταν ο Ιησούς, μετά την Ανάσταση, θέλησε να συναντήσει τους μαθητές του ξανά στη Γαλιλαία, αντί στην Ιερουσαλήμ, στην Ιουδαία, το έκανε για να καταλάβουν ότι η μεγάλη αποστολή στην οποία κλήθηκαν πρέπει πάντα να πηγάζει από την συνάντηση με Αυτόν. Από εκείνη την πρώτη και αιώνια συνάντηση μαζί Του που έχει κάνει ο καθένας μας, και συνεχίζει να κάνει εκ νέου, κάθε φορά που ανακαλύπτει ότι η πηγή της ζωής του είναι ο ίδιος ο Χριστός, που κατοικεί στις καρδιές μας μέσω της πίστης, κάνοντάς μας να βιώσουμε όλο και περισσότερο «με όλους τους αγίους πιο είναι το πλάτος, το μήκος, το ύψος και το βάθος» και «να γνωρίσουμε την αγάπη του Χριστού που υπερβαίνει κάθε γνώση» γιατί είμαστε «γεμάτοι με όλη την πληρότητα του Θεού».

Αλλά δεν πηγαίνουμε πραγματικά στη Γαλιλαία, δεν επιστρέφουμε στην πρώτη συνάντηση με τον Ιησού, στην πηγή του χαρίσματος που μας έχει κατακλύσει, και επομένως δεν το αναζωογονούμε. Το χάρισμα δεν αναζωογονείται εάν δεν πηγαίνουμε, εάν δεν επιστρέφουμε σε εκείνη την πηγή της συνάντησης, εάν αυτή η πρώτη συντροφιά, η πρώτη φιλία που θα πρέπει να μας την υπενθυμίσει, δεν την ανακαλύψουμε αμέσως ως *σταλμένη σε αποστολή*, σε όλους τους λαούς, σε όλη την ανθρωπότητα που δεν έχει ακόμη βαφτιστεί στο όνομα του Πατρός και του

⁷⁹ Mt. 28,16-20.

⁸⁰ Φραγκίσκος, «Arda nei vostri cuori...», ό.π., σ. 17-18.

Υιού και του το Άγιο Πνεύμα, δηλαδή δεν κυριαρχείται από τη μεγάλη Παρουσία του Θεού που είναι η Αγάπη, που είναι η Κοινωνία στον άνθρωπο, που θέλει να αγκαλιάσει κάθε άνθρωπο, όλους τους ανθρώπους.

Η επιστροφή στη Γαλιλαία σημαίνει επιστροφή στην πρώτη συνάντηση που άναψε μέσα μας *το χριστιανικό χάρισμα που είναι το θείο δώρο για να μπορούμε να αγκαλιάσουμε τον Θεό που μας δίνει τον εαυτό του*. Σημαίνει να ζούμε ανήκοντας στο δώρο της Παρουσίας του Θεού ανάμεσά μας δια μέσου του ενσαρκωμένου Υιού που αναφλέγεται στον κόσμο από το Πνεύμα του Πατέρα.

Αλλά δεν επιστρέφει κανείς σε αυτό χωρίς να ακούσει τον Αναστημένο που μας λέει, ξανά και ξανά: «Πηγαίνετε! Πηγαίνετε σε όλους τους λαούς!», υποσχόμενος μας ότι όποιος πάει, όποιος φύγει, θα πάρει μαζί του τη Γαλιλαία, γιατί κουβαλάει μέσα του την παρουσία του Χριστού, την καθημερινή, οικεία και συνεχή παρουσία του Χριστού: «Κι εγώ θα είμαι μαζί σας πάντα, ως τη συντέλεια του κόσμου!».⁸¹

Μπορεί όμως ο Χριστός να μας κάνει μια πιο όμορφη, πιο ευχάριστη, πιο ενθαρρυντική υπόσχεση από αυτή;

Ναι, πράγματι: «Ο Χριστός μαζί μου, ο Χριστός μπροστά μου, ο Χριστός πίσω μου, / ο Χριστός μέσα μου, ο Χριστός από κάτω μου, ο Χριστός από πάνω μου, / ο Χριστός στα δεξιά μου, ο Χριστός στα αριστερά μου...».

Η πίστη είναι αυτό το βλέμμα, αυτό το άκουσμα, αυτή η προσοχή της καρδιάς που κοιτάει, που ακούει, που θυμάται ότι δεν είναι πλέον δυνατό να βγει έξω, να βρεθεί έξω από το πλάτος, το μήκος, το ύψος και το βάθος της αγάπης του Χριστού που βίωσε προσωπικά και μαζί.

Ο Χριστός είναι αυτός που λύνει τις αμφιβολίες της πίστης

Αυτή η επίγνωση, αυτή η συνείδηση, αυτή η βεβαιότητα, αυτή η ακλόνητη βεβαιότητα, είναι πραγματικά θέμα πίστης, είναι η πίστη. Το βλέπουμε ακριβώς στην τελευταία σκηνή του Ευαγγελίου του Ματθαίου που μόλις ανέφερα: «Οι έντεκα μαθητές έφυγαν για τη Γαλιλαία, στο βουνό όπου ο Ιησούς τους είχε παραγγείλει να πάνε. Όταν τον είδαν, τον προσκύνησαν· μερικοί όμως είχαν αμφιβολίες».⁸²

⁸¹ Μτ. 28,20.

⁸² Μτ. 28,16-17.

Μας κάνει να σκεφτούμε: δεν είναι δυνατόν! Τι χάλι! Οι έντεκα; Οι απόστολοι; Μετά από σαράντα μέρες που τον είδαν να ανασταίνεται! Που τον ακούνε να μιλάει, που τον βλέπουν μάλιστα να τρώει ψάρι και ψωμί, που έχουν δει και αγγίζει τις πληγές του στο ζωντανό και ένδοξο Σώμα του! Που ξέσπασαν από χαρά κάθε φορά που τον έβλεπαν! *Αμφιβάλουν*;! Δηλαδή δεν έχουν ακόμη πίστη. Δεν είναι πραγματικά πεπεισμένοι γι' Αυτόν, ότι είναι εδώ, ότι είναι ζωντανός και παρών.

Πώς να μην αναγνωρίσουμε τον εαυτό μας σε αυτή την παράλογη στάση, πώς να μην αναγνωρίσουμε ότι και εμείς είμαστε πάντα έτσι!

Και τι κάνει ο Ιησούς; Ίσως τους κάνει ακόμα παρατήρηση; Όχι. *Ο Ιησούς έρχεται πιο κοντά*. «Αλλά αμφέβαλαν. Ο Ιησούς ήρθε και τους είπε: “Σε μένα δόθηκε όλη η εξουσία στον ουρανό και στη γη. Πηγαίνετε [...]. Ιδού, είμαι πάντα μαζί σας, μέχρι το τέλος του κόσμου”».

Λες και έπρεπε να καταλάβουμε ότι τα προβλήματα πίστης, οι κρίσεις της πίστεως, δεν τα λύνουμε εμείς, αλλά ο Χριστός. Και τα λύνει κάνοντας την παρουσία Του πιο κοντινή, πιο ορατή, πιο ακουστή, πιο απτή, βιώσιμη.

Αυτή δεν είναι η εμπειρία που κάνουμε όλοι; Πόσες φορές αμφιβάλουμε, ειδικά αν βρεθούμε σαν τον Πέτρο στη μέση μιας φουρτουνιασμένης θάλασσας και μας φαίνεται ότι ο Θεός δεν νοιάζεται πια για εμάς, ούτε για τον κόσμο, ούτε για την Εκκλησία, και ξαφνικά, κάτι συμβαίνει, κάποιος συμβαίνει, όπου και πάλι μας εκπλήσσει η παρουσία του Κυρίου. Ακριβώς όπως στις εμφανίσεις του Αναστημένου. Πέρασαμε τη νύχτα ψαρεύοντας, χωρίς να πιάσουμε ούτε ένα καβούρι, έχουμε το ηθικό και την διάθεση πεσμένα κάτω από τα παπούτσια μας, και ακριβώς εδώ εμφανίζεται στην ακτή κάποιος που μετά αναγνωρίζουμε ως τον Κύριο που είναι μαζί μας κάθε μέρα μέχρι το τέλος του κόσμου.⁸³ Και τότε συνειδητοποιούμε ότι εκείνη η στιγμή της αμφιβολίας, της λίγης πίστης, ενός αισθήματος εγκατάλειψης, που μας έκανε να ζήσουμε άσχημα, που μας έκανε γκρινιάρηδες με την πραγματικότητα, με ανθρώπους και πράγματα, καταθλιπτικούς και βίαιους, ιδιότροπους με τα πάντα και με όλους. Συνειδητοποιούμε, λοιπόν, ότι ακόμη και εκείνη η περίοδος δεν ήταν παρένθεση της παρουσίας του Χριστού, αλλά της πίστης μας.

Αλλά – δόξα το Θεό! – η πίστη δεν παράγεται από μόνη της, αλλά γεννιέται και ξαναγεννιέται από την συνάντηση μαζί Του, και είναι πά-

⁸³ Βλ. Ιω. 21,1-7.

να παρών, πάντα χτυπά την πόρτα, πάντα πλησιάζει ξανά, όλο και πιο κοντά, για να μας συναντήσει.

Να υψώσουμε τα μάτια με τον Ιησού

Ας προσέξουμε όμως! Ο Χριστός δεν πλησιάζει απλώς για να αναζωπυρώσει την πίστη μας, ή μάλλον για να αναζωπυρώσει την πίστη όπως την εννοούμε εμείς, με έναν οικείο τρόπο, σαν να είναι απλά το εργαλείο που χρειάζομαι, για να νιώσω καλύτερα. Όταν ο Ιησούς επέπληξε τους μαθητές, τον Πέτρο, για τη «λίγη πίστη» τους, κυριολεκτικά τη «λίγη πίστη» τους, ίσως σκεφτόταν ακριβώς αυτό: μια πίστη που αισθανόμαστε ότι μας λείπει μόνο όταν κάτι μας πάει στραβά. Μια πίστη λοιπόν που μας αρκεί για να μας ανάψει κατά διαστήματα, όταν νιώθουμε την ανάγκη, όταν δεν έχουμε άλλα φώτα πιο δυνατά, ή που σε κάθε περίπτωση μας είναι αρκετή για να κάνουμε τα τρία απαραίτητα βήματα για να περιστρέφουμε γύρω από τον εαυτό μας. Πόσες φορές ο Πάπας Φραγκίσκος καταγγέλλει μια τόσο μειωμένη πίστη!

Όχι, η πίστη που θέλει να αναζωπυρώσει η παρουσία του Χριστού είναι εκείνο το φως που είδε ο γέρος Συμεών και αμέσως ανακοίνωσε: «Γιατί τα μάτια μου είδαν το σωτήρα που ετοιμάσες για όλους τους λαούς, φως που θα φωτίσει τα έθνη και θα δοξάσει το λαό σου τον Ισραήλ». ⁸⁴ Δεν του αρκούσε μια πίστη για να παρηγορήσει τα γηρατιά του. Πράγματι, είχε μια πίστη που αγκάλιαζε τον κόσμο.

Η πίστη είναι ασήμαντη, και επομένως στείρα, ακόμη και για να φωτίζει την καθημερινή ζωή, αν ο ορίζοντάς της δεν χαρακτηρίζεται από τη λαχτάρα για τη σωτηρία όλου του κόσμου.

Μάλιστα, ο Πάπας Φραγκίσκος, στοχαζόμενος στο χάρισμα του Ντον Τζιουσάνι, κατέληξε λέγοντας: «Υπάρχουν πολλοί άντρες και πολλές γυναίκες που δεν έχουν κάνει ακόμη εκείνη τη συνάντηση με τον Κύριο που άλλαξε τη ζωή σας και την έκανε όμορφη!». ⁸⁵

Μπορείς να κοιμηθείς ήσυχος αφού ακούσεις μια τέτοια πρόταση;

Πάντα σκέφτομαι όταν ο Ιησούς αποσύρθηκε με τους μαθητές του στο βουνό για να ξεκουραστεί λίγο επειδή ένα μεγάλο πλήθος τον ακο-

⁸⁴ Λκ. 2,30-32.

⁸⁵ Φραγκίσκος, «Arda nei vostri cuori...», ό.π., σ. 15.

λουθούσε συνεχώς. Ήταν εκεί και μιλούσε στους μαθητές του καθισμένοι μπροστά του. Ξαφνικά οι μαθητές βλέπουν ότι το βλέμμα που τους κοιτούσε σηκώνεται και κοιτάζει πέρα, μακριά (σαν να κοιτούσα τώρα πέρα στο πίσω μέρος της αίθουσας). Ενστικτωδώς όλοι γυρίζουν και βλέπουν ότι ο Ιησούς έχει δει από μακριά το «μεγάλο πλήθος» να έρχεται ξανά, πίσω από την πλάτη τους. Είναι η σκηνή που αναφέρεται στην αρχή του βου κεφαλαίου του Ευαγγελίου του Αγίου Ιωάννη: «Ο Ιησούς τότε ανέβηκε σ' ένα λόφο κι εκεί καθόταν με τους μαθητές του. Πλησίαζε το Πάσχα, η γιορτή των Ιουδαίων. Καθώς σήκωσε τα μάτια του, ο Ιησούς και είδε ότι πολύς κόσμος ερχόταν προς το μέρος του, λέει στον Φίλιππο: “Από πού μπορούμε ν' αγοράσουμε ψωμί, για να φάνε όλοι αυτοί οι άνθρωποι;” Αυτό το είπε για να δει τι θ' απαντούσε ο Φίλιππος, γιατί ο ίδιος ήξερε τι έμελλε να κάνει».⁸⁶

Αυτό πρέπει να συμβεί σε εκείνους που πραγματικά έχουν «τα μάτια τους προσηλωμένα στον Ιησού», τα μάτια τους προσηλωμένα στα μάτια του Ιησού. Κανονικά, όταν κάποιος κοιτάζει ένα πρόσωπο κοιτάζει τα μάτια. Τώρα, όποιος κρατά τα μάτια του προσηλωμένα στον Ιησού βλέπει ότι το βλέμμα Του σχεδιάζει έναν ορίζοντα χωρίς όρια, γεμάτο συμπόνια, γεμάτο από τη συνείδηση αυτού που λείπει από την ανθρωπότητα, γεμάτο συνείδηση του τι δειψάει η καρδιά της ανθρωπότητας. Ο Ιησούς προκαλεί τον Φίλιππο για το ψωμί που τρέφει το σώμα, αλλά γνωρίζει ήδη ότι μετά το θαύμα του πολλαπλασιασμού των άρτων και των ψαριών θα τους προσφέρει την αναγγελία του Άρτου της ζωής που είναι το Ευχαριστιακό Σώμα του: «Εγώ είμαι ο άρτος που κατέβηκε από τον ουρανό και χαρίζει τη ζωή· όποιος φάει απ' αυτόν τον άρτο θα ζήσει αιώνια. Και ο άρτος τον οποίο θα δώσω εγώ είναι το σώμα μου, που θα το προσφέρω για να ζήσει ο κόσμος».⁸⁷

«Η σάρκα μου για τη ζωή του κόσμου». Πώς θα είχαν ακούσει αυτά τα λόγια οι μαθητές, οι λίγοι που θα παραμείνουν μαζί του μετά από εκείνη τη στιγμή; Και πώς ακούμε εμείς το κάλεσμα σαν αυτό του Πάπα: «Υπάρχουν τόσοι πολλοί άντρες και τόσες πολλές γυναίκες που δεν είχαν κάνει ακόμη εκείνη τη συνάντηση με τον Κύριο που άλλαξε τη ζωής σας και την έκανε όμορφη!»;

⁸⁶ Ιω. 6,3-6.

⁸⁷ Ιω. 6,51.

Ενωμένοι στην πίστη για να εκπέμπουμε πίστη σε όλο τον κόσμο

Η προσευχή του Αγίου Πατρικίου που μελοποιήθηκε από τον Arvo Pärt με έκανε να ξαναθυμηθώ την επίσκεψη που έκανε ο μεγάλος μουσικός πριν από χρόνια στο αβαείο μου στην Ελβετία, όπου διέμενα πριν κληθώ στη Ρώμη. Έζησε μαζί μας για είκοσι τέσσερις ώρες, γιατί οι διοργανωτές του Φεστιβάλ Ιερής Μουσικής του Φράιμπουργκ του είχαν προτείνει να μείνει στο μοναστήρι, για να δουν αν θα του ενέπνεε μια σύνθεση. Η παρουσία του μας εντυπωσίασε πολύ εμάς τους μοναχούς, για την απλότητα καρδιάς με την οποία ζούσε μαζί μας σε κάθε στιγμή της ζωής μας. Ένας άντρας με την καρδιά και το βλέμμα ενός παιδιού που έβλεπε σε όλα έναν λόγο έκπληξης και μας το μετέδιδε. Με έκανε να σκεφτώ πολύ τον Ντον Τζιουσάνι, την προσωπικότητά του.

Ο Arvo Pärt εντυπωσιάστηκε πολύ από τη χορωδία του 15ου αιώνα της μονής μου, στην οποία αναπαρίστανται οι μορφές των δώδεκα αποστόλων σε συνδυασμό με δώδεκα προφήτες. Κάθε απόστολος λέει ένα άρθρο του Σύμβολου της Πίστεως και κάθε προφήτης μια πρόταση από το βιβλίο του που ταιριάζει στο άρθρο του Σύμβολου της Πίστεως. Ο Henri de Lubac γράφει στη *Μεσαιωνική Εξήγηση* ότι η χορωδία του Hauterive Abbey είναι η τελευταία εξέλιξη της θρυλικής παράδοσης που λέει ότι οι απόστολοι, πριν χωρίσουν για να πάνε να ευαγγελίσουν τον κόσμο, απήγγειλαν ο καθένας ένα άρθρο του Σύμβολου της Πίστεως.⁸⁸

Δυστυχώς ο Arvo Pärt δεν έχει δημιουργήσει, τουλάχιστον μέχρι στιγμής –είναι 87 ετών– ένα μουσικό έργο εμπνευσμένο από αυτή τη χορωδία. Ωστόσο, μας έκανε να συνειδητοποιήσουμε περισσότερο την έμπνευση που έπρεπε να μεταδώσουν αυτές οι μορφές σε εμάς τους μοναχούς, που με εκείνη τη χορωδία προσευχόμαστε κάθε μέρα επτά φορές την ημέρα, για την έμπνευση που πρέπει να δίνουν στην πίστη μας και στην κοινοτική μας ζωή.

Αυτός ο θρύλος, αν δεν είναι ιστορικά αληθοφανής, είναι θεολογικά σωστός, είναι σωστός με τον τρόπο που καλούμαστε να ζήσουμε την Εκκλησία, την πίστη και την αποστολή. Είναι σωστός κυρίως γιατί μας υπενθυμίζει ότι η χριστιανική πίστη είναι αδιαχώριστη από την κοινω-

⁸⁸ A. Ντε Λυμπάκ, *Esegesi medievale. I quattro sensi della scrittura*, τομ. 4, Jaca Book, Μιλάνο 2006, σ. 455-456.

νία. Η εκκλησιαστική κοινωνία έχει διατυπώσει την πίστη και είναι το υπομόχλιο της διαρκούς και καθολικής διάδοσής της.

Ένα πράγμα μόνο, για να πιστέψει ο κόσμος

Ποιο είναι το έργο, η κλήση και η αποστολή που πραγματοποιεί το γεγονός του Χριστού μέσα μας και ανάμεσά μας αν έχουμε πίστη, την πίστη της Παναγίας, των αποστόλων, των μαρτύρων, του «σύννεφου μαρτύρων» που καθοδηγεί και φωτίζει την Εκκλησία εδώ και δύο χιλιάδες χρόνια;

Ο Ιησούς μιλά για αυτό στην πιο επίσημη στιγμή του Μυστικού Δείπνου, και μιλάει γι' αυτό προσευχόμενος τον Πατέρα, αποκαλύπτοντάς μας το περιεχόμενο της προσευχής του, τη βαθιά του εμπιστοσύνη στον Πατέρα. Δεν υπάρχει πιο πραγματική και συνεπής σχέση από αυτή του Υιού του Θεού με τον Πατέρα στην αγάπη του Αγίου Πνεύματος. Όλη η πραγματικότητα δημιουργείται και λαμβάνει υπόσταση και ουσία από αυτή τη σχέση. Το Μυστήριο είναι αυτή η αιώνια και ατελείωτη Κοινωνία, και ό,τι υπάρχει, ειδικά εμείς και οι σχέσεις μας, όλα έχουν την αρχή και τη μοίρα τους στην Τριαδική Κοινωνία. Επομένως, τα λόγια που εκφράζει ο Ιησούς προσευχόμενος τον Πατέρα είναι το αποκορύφωμα και η σύνθεση όλης της Αποκάλυψης. Τι μπορεί να μας αποκαλύψει ο Χριστός που είναι μεγαλύτερο, πιο πολύτιμο, πιο αληθινό, καλύτερο, πιο όμορφο από τον διάλόγό του με τον Πατέρα; Για τριάντα χρόνια, η Μαρία τον έβλεπε να βυθίζεται στην προσευχή του στον Πατέρα, και σίγουρα το έκανε συχνά μέσα στη νύχτα υποχωρώντας σε ερημικά και κρυφά μέρη. Έτσι τον είδαν οι μαθητές του, για τρία χρόνια να αποσύρεται στο μυστήριο της προσευχής του. Όταν του ζήτησαν να τους διδάξει να προσεύχονται, ο Ιησούς τους έδωσε το *Πάτερ Ημών*, έναν απόηχο της προσευχής του, που μπορούμε να πούμε πως μεταφράστηκε σε λέξεις και ερωτήσεις κατάλληλες για εμάς, για εμάς τους αμαρτωλούς, για εμάς τους οφειλέτες. Πρέπει λοιπόν να ήταν μεγάλη έκπληξη για τους αποστόλους όταν, στο τέλος των σημαντικών ομιλιών του Μυστικού Δείπνου, ο Ιησούς ξαφνικά σώπασε, σήκωσε τα μάτια του στον ουρανό και άρχισε να προσεύχεται με δυνατή φωνή στον Πατέρα, σαν να ξέχασε ότι ήταν εκεί οι υπόλοιποι, σαν να νόμιζε ότι είχε αποσυρθεί στην έρημο ενώ αυτοί κοιμόντουσαν. Και σε αυτή την προσευχή ο Ιησούς προσευχήθηκε για αυτούς, όπως πρέπει να έκανε πάντα όταν προσευ-

χόταν κρυφά. Προσευχήθηκε για αυτούς, για την αποστολή τους, για τη σχέση τους με τον κόσμο. Και προσευχήθηκε επίσης για εμάς, για όλους τους μαθητές του που επί δύο χιλιάδες χρόνια πιστεύουν στον Χριστό μέσω της ανακοίνωσης των αποστόλων και των διαδόχων τους, και για όλους τους μαθητές που θα ακολουθήσουν μέχρι το τέλος του κόσμου. Ζήτησε ειδικά ένα πράγμα για όλους, ένα ουσιώδες, θα έλεγε κανείς το «μόνο απαραίτητο πράγμα» για το οποίο μίλησε στη Μάρθα.⁸⁹ Το οποίο είναι πολύτιμο όχι μόνο για τους μαθητές, όχι μόνο για εμάς, αλλά για ολόκληρο τον κόσμο, το πιο σημαντικό πράγμα για όλους:

«Όπως εσύ έστειλες εμένα στον κόσμο, έτσι κι εγώ έστειλα στον κόσμο αυτούς· και για χάρη τους αφιερώνω και προσφέρω τον εαυτό μου σ'εσένα, ώστε κι αυτοί, με την βοήθεια της αλήθειας, να είναι αφιερωμένοι σ'εσένα. Δεν προσεύχομαι μόνο γι'αυτούς, αλλά και για εκείνους που με το κήρυγμα αυτών θα πιστεύουν σ'εμένα, ώστε να είναι όλοι ένα, όπως εσύ Πατέρα, είσαι ενωμένος μ'εμένα κι εγώ μ'εσένα. Να είναι κι αυτοί ενωμένοι μ'εμάς, κι έτσι ο κόσμος θα πιστέψει ότι μ'έστειλες εσύ. Εγώ τη δόξα που μου έδωσες την έδωσα σ'αυτούς, για να είναι ένα μεταξύ τους, όπως εμείς είμαστε ένα: Εγώ ενωμένος μαζί τους κι εσύ ενωμένος μαζί μου, ώστε ν'αποτελούν μια τέλεια ενότητα, κι έτσι ο κόσμος να καταλαβαίνει ότι μ'έστειλες εσύ κι ότι αγάπησες κι αυτούς όπως αγάπησες εμένα».⁹⁰

Η πίστη μας, που μας μεταδόθηκε από τους αποστόλους και από την Εκκλησία, και η πίστη του κόσμου, δηλαδή η πίστη της ανθρωπότητας που δεν πιστεύει ακόμη, που δεν γνωρίζει τον Υίο που έστειλε ο Πατέρας για να σώσει τον κόσμο, η πίστη δεν ζει μέσα μας και δεν γεννιέται στον κόσμο αν λείπει η ενότητα των μαθητών, *αν δεν υπάρχει κοινωνία, ανάμεσά μας. Η κοινωνία είναι καρπός της πίστης της Εκκλησίας, των μαθητών. Αλλά για τον κόσμο και στον κόσμο, η πίστη είναι ο καρπός της κοινωνίας.*

Η αίσθηση του ανήκειν

Θα μπορούσαμε να αναρωτηθούμε: γιατί αυτή η επιμονή του Ιησού για την σημασία της ενότητας ώστε να πιστέψει ο κόσμος; Γιατί να επιμεινουμε ουσιαστικά μόνο στην ενότητα για να επιτρέψουμε στον κόσμο να αποδεχτεί

⁸⁹ Βλ. Λκ. 10,41.

⁹⁰ Ιω. 17,18-22.

την πίστη; Γιατί ο Ιησούς προσευχήθηκε μόνο για αυτό; Γιατί δεν ζήτησε από τους μαθητές του, για παράδειγμα, τη χάρη της αγιότητας, ή να κάνουν θαύματα, να είναι καλοί άνθρωποι, τίμιοι, συνεπείς, άγιοι, ικανοί να πείσουν με τον λόγο τους, τα έργα τους; Τι το ιδιαίτερο έχει η ενότητα, τι το μοναδικό υπάρχει στην ενότητα; – συγχωρέστε το λογοπαίγνιο.

Μου φαίνεται ότι ο Ιησούς ζήτησε να είναι ενωμένοι οι μαθητές για να μην πει ο κόσμος: «Κοιτάξτε πόσο καλοί είναι!», αλλά να λέει: «Κοιτάξτε πώς ανήκουν στον Χριστό! Πόσο του ανήκουν! Πόσο πολύτιμοι είναι γι' αυτούς ο Χριστός, και... παρόλο αυτούς!».

Ο Χριστός ζητά τη χάρη της ενότητας για να μπορέσουμε να αναγνωρίσουμε, τουλάχιστον διαισθητικά, ότι αυτή η ενότητα δεν είναι έργο των μαθητών, ούτε καν εκείνων που είναι πιο εξέχοντες ανάμεσά τους, αλλά είναι έργο του Χριστού, πράγματι: είναι ο Χριστός, είναι το Σώμα του Χριστού! Η κοινωνία είναι το Σώμα του Χριστού.

Ο Άγιος Παύλος είχε εξαντληθεί από αυτή τη συνείδηση και από την επείγουσα ανάγκη να την ανακαλέσει. Όπως στην Πρώτη Επιστολή προς Κορινθίους: «Ο Θεός, που σας κάλεσε να ζείτε σε κοινωνία με τον Υιό του, τον Ιησού Χριστό τον Κύριό μας, κρατάει τις υποσχέσεις του. Και τώρα, αδερφοί, σας ζητώ, στο όνομα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, να είστε όλοι σύμφωνοι μεταξύ σας και να μην υπάρχουν ανάμεσά σας διαιρέσεις, αλλά να είστε ενωμένοι, με μία σκέψη και με ένα φρόνημα. Αυτό το γράφω αδερφοί μου, γιατί με πληροφόρησαν για σας άνθρωποι της Χλόης ότι έρχεστε σε προστριβές μεταξύ σας. Θέλω να πω ότι ο καθένας σας λέει κάτι διαφορετικό. Ο ένας λέει: “Εγώ είμαι του Παύλου”, ο άλλος: “Εγώ είμαι του Απολλώ”, ένας άλλος: “Εγώ είμαι του Κηφά” και κάποιος άλλος “Εγώ είμαι του Χριστού”. Διαμοιράστηκε, λοιπόν, ο Χριστός; Μήπως είναι ο Παύλος που πέθανε πάνω στο σταυρό για να σας σώσει; Ή μήπως στο όνομα του Παύλου έχετε βαπτιστεί;»⁹¹

Τι πόνος για έναν απόστολο, για έναν πατέρα που ζει και φθαίρεται για να αναγγείλει τον Χριστό, να στείλει τον Χριστό σε όλους, να βλέπει τον εαυτό του να εκμεταλλεύεται για να προκαλεί διαιρέσεις στο ίδιο το Σώμα του Χριστού! Τι φρίκη για τον Παύλο να ακούει ανθρώπους που λένε ότι ανήκουν περισσότερο σε αυτόν παρά στον Κύριο!

Αλλά από πού προέρχονται αυτές οι στρεβλώσεις; Προέρχονται από μια διαστρεβλωμένη πίστη, εκείνων που ισχυρίζονται ότι κατέχουν τον

⁹¹ 1Κορ. 1,9-13.

Χριστό αντί να αφήσουν τους εαυτούς τους να κυριευτούν από Αυτόν, αντί να είναι δικοί του, αντί να ανήκουν σε Αυτόν. Είναι η έλλειψη πίστης που πληγώνει την καρδιά του Μυστηρίου το οποίο έγινε γνωστό σε εμάς όταν εισαχθήκαμε στην κοινωνία της Εκκλησίας μέσω του βαπτίσματος. Βαπτίζομαστε «στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος», και γι' αυτό ακριβώς τον λόγο έχουμε ενσωματωθεί σε εκείνη την ενότητα του Πατέρα και του Υιού στο Πνεύμα που ο Χριστός ζήτησε από τον Πατέρα για εμάς, πριν πεθάνει στον Σταυρό και αναστηθεί από τους νεκρούς.

«Δεν προσεύχομαι μόνο για αυτούς, αλλά και για εκείνους που με το κύρηγμα αυτών θα πιστεύουν σ'εμένα, ώστε να είναι όλοι ένα, όπως εσύ, Πάτερα, είσαι ενωμένος μ'εμένα κι εγώ μ'εσένα. Να είναι κι αυτοί ενωμένοι μ'εμάς, κι έτσι ο κόσμος να πιστέψει ότι μ'έστειλες εσύ.»⁹²

Κάθε ανθρώπινο ανήκειν –ακόμα και σε μαθητές μεγάλης αξίας και γεμάτους χάρισμα όπως ο Πέτρος, ο Παύλος ή ο Απόλλωνας– που δεν μας κάνει να ανήκουμε όλο και περισσότερο στον Χριστό, ο οποίος με τη σειρά του μας τοποθετεί στην κοινωνία του με τον Πατέρα στο Άγιο Πνεύμα, δεν καταστρέφει μόνο την ενότητα της Εκκλησίας, ή μιας εκκλησιαστικής κοινότητας, μιας αδελφότητας, και δεν ματαιώνει μόνο την αποστολή της μαρτυρίας μας για να πιστέψει ο κόσμος. Αλλά *Μας καταστρέφει*, καταστρέφει τον άνθρωπο, τον αποξενώνει από την απόλυτη αλήθεια του, από το πεπρωμένο του, όπως είπε ο Ιησούς για τον Ιούδα: «Ένας από εσάς είναι διάβολος».⁹³ Ο Ιούδας δεν είναι πια ο εαυτός του, διακατέχεται από μια αποξένωση, από έναν άλλον που δεν τον αποτελεί όπως μας αποτελεί ο Χριστός, όπως μας αποτελεί ο Πατέρας. Η ενότητα της προσωπικότητάς μας, η ενότητα της καρδιάς μας, παίζεται στην ενότητα της Εκκλησίας, χτίζεται και εδραιώνεται στην ενότητα της Εκκλησίας, στην αδελφότητα στην οποία ο Κύριος μας δίνει να ανήκουμε για να γίνουμε Δικοί Του. Ο φίλος μου ο Λουτσιάνο, ξυλουργός, μου έγραφε πάντα: «Ο Κύριος μας έφερε κοντά γιατί ανήκουμε σε Αυτόν, μας έκανε φίλους γιατί Του ανήκουμε».

Δεν είναι προφανές, χειροπιαστό, στις κοινότητές μας ότι όσοι αφιερώνουν και θυσιάζουν περισσότερο τον εαυτό τους στην αδελφική κοινωνία έχουν περισσότερη ουσία ως άτομα; Ίσως να είναι εκείνος που

⁹² Ιω. 17,20-21.

⁹³ Ιω. 6,70.

του λείπουν τα περισσότερα χαρίσματα και ταλέντα, ο λιγότερο ικανός να ενεργήσει και να μιλήσει, ο λιγότερο έξυπνος. Και όμως, πόσο προφανές είναι ότι η κοινότητα υπάρχει και αντέχει επειδή υπάρχει αυτό το άτομο, υπάρχει αυτή η ταπεινοφροσύνη, αυτή η παρουσία, αυτό το βλέμμα, αυτή η προσοχή, αυτή η φιλανθρωπία, αυτή η πίστη!

Φαίνεται ότι στην ώρα του θανάτου της Αγίας Τερέζας του Λιζιέ, οι μοναχές δεν ήξεραν τι να γράψουν γι' αυτήν στο μοιρολόγι, ακριβώς επειδή αγάπησε και ευνόησε «μόνο» την κοινωνία στην κοινότητα. Δεν είχε κάνει κάτι άλλο το ιδιαίτερο.

Πόσους τέτοιους ανθρώπους έχω συναντήσει σε μοναστήρια, και σε πολλές άλλες κοινότητες, στις κοινότητές μας. Άνθρωποι που αγαπιούνται από όλους χωρίς να ξέρουν το γιατί. Στην πραγματικότητα δεν ζούσαν για κάτι, αλλά για Κάποιον. Η κοινωνία ανάμεσά μας δεν είναι «κάτι»: είναι ο Θεός παρών, είναι ο Θεός που είναι αγάπη, είναι το Άγιο Πνεύμα, είναι η Τριάδα, είναι Ένα από τα Τρία Πρόσωπα που συμπιπτει με το Είναι τους. Μόνο ένα βλέμμα πίστης είναι ικανό να το βλέπει αυτό, και η εκπαίδευσή μας στην πίστη είναι για να μας οδηγήσει όλο και περισσότερο να δούμε αυτό. Να δούμε το Μυστήριο ανάμεσά μας. Να μας γεμίζει με σιωπή, έκπληξη, σύγχυση για την αμαρτία μας, αλλά μια σύγχυση χαρούμενη και ευγνώμων, σίγουρη του ελέους του Πατέρα, που μας γεμίζει με την επιθυμία να μην καταπνίξουμε αυτή την ομορφιά, αυτή τη λαμπρότητα της φιλίας που καίει ανάμεσά μας, παρόλα τα ελαττώματά μας, και, ακριβώς επειδή καίει, ακτινοβολεί χωρίς σύνορα και κάνει τον κόσμο να πιστέψει.

Η χάρη της ενότητας

Γιατί η ενότητα είναι μια χάρη. Είναι πάνω απ' όλα επειδή ζητείται από τον Ιησού στον Πατέρα. Το μόνο που ζητά ο Ιησούς από τον Πατέρα είναι η σίγουρη χάρη, είναι χάρισμα, δώρο από τον Θεό. Το πραγματικό σκάνδαλο των διαιρέσεων στην Εκκλησία, μεταξύ των Χριστιανών, είναι ότι αν προκύψουν, πρέπει απαραίτητα να προέρχονται από την απόρριψη μιας ορισμένης χάρης, ενούς δεδομένου χαρίσματος που δορίθηκε, γιατί δεν είναι δυνατόν ο Πατήρ να αρνηθεί μια τέτοια επίμονη προσευχή από τον Υιό την παραμονή του πάθους και του θανάτου του. Είναι αδύνατο. Είναι σαν να είχε ο Ιησούς στον Πατέρα: «Πάρε τη ζωή

μου, άφησέ με να πεθάνω στον Σταυρό, αλλά δώσε μου την κοινωνία για αυτούς, άφησέ με να πεθάνω για να είναι η ενότητά μας μέσα τους, για να υπάρχει το Είναι μας ανάμεσά τους, η Φιλανθρωπία μας!».

Δεν είναι δυνατόν ο Πατέρας να μην ακούσει την ακραία προσευχή του Υιού. Ακραία, αλλά όχι τελευταία. Έτσι ο Ιησούς προσεύχεται στο τέλος της ζωής του για να μας αποκαλύψει την αιώνια προσευχή του, αυτό που ζητάει αιώνια για εμάς, αυτό που ζητά τώρα.

Μου κάνει πάντα εντύπωση μια φράση από την Επιστολή προς τους Εβραίους: «Γιατί ο Χριστός δεν μπήκε στα άγια των αγίων που έχτισαν άνθρωποι και που είναι απεικόνιση του ουράνιου θυσιαστηρίου, αλλά στον ίδιο τον ουρανό, για να παρουσιαστεί τώρα μπροστά στο Θεό, μεσιτεύοντας για μας».⁹⁴

Ο Ιησούς εμφανίζεται *τόρα* ενώπιον του Πατέρα για λογαριασμό μας, μιλάει καλά για εμάς, μεσολαβεί για εμάς, κάθεται και μιλάει στον Πατέρα του για εμάς όπως ένας φίλος ανησυχεί για έναν φίλο, η μητέρα για τον γιο της, όπως η νύφη για τον γαμπρό. Μου κάνει εντύπωση αυτό το «*τόρα*» που παρεμβάλλεται στην αιωνιότητα. Ένα «*τόρα*» λοιπόν που είναι αιώνιο στον Ουρανό, αλλά που αγγίζει, *ας πούμε*, κάθε στιγμή της ζωής μου και της δικής μας. Τη στιγμή που ζω *τόρα*, την κούραση που βιώνω *τόρα*, την πτώση που βιώνω *τόρα*, την αμαρτία μου *τόρα*, τη χαρά που βιώνω *τόρα*, ο Χριστός μιλά για αυτό στον Πατέρα, την εμπιστεύεται στο έλεος του Πατέρα. Είναι το ίδιο που λέμε σε κάθε *Χαίρε Μαρία*: «Προσευχήσου για εμάς τους αμαρτωλούς, *τόρα* [*τόρα!*] και στην ώρα του θανάτου μας». Ακόμα και η Παναγία στέκεται ενώπιον του Θεού για να του εμπιστευτεί τη στιγμή που ζω, την κατάσταση στην οποία βρίσκομαι, τα πάντα, στιγμή προς στιγμή, ώρα με την ώρα, μέχρι την τελευταία μου στιγμή, μέχρι την ώρα του θανάτου μου, δηλαδή την στιγμή που θα με φέρει στην αιωνιότητα στην οποία ο Χριστός είναι ο συνήγορός μου στον Πατέρα του, ο υπερασπιστής μου και ο κριτής.

Αν το γνωρίζαμε αυτό, με τι ένταση θα ζούσαμε την κάθε στιγμή! Και αν γνωρίζαμε ότι ο Ιησούς αυτή τη στιγμή ζητά από τον Πατέρα την κοινωνία μας, την κοινωνία με τον αδελφό ή την αδελφή που θα θέλαμε να στραγγαλίσουμε, τι τράνταγμα θα νιώθαμε για το πώς αντιμετωπίζουμε τη σχέση μας με τους άλλους, για το πώς ζουμε στην κοινότητά μας, για το πώς σκεφτόμαστε τους άλλους! Θα είχαμε τουλάχιστον ένα αίσθημα

⁹⁴ Εβ. 9,24.

λύτης για την αμέλεια με την οποία αντιμετωπίζουμε, σε σκέψεις, λόγια, έργα και πάνω απ' όλα παραλείψεις, τους ανθρώπους με τους οποίους μας ζητά ο Χριστός, ή μάλλον καλύτερα, μας δίνει για να ενωθούμε όπως είναι Εκείνος με τον Πατέρα στην Υπεραγία Τριάδα. Η ενότητα δεν είναι μόνο η απαίτηση της χριστιανικής ζωής, είναι το δώρο της χριστιανικής ζωής, γιατί ο Χριστός το ζητάει ως χάρη.

Πρέπει όμως πάντα να παρηγορούμαστε από τη σκέψη, τη βεβαιότητα, και την πίστη, ότι ό,τι ζητά ο Υιός από τον Πατέρα, χορηγείται πάντα με τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος.

Το χειρότερο πράγμα που μπορεί να μας συμβεί τότε είναι να συνηθίσουμε στον διχασμό, να αναπαυτούμε στον διχασμό, θεωρώντας το δεδομένο, να το ζούμε με επιπολαιότητα, για παράδειγμα τροφοδοτώντας το με κουτσομπολιά. Ένα δώρο που ζητά ο Θεός από τον Θεό, που ο Θεός ικετεύει από τον Θεό και που ο Θεός βεβαίως το παραχωρεί στον Θεό, εμείς το αντιμετωπίζουμε επιφανειακά, σαν η ενότητα που ικέτευσε ο Χριστός από τον Πατέρα να ήταν μια ιδιοτροπία του και όχι κάτι ουσιώδες της αποστολής του, κάτι για το οποίο πέθανε, ίδρωσε και έχυσε το αίμα Του. Το να λησμονούμε τη διακαή, ποθητή επιθυμία του Χριστού για την ενότητά μας, για την κοινωνία μας, είναι ο πιο άδοξος περισπασμός που μπορούμε να έχουμε προς το Μυστήριο.

Μήπως αυτή είναι η προσβολή κατά του Αγίου Πνεύματος που δεν θα συγχωρηθεί ποτέ;⁹⁵

«Κύριε, σε ποιόν να πάμε;» (Ιω. 6,68)

Αλλά τότε είναι επείγον να αναρωτηθούμε: πώς μπορούμε να λάβουμε σοβαρά υπόψη την ενότητα που ζητά ο Χριστός και που δίνει ο Πατέρας; Τι ζητείται από εμάς για να αποδεχτούμε αυτό το χάρισμα που κάνει την Εκκλησία την αντανάκλαση της Τριάδας στον κόσμο, που κάνει τη χριστιανική κοινότητα την απόδειξη ότι τα πάντα συνίστανται σε μια αιώνια αγάπη, ότι όλα έχουν την αρχή και το τέλος τους, άρα και νόημα, σε μια άπειρη αγάπη; Και τι κάνουμε λάθος όταν αρνούμαστε αυτό το δώρο;

Ίσως το λάθος να είναι ακριβώς στο να πιστεύουμε ότι η ενότητα πρέπει να είναι η κατασκευή μας και όχι η παράδοσή μας στη χάρη,

⁹⁵ Βλ. Μτ. 12,31-32.

δηλαδή στην οντολογία του Μυστηρίου που δημιουργεί τα πάντα και μας κάνει ικάνους να το συνειδητοποιήσουμε. Για να είμαστε ενωμένοι δεν μας ζητείται να έχουμε το κάτι παραπάνω, αλλά να εγκαταλείψουμε κάτι. Τι; Ο Πάπας Φραγκίσκος αρέσκεται να το αποκαλεί «αυτοαναφορικότητα»,⁹⁶ ο Άγιος Βενέδικτος το αποκαλεί «προσωπική βούληση» ή «τεκμήριο». Ο Ιησούς τα συνοψίζει όλα αυτά στον ισχυρισμό ότι μπορούμε να σώσουμε τον εαυτό μας, τη ζωή μας και τη ζωή των άλλων ή, αν προτιμάμε, στο να μην έχουμε πίστη σε Αυτόν, στο να μην Τον εμπιστευόμαστε.

Και εδώ καταλαβαίνουμε ότι ένα θεμελιώδες σημείο της πίστης είναι ακριβώς η βεβαίωση *ότι μόνο ο Χριστός μας σώζει*. Η πίστη δεν τρέφει την κοινωνία γιατί μας κάνει καλύτερους και “αγιότερους”, ή γιατί εξαλείφει τις διαφωνίες, τις συγκρούσεις, τις διαφορετικές ιδέες που έχουμε. Όσο μεγαλύτερη είναι η πίστη, τόσο περισσότερο αγκαλιάζει τα πάντα στην εμπιστοσύνη στον Χριστό, στην εμπιστοσύνη του Πατέρα, και μόνο αυτό μας επιτρέπει να παραμένουμε ενωμένοι κυρίως με αυτούς που είναι διαφορετικοί, εκείνοι που είναι εχθροί σας, εκείνοι που σκέφτονται διαφορετικά, αυτοί που ενεργούν άσχημα, και να παραμείνουμε ενωμένοι παρόλα αυτά που έχουμε μέσα μας και είναι ανίκανα να οικοδομήσουν την ενότητα. Η ενότητα της Εκκλησίας και στην Εκκλησία, η ενότητα των μαθητών που ο Χριστός ζητά από τον Πατέρα για να πιστέψει ο κόσμος, θεμελιώνεται εξ ολοκλήρου στην πράξη της πίστης του Πέτρου, ο οποίος, παρά τα πάντα και τους πάντες, και κυρίως παρά τον εαυτό του, κραυγάζει από το βάθος της καρδιάς του: «Και σε ποιον να πάμε, Κύριε; Εσύ κατέχεις τα λόγια που οδηγούν στην αιώνια ζωή. Και εμείς έχουμε πιστέψει κι έχουμε καταλάβει πως εσύ είσαι ο Χριστός, ο Υιός του αληθινού Θεού».⁹⁷

«Πιστέψαμε»: αυτό που εκφράζει ο Πέτρος είναι πραγματικά μια πράξη πίστης, στον πληθυντικό αριθμό, που τον ενώνει με τους αδελφούς του. Κάνει μια πράξη πίστης στην κοινωνία με τους αδελφούς του. Παραμένοντας προσκολλημένος στον Ιησού, επιτρέπει σε όλους τους μαθητές να παραμένουν προσκολλημένοι ο ένας στον άλλο. Η πίστη που μας ενώνει είναι αυτή η συνείδηση του Πέτρου ότι δεν μπορούμε να εγκαταλείψουμε τον Χριστό χωρίς να βρεθούμε στο τίποτα, σε μια

⁹⁶ Βλ., για παράδειγμα: Φραγκίσκος, *Ακροατήριο με το κίνημα της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης*, 7 μαρτίου 2015.

⁹⁷ Ιω. 6,68-69.

μοναξιά στην οποία δεν θα ξέραμε πια πού να πάμε, εντελώς χαμένοι: «Κύριε, πού θα πάμε;».

Ο ισχυρισμός για τον εαυτό μας, που αποτυγχάνει

Αλλά ο Ιησούς απαντά στον Πέτρο με μια πολύ πικρή φράση, που πρέπει να μας γεμίσει, όχι τόσο με φόβο, αλλά στο να ζούμε με ταπεινώση την πίστη, στην Εκκλησία, στην κοινότητά μας. «Ο Ιησούς τους είπε: “Εγώ δεν σας διάλεξα εσάς τους δώδεκα; Κι όμως, ένας από εσάς είναι διάβολος!” . Εννοούσε τον Ιούδα του Ισκαριώτη, γιο του Σίμωνα. Γιατί αυτός, αν κι ήταν ένας από τους δώδεκα, έμελλε να τον προδώσει.»⁹⁸

«Ένας από εσάς είναι διάβολος», δηλαδή αυτός που διχάζει, που αποσπά την καρδιά του τόσο πολύ από τον Χριστό, ώστε να γίνεται πειρασμός για όλους για να αποσπαστούν από αυτόν, και επομένως πειρασμός να χάσουμε τον άξονα της ενότητάς μας που είναι μόνο ο Χριστός. Η ενότητα είναι ο Χριστός στο κέντρο και η προσκόλληση της πίστης σε Αυτόν ως η μόνη σωτηρία της ζωής, ως η μόνη πηγή μιας πλήρους, αιώνιας ζωής.

Όποιος ανανεώνει, ακόμη και αν πέφτοντας, τη συνείδησή του και την κραυγή ότι χωρίς τον Χριστό είμαστε χαμένοι, επιβεβαιώνει την πίστη των άλλων: «Σίμων, Σίμων! Ο Σατανάς ζήτησε να σας δοκιμάσει σαν το σιτάρι στο κόσκινο. Εγώ όμως προσευχήθηκα για σένα, να μην σε εγκαταλείψει η πίστη σου. Κι εσύ όταν ξαναβρείς την πίστη σου, στήριξε τους αδερφούς σου».⁹⁹

Η πίστη του Πέτρου δεν βασίζεται σε αυτόν, στις ιδιότητές του, τη δύναμή του, το θάρρος του. Η πίστη του Πέτρου είναι η πίστη μιας μετάνοιας από την προδοσία, όπως η πίστη του καθενός μας. Η πίστη του Πέτρου βασίζεται εξ ολοκλήρου στην προσευχή του Ιησού για αυτόν, την ίδια προσευχή που θεμελιώνει την ενότητά μας: «Προσευχήθηκα για σένα». Η πίστη του Πέτρου είναι η προσκόλληση στον Ιησού, το να μην έχει χωρίσει από τον Ιησού, ακόμη και όταν φώναξε ότι δεν τον γνώριζε. Πόσο θα ένιωθε ο Πέτρος, να έλεγε ψέματα στο εαυτό του, πόσο θα ένιωθε να αρνούταν τον εαυτό του όταν αρνήθηκε τον Κύριο!

⁹⁸ Ιω. 6,70-71.

⁹⁹ Λκ. 22,31-32.

Η άρνηση του Πέτρου κορυφώνεται με μια κραυγή που εκφράζεται με πρωτοφανή βία: «Τότε εκείνος άρχισε να ορκίζεται: “Ο Θεός να με τιμωρήσει αν τον ξέρω αυτόν τον άνθρωπο!”».¹⁰⁰ Μια βία που προκαλείται από τον φόβο. Φόβος για τι; Ο φόβος να χάσει τη ζωή του, ο φόβος να συλληφθεί, να υποστεί την εχθρότητα και την κακομεταχείριση των Εβραίων, ο φόβος του θανάτου, ο φόβος πάνω απ’ όλα για έναν άοριστο, άγνωστο κίνδυνο. Κι όμως είχε πει: «Εγώ και τη ζωή μου θα θυσιάσω για σένα!».¹⁰¹ Ποιος από εμάς δεν έχει κάνει την εμπειρία να γίνει επιθετικός και βίαιος από φόβο ενός σκοτεινού, άγνωστου κινδύνου; Η επιθετικότητα, στην πραγματικότητα, είναι ένστικτο άμυνας. Αντιμέτωποι με έναν κίνδυνο που δεν μπορούμε να ορίσουμε, χάνουμε τον έλεγχο των αμυντικών μας δυνατοτήτων. Αφού δεν μετράμε τον κίνδυνο, αφού μας είναι άγνωστος, ακόμα και η άμυνα χάνει τα μέτρα της, δεν ξέρει ποιο μέτρο να πάρει. Το λάθος του Πέτρου είναι ότι ετοιμάστηκε να υπερασπιστεί τον Ιησού φανταζόμενος τον κίνδυνο που θα τον απειλούσε. Ετοιμάστηκε να δώσει περισσότερο τη ζωή του εναντίον εκείνων που απειλούσαν τον Ιησού παρά για τον ίδιο τον Ιησού. Τόσο πολύ που είχε εξοπλιστεί με σπαθί, νομίζοντας ότι θα έπρεπε να πολεμήσει ενάντια σε ένοπλους φρουρούς. Και δεν είχε προετοιμαστεί να παλέψει με μία κουτσομπόλα θυρωρό! Με άλλα λόγια, ετοιμάστηκε να δώσει τη ζωή του εμπιστευόμενος τον εαυτό του περισσότερο από ό,τι στον Ιησού. Προετοιμάστηκε να δώσει τη ζωή του, αντί να αφήσει να την πάρουν. Τελικά, ετοιμάστηκε να δώσει τη ζωή του εμπιστευόμενος περισσότερο στον εαυτό του παρά στον Κύριο, έχοντας περισσότερη πίστη στον εαυτό του παρά στον Χριστό. Αν είχε εμπιστευτεί τον Ιησού, θα περίμενε το «αργότερο» μέχρι ο Ιησούς να του ζητήσει να περιμένει για να τον ακολουθήσει: «Εκεί που πηγαίνω εγώ, δεν μπορείτε να με ακολουθήσετε τώρα· θα με ακολουθήσετε όμως αργότερα».¹⁰²

Εν ολίγοις, ο Πέτρος προσπάθησε να δώσει τη ζωή του για τον Χριστό χωρίς πίστη, χωρίς να τον εμπιστευτεί. Αυτό είναι το θεμελιώδες σημείο για να κατανοήσουμε και να ζήσουμε στη ζωή. Χωρίς πίστη η ζωή δεν δίνεται, δεν υπάρχει αγάπη, δεν υπάρχει φιλανθρωπία.

¹⁰⁰ Μτ. 26,74.

¹⁰¹ Ιω. 13,37.

¹⁰² Μτ. 26,74.

Μια μεγάλη πίστη

Ας αναρωτηθούμε λοιπόν σε τι συνίσταται η μεγάλη πίστη, αυτή που επαίνεσε ο Ιησούς στους ειδωλολάτρες και που επιθυμούσε από τους μαθητές του. Εάν ο Ιησούς κατηγορεί τον Πέτρο και τους μαθητές ότι έχουν μικρή και φτωχή πίστη, σε τι συνίσταται μια μεγάλη πίστη; Σε τι συνίσταται μια πίστη που έχει τις διαστάσεις που αντιστοιχούν στην απεραντοσύνη της αποστολής που αναθέτει ο Χριστός στην Εκκλησία, που είναι οι διαστάσεις της συμπόνιάς του για όλη την ανθρωπότητα; Πόσο μεγάλη είναι η πίστη του Συμεών, όταν βλέπει ότι η παρουσία του Χριστού φωτίζει τον κόσμο μόνο και μόνο επειδή «είναι εδώ»,¹⁰³ ένα παιδί που δεν μιλάει, που δεν περπατά, που δεν κάνει τίποτα! Πόσο μεγάλη είναι η πίστη της Μαρίας, η οποία, όταν ο Ιησούς ήταν ακόμη μόνο μερικές μέρες στη μήτρα της, τραγουδά ήδη στο *Magnificat*, την τεράστια επίδραση σωτηρίας που θα έχει στον κόσμο και στην ιστορία!

Για να το καταλάβουμε αυτό, προτείνω μια τελευταία σκηνή από το Ευαγγέλιο. Ας οδηγηθούμε από την έκπληξη του ίδιου του Ιησού μπροστά στη μεγάλη πίστη ορισμένων ανθρώπων, συχνά εντελώς έξω από το πλαίσιο εκείνων από τους οποίους πρέπει να αναμένεται πίστη. Το επεισόδιο που με έχει προκαλέσει περισσότερο εδώ και αρκετούς μήνες, με αυτή την έννοια, είναι αυτό του ευσεβούς εκατόνταρχου που παρακαλεί τον Ιησού να θεραπεύσει τον παράλυτο δούλο του που υπέφερε τρομερά.¹⁰⁴ Ο Λουκάς λέει ότι ο εκατόνταρχος «αγαπούσε πολύ» αυτόν τον υπηρέτη.¹⁰⁵

Ο Ματθαίος αναφέρει ότι ο Ιησούς είναι πρόθυμος να πάει κατευθείαν στο σπίτι του. Του λέει όμως τη φράση που μερικώς απαγγέλλουμε σε κάθε Ευχαριστία πριν από την Κοινωνία: «Κύριε, δεν είμαι άξιος να σε δεχτώ στο σπίτι μου· πες όμως μόνο ένα λόγο, και θα γιатρευτεί ο δούλος μου. Είμαι κι εγώ άνθρωπος κάτω από εξουσία, και έχω στρατιώτες στη διοίκησή μου· λέω στον ένα: “πήγαινε!” και πηγαίνει, και στον άλλο: “ελα!” και έρχεται, και στο δούλο μου “κάνε αυτό!” και το κάνει».¹⁰⁶

Η αντίδραση του Ιησού είναι η κατάπληξη απέναντι στην πίστη αυτού του ειδωλολάτρη: «Ακούγοντας τον, ο Ιησούς έμεινε έκπληκτος και

¹⁰³ Λκ. 2,34.

¹⁰⁴ Βλ. Μτ. 8,5-13.

¹⁰⁵ Λκ. 7,2.

¹⁰⁶ Μτ. 8,8-9.

είπε σε όσους τον ακολουθούσαν: “Σας βεβαιώνω πως τόση πίστη ούτε ανάμεσα στους Ισραηλίτες δε βρήκα!”». ¹⁰⁷ Και λέει στον εκατόνταρχο: «Πήγαινε, κι ας γίνει αυτό που πίστεψες!». ¹⁰⁸

Στο Ευαγγέλιο του Λουκά, αυτό το επεισόδιο ακολουθεί αμέσως την ενότητα που αντιστοιχεί στην *Επί του Όρουσ Ομιλία του Ματθαίου*, η οποία ξεκινά με τους Μακαρισμούς. Ο Λουκάς εισάγει το επεισόδιο του εκατόνταρχου με τα εξής λόγια: «Όταν τελείωσε ο Ιησούς τη διδασκαλία του προς το λαό, πήγε στην Καπερναούμ». ¹⁰⁹ Και εκεί έρχεται ο εκατόνταρχος να τον συναντήσει. Ο Λουκάς μας κάνει να καταλάβουμε ότι η πίστη του εκατόνταρχου είναι η πιο κατάλληλη απάντηση στα λόγια του Χριστού, στον Λόγο του Θεού που μόλις εξέφρασε την κορύφωση της διδασκαλίας του, την ουσία όλου του Ευαγγελίου.

Σε τι συνίσταται, λοιπόν, αυτή η πίστη που επιτρέπει στον Χριστό να εκπληρώσει με τελειότητα την αποστολή του με εμάς; Συνίσταται στο να αποδεχτούμε τον λόγο του Ιησού με μια ταπεινή διαθεσιμότητα, που επιτρέπει στον ίδιο τον Χριστό να πραγματοποιήσει τον λόγο του μέσα μας, την αποστολή του. Ο εκατόνταρχος δίνει το παράδειγμα της στρατιωτικής του εξουσίας: «Έχω στρατιώτες υπό την εντολή μου και αν πω σε έναν: “Πήγαινε!” αυτός πάει, ή στον άλλον: “Έλα!”, αυτός έρχεται ή στον υπηρέτη μου: “Κάνε αυτό!”, και αυτός το κάνει». Με λίγα λόγια, ο εκατόνταρχος πιστεύει με σιγουριά ότι ο λόγος του Χριστού γίνεται γεγονός, πιστεύει ότι ο Λόγος εκπληρώνεται αν το ζητήσουμε και τον αφήσουμε να ενεργήσει. Είναι βέβαιος ότι αυτός που πραγματοποιεί τον λόγο, την εντολή, είναι ο ίδιος ο Χριστός. Καταλαβαίνει, δηλαδή, ότι δεν πρέπει να αντιλαμβανόμαστε την υπακοή μόνο ως κάτι που κάνουμε, με τις δικές μας δυνάμεις, αλλά ότι είναι ο ίδιος ο Χριστός που ξέρει και μπορεί να πραγματοποιήσει για εμάς και μέσα μας αυτά που λέει. Υπακοή είναι να αφήνουμε τον Χριστό να κάνει αυτό που μας διατάζει.

Οι λέξεις που χρησιμοποιεί ο εκατόνταρχος δεν περιορίζονται, λοιπόν, στην περιγραφή του θαύματος της θεραπείας του δούλου του. Περιγράφουν τη ζωή που ήρθε ο Χριστός να ζήσει μέσα μας, που ο Χριστός θέλει να ζήσει μέσα μας. Όταν ο Ιησούς μας λέει: «Ελάτε!», συνοψίζεται όλη μας η κλήση σε αυτά τα λόγια. Όταν ο Ιησούς λέει: «Πήγαινε!», συνοψίζεται ολόκληρη η αποστολή μας σε αυτά τα λόγια. Και όταν λέει:

¹⁰⁷ Μτ. 8,13.

¹⁰⁸ Μτ. 8,13.

¹⁰⁹ Λκ. 7,1.

«Κάνει!», συνοψίζεται όλο το έργο του Θεού που θέλει να ολοκληρώσει ο Ιησούς μέσα μας και μέσω εμάς.

Η πίστη όχι μόνο επιτρέπει στον Θεό να κάνει κάποιο θαύμα για εμάς: *η πίστη επιτρέπει στον Χριστό να γίνει το αληθινό υποκείμενο της ζωής μας, να ζήσει τον λόγο του μέσα μας, να ζήσει μέσα μας τον Λόγο που ο ίδιος είναι ως Λόγος του Θεού. Η πίστη επιτρέπει στο Χριστό να ενσαρκωθεί στη ζωή μας, όπως στην Παναγία, και να ζήσει μέσα μας την κλήση Του, την αποστολή και το έργο Του, δηλαδή τον ερχομό του στον κόσμο για να εκτελέσει το έργο του Πατέρα.*

Όλα συνομίζονται από τον ίδιο τον Ιησού στο τέλος του επεισοδίου, όταν λέει στον εκατόνταρχο: «Πήγαινε, και όπως πίστεψες ας γίνει σε σένα! – *Vade, et sicut credidisti, fiat tibi!*».

Πώς να μην ακούσουμε σε αυτά τα λόγια τον απόηχο της απάντησης της Μαρίας στον άγγελο; «Είμαι μια δούλη του Κυρίου· ας γίνει το θέλημα του σ' εμένα [*fiat mihi*] όπως μου το είπες».¹¹⁰ Ο Ιησούς, κατά μία έννοια, προφέρει σε εμάς, στην πίστη μας, το «Εδώ είμαι!» της Μαρίας, για να γίνει και η δικιά μας ζωή η ενσάρκωση της παρουσίας και της αποστολής Του.

Η σωστή στάση μεταξύ πραγματικότητας και Χριστού

Όταν ο Ιησούς, αφού άκουσε τον εκατόνταρχο, λέει: «Σας βεβαιώνω πως τόση πίστη ούτε ανάμεσα στους Ισραηλίτες δε βρήκα!»,¹¹¹ είναι σαν να έλεγε ότι στο Ισραήλ υπάρχει μια κρίση πίστης και αυτή η πίστη του εκατόνταρχου είναι μια προφητική επίγνωση που πρέπει να αποκαλύψει στο Ισραήλ το πραγματικό του πρόβλημα, την αληθινή φύση της κρίσης του.

Ακόμα και στην εποχή του Ιησού, όπως και σήμερα, οι άνθρωποι ένιωθαν κρίση. Όλοι καταλάβαιναν ότι κάτι δεν πήγαινε καλά, ότι χρειαζόταν μια αλλαγή. Αλλά σχεδόν όλοι έλεγαν ότι έφταιγαν οι Ρωμαίοι ή ότι ανήκαν στο αντίθετο κόμμα απο το δικό τους. Οι Φαρισαίοι έλεγαν ότι έφταιγαν οι Σαδδουκαίοι για την κρίση ενώ οι Σαδδουκαίοι έλεγαν ότι έφταιγαν οι Φαρισαίοι. Όπως συμβαίνει συχνά σήμερα στην Εκκλη-

¹¹⁰ Λκ. 1,38.

¹¹¹ Μτ. 8,10.

σία: αν δεν κατηγορεί κανείς τους εχθρούς της Εκκλησίας, κατηγορεί την αντίθετη τάση από τη δική του στην ίδια την Εκκλησία.

Ας φανταστούμε ότι αν μέσα σε όλα αυτά έρθει ο Ιησούς, τι θα μας έλεγε; Θα εψαχνε για έναν Ρωμαίο εκατόνταρχο ή μια Χαναναία¹¹² ή μια μετανοημένη πόρνη,¹¹³ θα κοίταζε την πίστη τους με έκπληξη και ύστερα θα μας έλεγε: «Κοιτάζτε, το πραγματικό πρόβλημα είναι ότι δεν έχετε αυτή την πίστη. Το πρόβλημά σας είναι πρόβλημα πίστης. Όχι τόσο η κρίση μιας θεωρητικής, δογματικής πίστης, γιατί όλοι είστε αρκετά καλά κατηχημένοι, αλλά η κρίση της πίστης ως στάση απέναντι μου και σε όλη τη πραγματικότητα, όλη τη ζωή».

Το να έχουμε πίστη δεν σημαίνει να μην κάνουμε τίποτα και να αφήνουμε τα πάντα στον Θεό, δεν σημαίνει να ζούμε μόνο με θαύματα, αλλά να παίρνουμε τη σωστή στάση μεταξύ πραγματικότητας και Θεού. Για παράδειγμα μεταξύ της κατάστασης του κόσμου και του Θεού που μας σώζει. Το θέμα είναι να ενεργούμε ως ενδιάμεσοι μεταξύ του Θεού τον Σωτήρα και της πραγματικότητας που πρέπει να σωθεί, να είμαστε αυτοί που επιτρέπουν στον Θεό να ενεργεί στον κόσμο. Γι' αυτό η πίστη είναι απαραίτητη για την αποστολή.

Η πίστη του εκατόνταρχου είναι η σωστή στάση ανάμεσα στον άρρωστο υπηρέτη του και τον Χριστό. Αυτός ο άνθρωπος στάθηκε με ειλικρίνεια μπροστά στον δούλο του και στον Χριστό. Από τη μια κοίταζε τον άρρωστο υπηρέτη του με μεγάλη συμπόνια, μεγάλη αγάπη, μεγάλο πάθος για το καλό του. Από την άλλη, κοίταζε τον Χριστό με αλήθεια, αναγνωρίζοντάς τον ως Θεό, αναγνωρίζοντάς τον ως τον μοναδικό Σωτήρα που μπορεί να θεραπεύσει την ανθρωπότητα, που μπορεί να ανταποκριθεί στην ανάγκη για ζωή και σωτηρία που υπάρχει σε κάθε άνθρωπο. *Η πίστη είναι αυτή η σωστή θέση της ελευθερίας, της ελευθερίας μας, ανάμεσα στην ανάγκη της ανθρωπότητας και του Θεού.* Όλης της ανθρωπότητας, μέσα μας και σε όλο τον κόσμο. Η πίστη είναι η σωστή θέση που επιτρέπει στον Θεό να αγκαλιάσει τον κόσμο, να τον σώσει, να τον αλλάξει, να τον μεταμορφώσει, να τον ανανεώσει, δηλαδή ό,τι χρειαζόμαστε όλοι και πάντα.

Ο Ιησούς τονίζει την πίστη του εκατόνταρχου όχι για να καταδικάσει τον λαό του Ισραήλ ή τους μαθητές του, αλλά για να μάθουν όλοι από

¹¹² Βλ. Μκ. 7,25-30,

¹¹³ Βλ. Μκ. 7,25-30,

αυτόν τον ειδωολάτρη να ανοιχτούν στο μεγάλο θαύμα που θέλει να κάνει ο Χριστός στη ζωή μας: θαύμα με την έννοια όχι τόσο θεραπευόντας έναν άρρωστο, αλλά για να κάνει τη ζωή μας έναν χώρο στον οποίο το «Ελα!», «Πήγαινε!» και «Κάνε!», που μας προφέρει ο Χριστός, δηλαδή η κλήση μας να γίνει η σάρκα της παρουσίας Του στον σημερινό κόσμο.

Το πρώτο και θεμελιώδες θαύμα της πίστης είναι η μεταστροφή μας για να αφήσουμε τον Χριστό να ζήσει μέσα μας, στην κοινότητα και επομένως στον κόσμο. Το πραγματικό θαύμα είναι να υπακούμε στον Χριστό με απλότητα καρδιάς και εμπιστοσύνη, όπως οι στρατιώτες και υπηρέτες που υποβάλλονται στον εκατόνταρχο. Ο εκατόνταρχος είπε: «Λέω [...] στον δούλο μου: “Κάνε αυτό!”, και το κάνει».¹¹⁴ Ίσως μιλούσε για τον αγαπημένο του άρρωστο υπηρέτη. Και είναι ακριβώς αυτόν που θεραπεύει ο Ιησούς, που επιστρέφει σε αυτή την υπακοή «χωρίς καθυστέρηση», όπως θα έλεγε ο Άγιος Βενέδικτος, «που ανήκει σε εκείνους που δεν έχουν τίποτα πιο αγαπητό από τον Χριστό».¹¹⁵ Ο Ιησούς θεραπεύει τον υπηρέτη για να μπορέσει να επιστρέψει να ζήσει αυτή την υπακοή, αλλά από εδώ και πέρα θα είναι σαν να υπάκουει στον Ιησού περισσότερο από τον εκατόνταρχο, γιατί από εδώ και πέρα θα υπακούει, θα εργάζεται, θα κάνει τα πάντα με τη ζωή που του δόθηκε από τον Χριστό, που είναι η ζωή του ίδιου του Χριστού μέσα του. Κάθε φορά που θα έρχεται, θα πήγαινει και θα κάνει θα ανήκουν στον Χριστό που είναι μέσα του.

Αλλά σκεφτείτε τι πληρότητα ζωής θα μας έδινε να ζήσουμε η πίστη!

Χρειαζόμαστε επειγόντως αυτήν την πίστη για να μη ζούμε πλέον εμείς οι ίδιοι, αλλά να ζει μέσα μας ο Χριστός, όπως λέει ο Άγιος Παύλος στους Γαλάτες, ώστε η παρουσία του Χριστού να γίνει όλη η κλήση, η αποστολή και το έργο της ζωής μας.¹¹⁶

Η αναγνώριση ότι χρειαζόμαστε τη σωτηρία

Το να κοιτάς κατάματα την κρίση δεν σημαίνει να είσαι απαισιόδοξος, αλλά να αναγνωρίζεις ότι η ανθρωπότητα, η ανθρωπίνη κατάσταση, βρί-

¹¹⁴ Μτ. 8,9.

¹¹⁵ Μτ. 8,9.

¹¹⁶ Βλ. Γαλ. 2,20.

σκεται σε μόνιμη κατάσταση ανάγκης για σωτηρία. Η πραγματική κρίση δεν ζητά λύσεις. Η κρίση απαιτεί την σωτηρία, την σωτηρία των ατόμων και κοινοτήτων, την σωτηρία των λαών και των λαών σε πόλεμο. Η κρίση λύνεται όταν τη βιώσουμε ως λυτρωμένους, ως άντρες και γυναίκες που σώθηκαν, και επομένως από άνδρες και γυναίκες που, ακόμη και μέσα στην κρίση, ακόμα κι αν η κρίση επιμένει, έχουν έναν λόγο για να είναι χαρούμενοι και ειρηνικοί που καμία λύση στην κρίση θα είναι ποτέ σε θέση να υποκαταστήσει.

Η μεγάλη πίστη είναι η πίστη εκείνων στους οποίους ο Χριστός μπορεί να πει: «Πήγαινε, και όπως πίστεψες ας γίνει σε σένα». Ναι, η πίστη είναι η ικετευτική μας στάση απέναντι στον ερχομό του Χριστού, είναι η διψασμένη άδεια που δίνουμε στον Χριστό ώστε να γίνει η σωτηρία Του στη ζωή μας, το καλό που μόνο Αυτός μπορεί να πραγματοποιήσει.

Δεν υπάρχει τίποτα πιο επείγον και πιο αναγκαίο για τον καθένα μας, για τις κοινότητές μας, για την Εκκλησία και για τον κόσμο από αυτή την πίστη, γιατί τίποτα δεν είναι πιο απαραίτητο σε εμάς από το γεγονός του Χριστού του Σωτήρος του κόσμου.

Regina Coeli

Κυριακή 16 Απριλίου, πρωί

Wolfgang Amadeus Mozart

Κοντσέρτο σε ρε ελάσσονα για πιάνο και ορχήστρα Αρ. 20, Κ 466

Clara Haskil, πιάνο – Igor Markevitch – Orchestre des Concerts Lamoureux

Spirto Gentil 32, (Philips) Universal

Angelus

Αίνοι

■ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

Ντάβιντε Πρόσπερι. Ακούσαμε το *Il mio volto* (το πρόσωπό μου), αυτό το υπέροχο τραγούδι της Adriana Mascagni, το οποίο θυμόμαστε με μεγάλη στοργή. «Θεέ μου, κοιτάζω τον εαυτό μου και διαπιστώνω ότι δεν έχω πρόσωπο».¹¹⁷ Πόσες φορές ζούμε αυτή την εμπειρία; Θα μπορούσε να πει κανείς ότι, όταν δεν συμβαίνει, οφείλεται κυρίως σε απόσπαση της προσοχής. Σηκωνόμαστε το πρωί και κοιτώντας στον καθρέφτη συνειδητοποιούμε ότι δεν έχουμε πρόσωπο. Και όσο πιο βαθιά κοιτάμε, τόσο πιο ατελείωτο μας φαίνεται το σκοτάδι. Ωστόσο, από το σκοτάδι, από τα βάθη αυτού του σκοταδιού που θα ήταν η ύπαρξή μας αν την εγκαταλείπαμε στον εαυτό της, αναδύεται ένα φως. «Μόνο όταν συνειδητοποιώ ότι εσύ είσαι / σαν ηχώ ακούω ξανά τη φωνή μου / και ξαναγεννιέμαι σαν τον χρόνο από την μνήμη». Αυτό το φως γίνεται όλο και πιο δυνατό, πλημμυρίζοντας όλο το χώρο της ημέρας μας: το φως της ανάμνησης του γεγονότος ότι είμαστε περιζήτητοι, ότι μας περιμένει σήμερα Αυτός που από πάντα μας ήθελε. Δεν είμαστε μόνοι, μας περιμένει, μας καλεί. Το τραγούδι του Άνας που μόλις ακούσαμε είναι ένα γεγονός που επαναλαμβάνεται κάθε πρωί όταν ανοίγουμε τα μάτια μας: «Αν ήξερες πόσο σε περίμενα / Πόσο σε σκεφτόμουν, πόσο σε ήθελα»,¹¹⁸ μας λέει Εκείνος που μας πλάθει τώρα.

¹¹⁷ A. Mascagni, «Il mio volto», στο *Canti*, Συνεταιριστική εταιρεία. Εκδ. Nuovo Mondo, Μιλάνο 2014, σ. 196.

¹¹⁸ A. Anastasio, «Se tu sapessi», από το άλμπουμ *Pochi passi*, γυρισμένο στο Tappeti Sonori Recording Studio, 2022; συμφωνία Walter Muto, © Ιερατική Αδελφότητα Σαν Κάρλο.

Χθες το βράδυ ξετρελαθήκατε. Μετά από χίλιες επτακόσιες ερωτήσεις, το τόνερ του εκτυπωτή τελείωσε! Είναι πραγματικά πολύ όμορφες ερωτήσεις, όχι μόνο αυτές που επιλέξαμε και στις οποίες θα απαντήσει ο πατέρας Μάουρο. Αυτό μαρτυρεί ότι αυτές τις μέρες ο πατέρας Μάουρο μας έκανε να αποκτήσουμε ένα καινούργιο βλέμμα προς τον εαυτό μας και σε όλη την πραγματικότητα, τόσο πολύ που οι ερωτήσεις είναι κυρίως υπαρξιακές και αγγίζουν τα θεμελιώδη αποσπάσματα της Εισαγωγής και κυρίως τα δύο μαθήματα του Σαββάτου. Έτσι, χωρίς να χάσω άλλο χρόνο, θα διαβάσω τις επιλεγμένες ερωτήσεις.

«Οι απόστολοι πίστεψαν όχι για αυτά που έλεγε ή για τα θαύματα που έκανε, αλλά για την “παρουσία του γεμάτη πρόταση”. Θα μπορούσατε να αναλύσετε αυτό το σημείο; Πώς ισχύει αυτό και για τον σημερινό άνθρωπο (για παράδειγμα, για τα παιδιά μας);»

«Είμαστε μειονεκτιμένοι σε σύγκριση με τους προηγούμενους άνδρες; “Μπορεί ένας μορφωμένος άνθρωπος, ένας Ευρωπαίος της εποχής μας να πιστέψει, να πιστέψει πραγματικά, στη θεότητα του Γιού του Θεού, Ιησού Χριστού;” (Ντοστογιέφσκι)»

II. Μάουρο-Τζιουσέπε Λέπορι. Νομίζω ότι αν βρισκόμαστε εδώ, αν ακολουθούμε ένα χάρισμα, σημαίνει ότι το Πνεύμα δεν μας δυσφημεί, όπως δεν δυσφημεί καμία εποχή, κανένα ανθρώπινο πλάσμα. Σε τι δεν μας μειονεκτεί; Στο δώρο μιας παρουσίας, στο δώρο μιας ζωντανής συνάντησης με τον Χριστό, και επομένως στην πρόταση που είναι η παρουσία του Χριστού. Η πρόταση της πίστεως είναι η παρουσία, το γεγονός του Χριστού ανάμεσά μας. «Κι εγώ θα είμαι μαζί σας πάντα [κάθε μέρα], ως τη συντέλεια του κόσμου».¹¹⁹ αυτή είναι η μεγάλη υπόσχεση του Αναστάσιου. Δεν είναι δυνατόν, αν ο Χριστός είναι παρών κάθε μέρα, να είναι λιγότερο παρών απ’ ό,τι ήταν για τους αποστόλους, γιατί ο Χριστός δεν μπορεί να είναι μικρότερος από τον εαυτό του. Αν μας έχει υποσχεθεί την Παρουσία, το δώρο της παρουσίας Του, και αν είναι αυτό που διαπερνάει σε όλη την ιστορία μέχρι το τέλος του κόσμου κάθε μέρα, κάθε μήνα, κάθε χρόνο, και επομένως πάντα, ακόμη και στην εποχή μας, αυτό δεν μπορεί να δόθηκε λιγότερο σε εμάς απ’ ό,τι στους αποστόλους. Αυτό που μπορεί να μας μειονεκτήσει είναι να ζούμε σε μια εποχή, σε μια πολιτιστική εποχή που χαρακτηρίζεται από μια νοοτρο-

¹¹⁹ Mt. 28,20.

πία που θολώνει τα μάτια και την ελευθερία μας για να αναγνωρίσουμε αυτή την Παρουσία και να αποδέχουμε την πρόταση που είναι. Μπορεί να υπάρχει μια ομίχλη που μας εμποδίζει να ζήσουμε ειλικρινά την πίστη μας. Ο Άγιος Παύλος είπε στον Τιμόθεο: «Αναζωπύρωσε μέσα σου την ανυπόκριτη πίστη που πήρες από τη γιαγιά σου και από τη μητέρα σου»,¹²⁰ που κυριολεκτικά σημαίνει μια πίστη μη υποκριτική, μια πίστη ειλικρινή, ρητή, αληθινή. Αυτός είναι επίσης ο λόγος που δεν μπορούμε να μην πιστέψουμε ότι η πίστη είναι ένα δώρο, είναι το δώρο που συνδέεται με την παρουσία του Χριστού, είναι το δώρο που μας δίνει το Πνεύμα για να αναγνωρίσουμε τον Χριστό. Ο Συμεών πήγε, αναγνώρισε την παρουσία του Μεσσία γιατί το Άγιο Πνεύμα τον καθοδήγησε σε αυτό.¹²¹ Και πιστεύω ότι πρέπει πραγματικά να έχουμε πίστη στο Άγιο Πνεύμα, το οποίο δεν μπορεί παρά να τονίζει – όχι να μειονεκτεί! – το δώρο της ικανότητας της αναγνώρισης του Χριστού σε μια εποχή που όλα συντελούν στο να μην τον αναγνωρίσουμε. Πρέπει να το συνειδητοποιήσουμε: ακόμη και μεταξύ μας και στην σημερινή Εκκλησία υπάρχουν μαρτυρίες που εκπλήσσουν για την εξαιρετική τους φύση ακριβώς στο σκοτεινό υπόβαθρο ενός πολιτισμού, μιας νοοτροπίας, μιας εποχής που σε καμία περίπτωση δεν ευνοεί την πίστη. Νομίζω ότι αυτό πρέπει να μας κάνει να νιώθουμε πιο προνομιούχοι από άλλες εποχές.

Πρόσπερι. «Μιλήσατε για αναζωπύρωση της θράκας της πίστης και ότι η πίστη είναι ένα δώρο – ακόμα και τώρα το επαναλάβετε –, το οποίο επομένως δεν δίνουμε εμείς στους εαυτούς μας. Θα ήθελα να καταλάβω καλύτερα πώς μπορώ να αναζωογονήσω την πίστη μου».

Λέπορι. Να αναβιώσετε, δηλαδή να ζητήσετε την αναβίωση της πίστης. Ο Άγιος Παύλος ζητά κάτι που η ελευθερία του Τιμόθεου πρέπει να κάνει. Η πίστη δεν αναβιώνεται από μόνη της, είναι ένα δώρο, μια χάρη που προσφέρεται στην ελευθερία μας, που προτείνεται στην ελευθερία μας. Η αναβίωσή της είναι καθήκον της αντιστοιχίας της ελευθερίας μας με αυτή τη χάρη. Νομίζω ότι πρέπει να γνωρίζουμε ότι και η ελευθερία είναι δώρο, είναι χάρισμα. Και η ελευθερία –όπως είπα– είναι ένα αμετάκλητο δώρο. Ο Θεός δεν έχει ανακαλέσει αυτό το δώρο μετά την αμαρτία και μετά από

¹²⁰ Βλ. 2Τμ. 1,5-6.

¹²¹ Βλ. Λκ. 2,25-27.

όλα όσα έχουν συμβεί στην ιστορία λόγω της λανθασμένης χρήσης της ελευθερίας. Ο Θεός παραμένει πιστός σε κάθε αμετάκλητο δώρου του, ιδιαίτερα στο δώρο της ελευθερίας. Εδώ, πρέπει να γνωρίζουμε ότι, ακριβώς επειδή δεν ήθελε να ανακαλέσει αυτό το δώρο, ο Χριστός πέθανε στο σταυρό. Σταυρώθηκε γιατί δεν αφαίρεσε από τον Ιούδα την ελευθερία να τον προδώσει, από τους Φαρισαίους την ελευθερία να τον καταδικάσουν, από τον Πιλάτο την ελευθερία να τον διώξει κ.λπ. Πήγε στο βάθος του δώρου της ελευθερίας, υποφέροντας τις συνέπειες. Με αυτόν τον τρόπο μας το επιβεβαίωσε, μας το έδωσε ακόμα περισσότερο, μας το έκανε ακόμα πιο πολύτιμο, πολύτιμο όμως για το πώς το σώζει Εκείνος, για το πώς το μετατρέπει σε καλό, ένα δώρο που δεν πάει χαμένο, αλλά δίνει καρπούς. Και ο καρπός της ελευθερίας ας γίνει ένα «ναι», ένα «ναι» στο γεγονός, να γίνει ένα άνοιγμα, όπως το άνοιγμα της Μαρίας, το άνοιγμα της Παναγίας στο γεγονός του Χριστού. Αυτό είναι το αποκορύφωμα της ελευθερίας, της ελευθερίας που λυτρώθηκε στη Μαρία μέσω της σύλληψής της και της ελευθερίας μας που λυτρώθηκε από τον Χριστό στον σταυρό, ικανή επομένως να αναβιώσει την πίστη, να αναβιωθεί ως πίστη, να βιωθεί ως άνοιγμα στην παρουσία του Χριστού.

Πρόσπερι. Αυτό που λες είναι πολύ όμορφο, δηλαδή ότι η ελευθερία είναι το πρώτο αμετάκλητο δώρο του Θεού, και είναι ακριβώς η μαρτυρία της αλήθειας αυτού που είπες το πρώτο βράδυ: Ο Θεός δεν ανακαλεί ποτέ τα δώρα του. Και αυτό είναι πηγή ελπίδας και βεβαιότητας για όλους μας: ο Χριστός δεν ανακαλεί τη δέσμευση της υπόσχεσης που δίνει στη ζωή μας.

Λέπορι. Ναι, τελικά η ελευθερία είναι ευπρόσδεκτη ως δώρο όταν γίνεται εμπιστοσύνη στον Θεό, είναι ευπρόσδεκτη ως δώρο όταν είναι εμπιστοσύνη που του δίνουμε. Η πίστη είναι εμπιστοσύνη στον Χριστό, εμπιστοσύνη σε αυτόν, πίστη σε αυτόν, ακολουθώντας τον, λέγοντάς του το ναι, πιστεύοντας ότι μας αγαπά και ότι μας λατρεύει. Η πίστη είναι να αποδέχεσαι ολοκληρωτικά το δώρο, δίνοντάς το πίσω.

Πρόσπερι. «Μερικές φορές σήμερα μου φάνηκε ότι όλα προέρχονται από τον Θεό: η πίστη προέρχεται από τον Θεό, η ενότητα γίνεται από τον Θεό, οι κρίσεις επιλύονται από τον Θεό, σαν να ήταν ο Θεός μια απάντηση σε όλα που κατέβηκε από ψηλά. Αλλά εγώ πού είμαι;»

«Η πίστη είναι μια μέθοδος γνώσης που συνεπάγεται με τη χρήση της λογικής μου. Είπατε ότι “η πίστη επιτρέπει στον Χριστό να γίνει το αληθινό υποκείμενο της ζωής μας”. Είναι σαν να ένιωσα ότι η ανθρωπιά μου είχε καταργηθεί εκ μέρους. Πώς μπορεί η ανθρωπιά μου να είναι μονοπάτι και όχι εμπόδιο για την ανάπτυξη της πίστης μου;»

Λέπορι. Πότε χρησιμοποιούμε την λογική ως λογική και όχι ως τρέλα; Όταν αγκαλιάζει και αναγνωρίζει ολόκληρη την πραγματικότητα, όταν παραμένει ανοιχτή σε όλη την πραγματικότητα. Η λογική που κλείνεται σε μια ιδέα, σε μια στενή έννοια, η λογική που αποκηρύσσει να είναι ένα ανοιχτό βλέμμα στην συνολική πραγματικότητα και στην κατανόησή της, δεν αγκαλιάζει το άπειρο (και το άπειρο είναι μέρος της πραγματικότητας!). Τελικά, η Αποκάλυψη μας αποκαλύπτει και μας προτείνει να επαληθεύσουμε ότι όλη η πραγματικότητα είναι ο Θεός που τη δημιουργεί, είναι ο Θεός που τη δημιουργεί για την αγάπη που ο ίδιος είναι. Η λογική μου λοιπόν, ο εαυτός μου, υπάρχει αν είναι ανοιχτός σε αυτό, αν το επαληθεύει. Η Αποκάλυψη επιτρέπει και εξυψώνει πλήρως το ανθρώπινο εγώ σε βαθμό που είναι ικανό να ανοιχτεί σε όλη την πραγματικότητα. Η κατανόηση ότι η ανθρωπιά μου είναι φτιαγμένη για να επαληθεύσει αυτό, για να επαληθεύσει το ότι είναι φτιαγμένη για να υποδεχτεί μια άπειρη αγάπη, κάνει όλη την ανθρωπιά μου σαν ένα χωράφι που χάρη στην πίστη καρποφορεί ανοίγοντάς την σε όλη την πραγματικότητα, διευρύνοντας την ανθρωπιά μου. Εγώ πού είμαι; Είμαι εκεί όπου ανοίγομαι σε όλη την πραγματικότητα, δεν είμαι εκεί που κρύβομαι (όπως ο Αδάμ και η Εύα στους θάμνους) από τον Θεό που έρχεται προς εμένα και μου προσφέρει την παρέα του, τη φιλία του, που μου προτείνει να ζήσω τα πάντα από την πραγματικότητα στην πηγή της φιλίας του, αυτού του Θεού που έρχεται να περπατήσει στον κήπο που δημιούργησε, που έκανε όμορφο, που έδωσε στον άνθρωπο για να του δείξει ότι όλα είναι δώρο. Ωστόσο, ο άνθρωπος κρύβεται από αυτό, κλείνεται στον εαυτό του! Λοιπόν, αν το εγώ μου κλειστεί σε αυτό, κλείνεται στον εαυτό του, δηλαδή χάνεται δεν ξέρει πια πού βρίσκεται. Όταν ο Θεός ρωτά: «Αδάμ, πού είσαι;»,¹²² βαθιά μέσα του ο Αδάμ δεν ξέρει να του πει πού είναι, γιατί δεν ξέρει πια πού είναι το εγώ του, γιατί ο τόπος, η αληθινή θέση του εγώ μας είσαι Εσύ. Είναι να λες: «Εσύ» στον Θεό,

¹²² Γεν. 3,9.

στο Εσύ που το φτιάχνει. Μόνο αν βρεθεί ο εαυτός μας ξέρουμε πού βρισκόμαστε.

Αν επιτρέψουμε να βρεθούμε από αυτή τη σχέση που μας αγαπάει, που έρχεται σ' εμάς, που μας προτείνει και μας λέει «εσύ» γιατί απαντάμε «Εσύ», τότε, ξέρουμε πού βρισκόμαστε. Ξέρουμε πού βρισκόμαστε μόνο αν μπροστά μας είναι ο άπειρος Θεός που μας δίνει τα πάντα. Αυτό είναι που κάνει τον Χριστό υποκείμενο της ζωής μας, που μας κάνει να ζούμε ως νέα όντα, επομένως δεν είμαι εγώ που ζω, αλλά ο Χριστός ζει μέσα μου. Μα τι ζει μέσα μου ο Χριστός; Την πληρότητα του εαυτού μου, την πληρότητα της ύπαρξής μου που δημιουργήθηκε για να είμαι παιδί του Θεού, το πλάσμα που δημιουργήθηκε εν Χριστώ. Είμαστε δημιουργημένοι εν Χριστώ και ο Χριστός ζει μέσα μας, αυτή ακριβώς είναι μια εμπειρία πληρότητας του εαυτού μας που μόνο ο Χριστός κάνει δυνατή. Και μόνο αποδέχοντας, συνειδητοποιώντας – όπως ο Άγιος Παύλος, με έκπληξη – ότι «τώρα πια δε ζω εγώ, αλλά ζει στο πρόσωπό μου ο Χριστός»,¹²³ μόνο βιώνοντας αυτή την έκπληξη αντιλαμβάνεται κανείς ποιος είναι πραγματικά. Νομίζω ότι όσοι γνώριζαν τον Άγιο Παύλο – φαίνεται και από τις επιστολές του – αναγνώρισαν ότι ήταν μια απόλυτα χαρακτηρισμένη προσωπικότητα περισσότερο από πολλούς άλλους, είχε ισχυρή προσωπικότητα, ωστόσο ακόμη και ένας άνθρωπος σαν αυτόν έπρεπε να συνειδητοποιήσει ότι η ευσέβεια του το εγώ του, ακριβώς αυτή η προσωπικότητά του, φτιάχτηκε για να έχει ένα υποκείμενο που δεν ήταν ο εαυτός που νόμιζε ότι ήταν.

Πρόσπερι. Σχετικά με το να είσαι μπροστά από ένα Εσύ και στην έκπληξη του να είσαι γιός, θυμάμαι ότι ανάμεσα στα Volantoni (αφίσεις) των περασμένων χρόνων υπάρχει αυτό με την εικόνα του Marcellino, με τα μάτια ορθάνοιχτα μπροστά σε μια παρουσία, που δεν είναι κάτι το οποίο αντιπαράκειται με το εγώ του, αλλά αποτελεί πηγή έκπληξης.¹²⁴ Μερικές φορές μπαίνουμε στον πειρασμό – όπως όλοι οι άλλοι – να συλλάβουμε τον εαυτό μας αυτόνομο, σαν ο Θεός να μην είναι πραγματικά πατέρας, αλλά κάποιος που σου δίνει την αρχική ώθηση και μετά πρέπει να συνεχίσεις με τα πόδια σου. Αντίθετα, ο Θεός κάνει τα πάντα,

¹²³ Βλ. Γαλ. 2,20.

¹²⁴ Η αναφορά είναι στον πρωταγωνιστή της ταινίας *Marcellino pane e vino* (κατεύθυνση του L. Vajda, Falco Film-Chamartin, Ισπανία 1955), του οποίου η εικόνα αναπαράγεται στην πασχαλινή αφίσα (Volantone) του 1992.

ναι, ο Θεός κάνει τα πάντα, και αυτή είναι η ομορφιά του. Αυτός είναι ο λόγος που ο Τζιουσάνι επέμενε πάντα ότι η αρχική μας στάση είναι η στάση ενός παιδιού. Γι' αυτό φτιάξαμε αυτήν την αφίσα. Το παιδί είναι εξ ολοκλήρου εξαρτημένο και αυτή η εξάρτηση δεν επιρρεάζει μόνο την υπαρξιακή του κατάσταση, αλλά και την γεύση, τη γαλήνη και τη συνεχής έκπληξή του για κάτι καινούργιο, μπροστά σε Εκείνον που κάνει τα πάντα για εμάς και στη ζωή μας.

Λέπορι. Το βλέμμα του Marcellino είναι το ίδιο βλέμμα που με εξέπληξε στον Τζιουσάνι, εκείνο το βλέμμα του επάνω μου, έκπληκτος για εμένα, που μου αποκάλυψε τον εαυτό μου, που με εξέπληξε και με διέυρυνε, δεν με άφηνε να ζήσω αποτραβηγμένος στον εαυτό μου. Όπως είπαμε, το να ζει κανείς αποτραβηγμένος στον εαυτό του είναι ακριβώς η απάρνησή του, είναι η ασφυξία του εγώ ως σχέση, όπως δημιουργήθηκε κατά εικόνα της Τριάδας. Γι' αυτό είπα ότι η χριστιανική πίστη δεν χωρίζεται από την κοινωνία.

Πρόσπερι. Μπορούμε να διαβάσουμε την επόμενη ερώτηση, η οποία είναι ακριβώς σε αυτό το σημείο: «Η χριστιανική πίστη είναι αδιαχώριστη από την κοινωνία». Ποια είναι η σχέση μεταξύ πίστης και κοινωνίας;».

Επιλέξαμε αυτήν την ερώτηση ακριβώς γιατί μας εισάγει στην κόκκινη κλωστή του συλλογισμού αυτών των ημερών μας για την πίστη. Όλο το δεύτερο μάθημα επικεντρώνεται σε αυτό.

Λέπορι. Η χριστιανική πίστη είναι αδιαχώριστη από την κοινωνία για το απλό γεγονός ότι η πίστη είναι πίστη στην Τριάδα. Όλη η πραγματικότητα στην οποία πιστεύει η πίστη είναι η Τριάδα που μας φτιάχνει, που θέλησε να μας δημιουργήσει, που δημιούργησε ολόκληρο το σύμπαν και που δίνει σε όλα ουσία και ύπαρξη, αρχή και τέλος σε όλα. Ο Θεός είναι η αιώνια κοινωνία των Προσώπων και δημιούργησε τον άνθρωπο ακριβώς για να συμμετέχει σε αυτή τη φύση Του, στη θεία φύση που είναι η αγάπη, που είναι αυτή η κοινωνία μεταξύ των τριών Προσώπων, και επομένως για να μπει σε αυτή τη σχέση. Τελικά, όλη η διακήρυξη του Χριστού και όλη η Αποκάλυψη συνίσταται στο να μας αφήσει να εισέλθουμε στην Τριαδική σχέση ως παιδιά του Πατέρα κατά το Άγιο Πνεύμα, δηλαδή, μας δίνεται μια θέση που είναι η θέση του Χριστού, μια υϊκή θέση μέσα στην Τριάδα. Και όλη η πίστη είναι να γνωρίζεις και

να το βιώνεις αυτό ακριβώς, όπως λέει ο Ιησούς στο 15ο κεφάλαιο του Αγίου Ιωάννη: «Όπως με αγάπησε ο Πατέρας, έτσι σας αγάπησα κι εγώ. Μείνετε πιστοί στην αγάπη μου. Αν αγαπάτε ο ένας τον άλλο, μείνετε στην αγάπη μου». Υπάρχουν τα πάντα: «Όπως με αγάπησε ο Πατέρας, έτσι σας αγάπησα κι εγώ».¹²⁵ Τι θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερο, πιο άπειρο από το να σε αγαπάει ο Χριστός όπως τον αγαπά ο Πατέρας; Δεν υπάρχει τίποτα, δεν υπάρχει ον, δεν υπάρχει πραγματικότητα εκτός από αυτό: «Εγώ σας αγάπησα όπως με αγάπησε ο Πατέρας». Και: «Μείνε στην αγάπη μου». Ο Ιησούς συνδέει αυτή τη παραμονή στην αγάπη Του, το να αγαπιόμαστε από Αυτόν όπως τον αγαπά ο Πατέρας, με την αγάπη μας ο ένας τον άλλον. Για το λόγο αυτό, η ενότητα συνδέεται με το σύνολο της χριστιανικής εμπειρίας. Η ζωντανή κοινωνία ανάμεσά μας ανοίγει τον εαυτό μας – που μας ζητείται, που μας δίνεται – σε αυτήν την άπειρη εμπειρία που αναγνωρίζεται μόνο από την πίστη, την οποία η πίστη αναγνωρίζει και την οποία η πίστη αποδέχεται. Πίστη είναι να πιστεύεις σε αυτή την αγάπη, στην πρόταση αυτής της αγάπης. Επομένως, η ζωή της κοινωνίας δεν μπορεί να διαχωριστεί από τη ζωή της πίστεως, ούτε η ζωή της πίστεως από τη ζωή της κοινωνίας, γιατί δεν υπάρχει πίστη χωρίς την κοινωνία και δεν υπάρχει κοινωνία χωρίς την πίστη. Είναι τόσο μεγάλο μυστήριο που δεν μπορεί να απαντηθεί εις βάθος.

Πρόσπερι. Αυτό μας εισάγει στις επόμενες ερωτήσεις.

«Τι σημαίνει να είσαι ενωμένος και ταυτόχρονα να διατηρείς τη μοναδικότητα και τη διαφορετικότητά σου;»

«Επιμείνατε πολύ στην ενότητα. Στο ακροατήριο της 15ης Οκτωβρίου, ο Πάπας μας είπε ότι “η ενότητα δεν είναι ομοιομορφία”. Στην πραγματικότητα, οι πρώτοι Χριστιανοί [βλέπε το *Tre frati ribelli*] και μετά ο Άγιος Βερνάρδος ίδρυσαν ένα νέο τάγμα και ο Ντον Τζιουσάνι ανακάλυψε ότι ήταν ο εμπνευστής για κάτι καινούργιο μέσα στην Εκκλησία. Ποια είναι η συνεισφορά της ανθρωπιάς μου;»

Λέπορι. Η ενότητα που ζητά ο Χριστός από τον Πατέρα για εμάς είναι η μίμηση του πώς ο Πατέρας και ο Υιός είναι ενωμένοι στο Άγιο Πνεύμα. Από τα λίγα που γνωρίζω, μου φαίνεται ότι τα τρία Πρόσωπα της Τριάδας είναι πολύ διαφορετικά μεταξύ τους. Δεν νομίζω ότι υπάρχει πιο εμ-

¹²⁵ Βλ. Ιω. 15,9-17.

φανής διαφορά. Καταλαβαίνετε ότι η κοινωνία είναι ακριβώς η ενότητα μιας διαφορετικότητας, γιατί το άτομο είναι «διαφορετικότητα»; Είναι η πρωτοτυπία, έτσι δεν είναι; Αλλά υπάρχει μια αγάπη στο Μυστήριο, υπάρχει μια αγάπη που είναι το Μυστήριο, που ενώνει ό,τι είναι το λιγότερο ομοιόμορφο δυνατό, δεν ξέρω πώς να πω. Και αυτό αντανακλάται στην εκκλησιαστική κοινωνία. Το βλέπω στις ζωές των μοναστηριών: όσο μεγαλώνουν οι μοναχοί και οι μοναχές, τόσο πιο πρωτότυπη γίνεται η προσωπικότητά τους. Αλλά όχι ότι γίνονται πρωτότυποι γιατί αποσπώνται από την κοινωνία και κάνουν ό,τι θέλουν, αντίθετα είναι συχνά οι πιο ενωμένοι, οι πιο υπάκουοι, οι πιο εισαγμένοι, αυτοί που συμμετέχουν περισσότερο στη ζωή της κοινότητας. Ωστόσο, η προσωπικότητά τους γίνεται όλο και πιο πρωτότυπη, πραγματικά, και η πρωτοτυπία του ατόμου σας εκπλήσσει ως ένα δώρο που είναι ακριβώς το χάρισμά του, το δώρο να είναι αυτό που ο Κύριος του δίνει να είναι, το 'εγώ' που του δίνει. Εδώ, η ομοιομορφία που καταδικάζει ο Πάπας είναι μια ενότητα που πιθηκίζει την τριαδική κοινωνία, την κοινωνία της Εκκλησίας, αντί να τη ζει. Στην πραγματικότητα, η κοινωνία δεν αφαιρεί από το Πνεύμα – πώς να το πούμε – τον πλούτο της δωρεάς του που δίνεται στον καθένα από το χάρισμα που είναι απαραίτητο για την κοινωνία και που εμπλουτίζει τη μεταξύ μας κοινωνία. Αυτό ισχύει μέσα σε μια κοινότητα, μια οικογένεια, μια αδελφότητα, ένα Τάγμα και στην Εκκλησία όλη. Αυτό που πρέπει να προσέχουμε είναι να μην αντιλαμβανόμαστε την ταυτότητα του καθενός ως κάτι που διχάζει. Κανονικά αυτό συμβαίνει όταν ένα δώρο αποσπάται από την κοινωνία, δηλαδή όταν βιώνεται ως κάτι που δεν οικοδομεί την κοινωνία, που δεν τρέφεται από την κοινωνία και που δεν τρέφει την κοινωνία. Ορίστε, αυτό είναι το πραγματικό και μοναδικό πρόβλημα. Αντίθετα, όταν η πρωτοτυπία του καθενός γίνεται αποδεκτή ως δώρο του Πνεύματος, καταλαβαίνει κανείς ότι κάθε δώρο είναι η ζωή του μοναδικού σώματος του Χριστού. Αυτό δίνει γαλήνη στο να ζει κανείς το δώρο του ή τα δώρα που δεν έχει, αν έχει τη συνείδηση του να ζει σ' ένα μόνο σώμα. Σε μένα, για παράδειγμα, λένε: «Ε, αλλά μοναχοί δεν πάτε σε ιεραποστολή!». Σίγουρα, αλλά η Εκκλησία το κάνει! Είμαι μέλος ενός σώματος και ξέρω ότι είμαι συνδεδεμένος με αυτούς που πάνε σε αποστολή, όπως αυτοί που πάνε σε αποστολή ξέρουν ότι συνδέονται με αυτούς που προσεύχονται, με αυτούς που προσφέρουν τη ζωή τους με άλλο τρόπο. Αυτό πραγματικά μας κάνει να αγγίζουμε και να βιώνουμε όλα τα πλούτη της κοινωνίας τα οποία δεν σκοτώνουν την ταυτότητα του

καθενός και δεν είναι μια ομοιομορφία που αφανίζει ούτε το δώρο ούτε την ακτινοβολία του δώρου του Χριστού στον κόσμο.

Πρόσπερι. Υπάρχουν κάποια ερωτήματα που αγγίζουν το σημείο της πρωτοτυπίας όταν υπονομεύει την κοινωνία ή την ενότητα. Ανάμεσα στα διάφορα έχουμε επιλέξει αυτό:

«Σε ένα απόσπασμα από το πρωινό μάθημα αναφέρατε ένα από τα μοναστήριά σας, μιλώντας για προβλήματα που αφορούν την “λίγο πολύ ειλικρινή” ελευθερία των ανθρώπων που σας εμπιστευτήκαν. Μιλήσατε επίσης για τις αντιδράσεις θυμού, αποθάρρυνσης, θλίψης που επιρρεάζουν και εσάς μπροστά σε όλα αυτά. Μερικές φορές ζω μια παρόμοια εμπειρία. Απέναντι σε αυτούς που διεκδικούν τον εαυτό τους (τη γνώμη τους, τη δύναμή τους ή ακόμα και απλά την ανάγκη τους για προσοχή) [αυτό ισχύει και μέσα σε μια οικογένεια], με εχθρικό τρόπο απέναντι στο έργο που κάνουν οι άλλοι για να οικοδομήσουν ή να τροφοδοτήσουν την ενότητα, μιλώντας με διπροσωπία, χειραγωγούν την πραγματικότητα των γεγονότων και των ανθρώπων (και συχνά οι πιο αδύναμοι πληρώνουν το τίμημα), δεν μπορώ πάντα να πω ότι βρίσκω στον εαυτό μου την ικανότητα να εμπιστευόμαι τον εαυτό μου στον Θεό να μου δώσει την ειρήνη. Η συνειδητοποίηση ότι η ενότητα της κοινότητας δεν εξαρτάται από μένα αλλά είναι δώρο μερικές φορές ξεθωριάζει μέσα μου, αν όχι ως τελική κρίση τουλάχιστον ως συναίσθημα που με βαραίνει. Ωστόσο, υπάρχει μια αλήθεια στη σκέψη ότι μου έχουν επίσης ανατεθεί το καθήκον να υπερασπιστώ την ενότητα και τους αδύναμους. Πώς ζεις αυτή τη σχέση με το κακό του διχασμού, μιας ελευθερίας που δεν αναγνωρίζει και “κοντρεύει”;».

Λέπορι. Σκεπτόμενος πρώτα απ’ όλα την εμπειρία μου, πιστεύω ότι ακριβώς εκεί είναι σημαντικό να κρατάμε τα μάτια μας προσηλωμένα στον Ιησού και όχι στο άτομο ή στα άτομα που στην κοινότητα (ή στο Τάγμα, στο κίνημα κ.λπ.) ενσωματώνουν μια θέση που διχάζει, λίγο σαν τον Ιούδα. Δεν λέω ότι όλοι είναι Ιούδες, αλλά ότι κατά μια έννοια γίνονται διαιρέτες, δημιουργούν διχασμό.

Πρόσπερι. Όλοι έχουμε λίγο από τον πειρασμό του Ιούδα.

Λέπορι. Όλοι έχουμε τον πειρασμό μέσα μας. Επομένως, το πρώτο πράγμα που πρέπει να γνωρίζω είναι ότι κι εγώ θα μπορούσα να είμαι με-

ρικές φορές για τους άλλους αυτό το άτομο, χωρίς να το καταλαβαίνω. Ο Ιούδας ήταν πόνος για τον Ιησού, ήταν μια πληγή, αλλά δεν ήταν μια «καθήλωση», τόσο που κανείς δεν είχε προσέξει ότι ο Ιούδας ήταν πρόβλημα μέχρι το τέλος, και οι μαθητές έζησαν μαζί του για τρία χρόνια. Κατά μια έννοια, φαίνεται ότι ο Ιησούς κάπως κάλυπτε την κατάστασή του – πώς να το πούμε – ακριβώς από αγάπη γι' αυτόν, από το αμετάκλητο δώρου που του είχε κάνει για να τον καλέσει, να του δώσει την ελευθερία, που τον είχε επιλέξει. Λες και ο Χριστός δεν κατάφερε να του πει: «Όχι, φύγε!», στην πραγματικότητα έφυγε εκείνος, τον αρνήθηκε, αλλά το δώρο έμεινε. Αυτό μας κάνει πάντα να αρχίζουμε να αντιμετωπίζουμε τους ανθρώπους και τις καταστάσεις που μας βασανίζουν με ένα αίσθημα μυστηρίου, έτσι ώστε το άτομο να μην ορίζεται ποτέ μόνο από τη συμπεριφορά του, από αυτό που κάνει, από αυτό που μπορεί να επιβουλεύεται. Ωστόσο, υπάρχει ένα πράγμα που με απελευθέρωσε πολύ σε μια εποχή που υπέφερα μια πιο εμφανή εχθρότητα: η συνειδητοποίηση ότι ο Θεός δεν μας ζητά να αντιμετωπίσουμε τους εχθρούς μας κατά μέτωπο, δηλαδή να πάμε όπως ο Πέτρος εναντίον των εχθρών με το ξίφος μας, γιατί ο εχθρός είναι πιο δυνατός από εμάς, ειδικά ο εχθρός με κεφαλαίο Ε, αυτός που συχνά κρύβεται πίσω από την ευθραυστότητα των ανθρώπων. Ο Ιούδας ήταν εύθραυστος, παρόλο την φιλοδοξία του ήταν εύθραυστος τόσο που ο διάβολος κατάφερε να τον κάνει όργανο της διαίρεσης. Μου κάνει πολύ καλό να διαβάσω τους ψαλμούς, στους οποίους υπάρχει πάντα η εικόνα του Θεού να νικά τον εχθρό, γιατί συνειδητοποιώ ότι ο εχθρός είναι ισχυρότερος από εμένα, αλλά ο Θεός είναι ισχυρότερος από τον εχθρό. Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι την εμπειρία της εχθρότητας, της έχθρας, του ψεύδους κλπ. δεν πρέπει να την αντιμετωπίζω κατάματα, αλλά πρέπει να την αντιμετωπίζω δια μέσου της σχέσης μου με τον Χριστό, δηλαδή να περάσω από Αυτόν, εμπιστευόμενος πρώτα απ' όλα τον εαυτό μου σ' αυτόν. Σημαίνει να έχω τα μάτια μου προσηλωμένα περισσότερο πάνω Του παρά στο πρόβλημα που είναι ο άλλος για μένα. Αυτή είναι μια ασκητική άσκηση, γιατί είναι αλήθεια ότι όταν κάποιος μας βασανίζει γίνεται καθήλωση, δηλαδή δεν μπορούμε πλέον να σταματήσουμε να τον σκεφτόμαστε, δεν μπορούμε να κοιμηθούμε τα βράδια γιατί μας βασανίζει ψυχολογικά. Άλλωστε, κι αυτό-ίσως γι' αυτό ο Ιησούς άφησε τον Ιούδα ελεύθερο να κάνει αυτό που ήθελε μέχρι το τέλος- μας οδηγεί σε μια μεταστροφή, ώστε πραγματικά ακόμη και σ' αυτό και πάνω απ' όλα σ' αυτό να μην προσποιούμαστε ότι σώζουμε τον εαυτό μας από μόνοι μας ή ότι εμείς σώζουμε την κοινότητα ή την Εκκλησία. Συχνά στη ζωή των αγίων

ή των Παπών λέγεται: «Μα πώς άντεξε με αυτόν τον τύπο δίπλα του; Γιατί δεν τον έστειλε; Γιατί δεν το απέρριψε; Γιατί τον άφησε να κάνει αυτό που ήθελε;» Πιστεύω πραγματικά ότι αυτό είναι μέρος της αγιότητάς τους. Είχα καταλάβει ότι έπρεπε να αφήσουν τον χρόνο και τον τρόπο επίλυσης αυτών των βασανιστηρίων, αυτών των δοκιμασιών στον Θεό. Γιατί κατά βάθος ο Θεός θέλει επίσης να σώσει τον εχθρό. Δεν θέλει να τον καταστρέψει, αλλά θέλει να τον σώσει και άρα μας κάνει υπομονετικούς, ώστε με την υπομονή μας να του επιτρέψουμε να τον ξεπεράσει και να νικήσει μέχρι τέλους, όχι μόνο ξεπερνώντας το πρόβλημα, τον διχασμό, το ψέμα που μας βασανίζουν, αλλά για να ξεπεράσουμε ακόμη και τον βαθύ διχασμό στο σώμα Του, του οποίου ορισμένα φαινόμενα, ορισμένοι άνθρωποι είναι σαν την κορυφή του παγόβουνου, γιατί το πραγματικό πρόβλημα είναι ότι υπάρχει πάντα ένας πολύ πιο ισχυρός εχθρός πίσω και μόνο ο Χριστός τον νικά τον πεθαίνοντας στο σταυρό.

Πρόσπερι. Μου έρχεται στο μυαλό ότι ο Ιησούς που λέει στον Πατέρα: «Ανήκαν σ' εμένα, κι εσύ τους έδωσες σ' εμένα [...] για να μείνουν ενωμένοι όπως εμείς». ¹²⁶ Όταν το ξεχνάμε, είναι σαν να γινόμαστε αργηγοί της παρέας και του δρόμου που βρισκόμαστε όλοι.

Λέπορι. Όπως πάντα, πρέπει να εκπλαγούμε από το πώς ο Θεός λύνει αυτά τα προβλήματα καλύτερα από εμάς. Όταν είπα στον εαυτό μου: «Ο εχθρός είναι ισχυρότερος από εμένα, αλλά ο Θεός είναι ισχυρότερος από τον εχθρό και επομένως εμπιστεύομαι τον εαυτό μου στον Θεό», μου δόθηκε ειρήνη σε αυτή την κατάσταση. Ξαφνιάστηκα που ο Θεός πρώτα από όλα βρήκε τη λύση σ' εμένα, τη δημιούργησε μέσα μου, μου έδωσε τη χάρη να ειρηνεύσω μπροστά σε έναν εχθρό. Ήταν η ειρήνη που είχε ο Ιησούς μπροστά στον Ιούδα, η ειρήνη που είχε πάντα μπροστά σε όλους τους εχθρούς του.

Πρόσπερι. «Στο απογευματινό μάθημα είπατε ότι το να έχεις πίστη δεν σημαίνει να μην κάνεις τίποτα και να αφήνεις τον Θεό να κάνει τα πάντα, αλλά να παίρνεις τη σωστή θέση μεταξύ πραγματικότητας και Θεού [αυτή η πρόταση προκάλεσε πολλούς και πολλά ερωτήματα αφορούσαν ακριβώς αυτό], που είναι ένας σύνδεσμος μεταξύ του Σωτήρα

¹²⁶ Ιω. 17,6-11.

και πραγματικότητα. Τι σημαίνει να βρεις τη σωστή θέση; Μπορείτε να αναλύσετε πώς, υπαρξιακά, μπορώ να μάθω αυτή τη σωστή θέση στα καθημερινά γεγονότα;»

Λέπορι. Πάνω απ' όλα η πίστη αναγνωρίζει, αμφισβητεί και μεταδίδει, αναγγέλλει τη σχέση του Θεού με την πραγματικότητα, με την πραγματικότητά μας, τη σχέση που δημιουργεί, αγαπά, λυτρώνει, σώζει, δηλαδή μια σχέση που είναι έλεος. Σήμερα είναι Κυριακή του Θείου Ελέους,¹²⁷ που εκφράζει ακριβώς το μυστήριο της σχέσης του Θεού με την πραγματικότητά μας. Η πίστη αναγνωρίζει ότι το βλέμμα του Θεού είναι έλεος. Όταν οι απόστολοι είδαν τα μάτια του Ιησού στραμμένα προς το πλήθος που ερχόταν, αναγνώρισαν ότι ο Ιησούς είχε μια σχέση με το πλήθος (αυτό το πλήθος που τους εξόργισε!) που ήταν σχέση συμπόνιας, ελέους. Η δικιά του ήταν μια αγάπη που αγκάλιαζε, που καλωσόριζε, που έδωσε τη ζωή του για αυτούς. Η πίστη είναι η αναγνώριση της σχέσης του Θεού με την πραγματικότητα, το βλέμμα του Θεού στην πραγματικότητα, ακόμα και στον εχθρό μου. Και αυτό σημαίνει για μένα ότι μπορώ να το δω με πίστη όχι μόνο ξεκινώντας από την ψυχολογία μου, ανακαλύπτοντας ότι υπάρχει μια σχέση με την πραγματικότητα που δεν είναι η στενή μου σχέση μαζί της, αλλά το να διαπεράσω από τον Θεό για να την κοιτάξω. Η θέση μας είναι να το αναγνωρίσουμε ζώντας την πραγματικότητά μας, την πραγματικότητα που μας δίνεται καθημερινά, την πραγματικότητα που βιώνω στην οικογένειά μου, στη δουλειά μου, στην ασθένειά μου, στην αμαρτία μου, την πραγματικότητα που για τον εκατόνταρχο ήταν ο δούλος του άρρωστος: εξάλλου, εκείνη τη στιγμή για εκείνον ήταν συγκεντρωμένη η πραγματικότητα – ως κάτι επείγον, ως πόνο, ως συναίσθημα, ως αγάπη αλλά και ως φιλία – σε εκείνον τον άρρωστο υπηρέτη. Και τι κάνει εκείνος; Λειτουργεί ως ενδιάμεσος μεταξύ αυτής της πραγματικότητας και του Ιησού, βλέποντας πώς ο Ιησούς την αγκαλιάζει, πώς ο Ιησούς την κοιτάζει, πώς ο Ιησούς τη σώζει και πώς τη θεραπεύει. Αυτό είναι το μεγάλο καθίκον. Και αυτό επιτρέπει να συμβεί το γεγονός του Χριστού, γιατί ο Ιησούς δεν κοιτάζει την πραγματικότητα από έξω, αλλά την αγκαλιάζει, γίνεται δηλαδή γεγονός στην ανθρώπινη πραγματικότητα. Το να γίνεται γεγονός σημαίνει

¹²⁷ Η «Κυριακή του Θείου Ελέους», που ιδρύθηκε από τον Άγιο Ιωάννη Παύλο Β' το 2000, συμπίπτει με την Κυριακή μετά το Πάσχα.

ότι η ανθρώπινη πραγματικότητα, την οποία η αμαρτία έχει αφαιρέσει από τον Θεό, είναι σαν να την έβαλαν ξανά στα χέρια του Θεού, ώστε να κάνει με αυτήν ό,τι μόνο ο Θεός μπορεί να κάνει. Βάζοντας τον άρρωστο δούλο του στα χέρια του Χριστού, ο εκατόνταρχος τον βρήκε θεραπευμένο, του επιστρέφηκε, τον βρήκε λυτρωμένο και βρέθηκε κι ο ίδιος ως μέσο αυτού του γεγονότος. Και κατάλαβε ότι ακούσε η πίστη του, με κάποια έννοια, σαν να έλεγε: «Η πίστη μου αρκεί για να σε πάω στον υπηρέτη μου. Πες μόνο μια λέξη και θα γιατρευτεί ο υπηρέτης μου», δηλαδή: «Η παρουσία σου είναι τόσο μεγάλη που μια λέξη φτάνει για να καταφτάσει σε όλα». Ακόμη και μια λέξη, αποδεκτή με πίστη, φέρνει όλο το γεγονός του Χριστού στην πραγματικότητα που μας εμπιστεύτηκε. Νομίζω ότι για να εμβαθύνουμε υπαρξιακά πώς να μάθουμε αυτή τη σωστή θέση στα καθημερινά καθήκοντα, πρέπει πραγματικά να κοιτάξουμε το σύννεφο μαρτύρων που μας περιβάλλει. Μιλούσα για την Jone, αλλά η Jone είχε μιλήσει σε μια εκπληκτική μαρτυρία για το πώς ο Ντον Τζιουσάνι ή ο Ιωάννης Παύλος ΙΙ βίωσαν την ασθένειά τους, μας μετέδωσε το βλέμμα της στο σύννεφο των μαρτύρων και αυτών των αγίων. Μας επικοινωνούν συνεχώς την μαρτυρία για το πώς οι άνθρωποι, ειδικά στην ασθένεια, μπροστά στο θάνατο κ.λπ., αφήνουν αυτή την πραγματικότητα να την αναλάβει ο Χριστός. Και αυτή η μαρτυρία τους είναι ένα μονοπάτι για εμάς, πρώτα απ' όλα έχει μια γοητεία γιατί δεν υπάρχει τίποτα πιο συναρπαστικό από μια ζωή, μια κατάσταση—έστω και κακού, κινδύνου, αρρώστιας, θανάτου— που αφήνεται να την αναλάβει ο Χριστός. Δεν υπάρχει τίποτα πιο συναρπαστικό από την πρόταση πληρότητας ζωής για μένα, γιατί ξέρω ότι η ζωή μου είναι φτιαγμένη γι' αυτό. Ο τρόπος είναι ακριβώς να ακολουθήσουμε ο ένας τον άλλον, να αποδεχτούμε τη μαρτυρία, τη μαρτυρία που δίνουμε, που δίνουμε ο ένας στον άλλον και που γίνεται μια επαληθευμένη πρόταση που όλοι μπορούμε να επαληθεύσουμε.

Πρόσπερι. Ωστόσο, μια φίλη μας ρωτά: «Μου φαίνεται ότι όλο το σύννεφο μαρτύρων που έχω συναντήσει δεν είναι αρκετό για να φτάσω στη βεβαιότητα της αγάπης του Χριστού, στην αληθινή πίστη στον Θεό Πατέρα. Πάντα υπάρχει χώρος για αμφιβολίες. Πώς μπορώ να είμαι σίγουρη ότι στους ανθρώπους που συναντώ διαπερνά ο Χριστός και θέλει να επικοινωνήσει μαζί μου;». Και ένα άλλο άτομο ρωτά: «Αυτή η αμφιβολία μου φαίνεται πολύ μεγάλη και συνεχής προδοσία. Θα μπορούσατε

να με βοηθήσετε να κατανοήσω καλύτερα τη δυναμική της αμφιβολίας; Είναι κάτι από το οποίο είναι αδύνατο να ξεφύγεις;».

Λέπορι. Η μαρτυρία, εφόσον είναι η μαρτυρία ενός γεγονότος, είναι πάντα μεγαλύτερη από τους μάρτυρες. Δεν χρειάζεται οι μάρτυρες να είναι μεγαλύτεροι από αυτό που μαρτυρούν (κανένας απόστολος δεν ήταν μεγαλύτερος από τον αναστημένο Χριστό). Το μεγαλείο του μάρτυρα βρίσκεται στο να μαρτυρήσει το μεγαλείο του Χριστού. Και γι' αυτό οι μάρτυρες είναι άξιοι της πίστης, όχι τόσο επειδή διακηρύσσουν τον εαυτό τους, αλλά ακριβώς επειδή εκδηλώνουν το μεγαλείο του γεγονότος του Χριστού στη ζωή τους. Άλλωστε, όσο περισσότερο είναι μίζερος ένας μάρτυρας, φτωχός και ίσως αμαρτωλός, τόσο περισσότερο αυτή η μαρτυρία ανήκει στον Χριστό. Όπως συνέβη με τη σαμαριτάνα στο πηγάδι, που επιστρέφει στο χωριό της και γίνεται μάρτυρας του Χριστού. Αυτή, ο πιο απίθανος άνθρωπος, δεν ισχυρίστηκε ότι ήταν μεγαλύτερη από τον Χριστό, αντιθέτως, δεν ισχυρίστηκε απολύτως τίποτα, είπε μόνο: «Μήπως είναι ο Μεσσίας;» και στο μεταξύ μαρτύρησε και έφερε τους πάντες σε Αυτόν. Ποιός από εμάς κατάφερε ποτέ να φέρει ολόκληρη την πόλη του, τη χώρα του να συναντήσει τον Χριστό; Αυτή η γυναίκα το έκανε. Και αυτό είναι μέρος του χαρίσματος, είναι μέρος του δώρου του Πνεύματος: η φτώχεια μου να μεταδίδει και να μαρτυρεί το άπειρο μεγαλείο του γεγονότος του Χριστού. Σίγουρα χρειάζεται ταπείνωση, αλλά η ταπεινοφροσύνη που μας ζητείται, μπροστά στην μίζερια του μάρτυρα που μας οδηγεί στον Χριστό, είναι η ταπείνωση που μου ζητείται για να μην πιστέψω ότι το γεγονός, δηλαδή ότι ο Χριστός, θα έρθει σε μένα για έναν λόγο μεγαλύτερο από το φιλοδώρημά του και από την ελεημόσυνη του. Μου κάνει καλό που ο Χριστός μαρτυρείται σ' εμένα από φτωχούς αμαρτωλούς, μου κάνει καλό να ξέρω ότι κι εγώ μπορώ να γίνω μάρτυρας. Δεν χρειάζεται να φοβάμαι, γιατί αυτό μου μαρτυρεί ότι το γεγονός είναι μεγαλύτερο, ότι το γεγονός είναι ο Χριστός και όχι εκείνο το πρόσωπο. Το σημαντικό είναι να μην ανάγουμε το γεγονός στο πρόσωπο που το μαρτυρεί, κάτι που καταγγέλλει ο Παύλος: «Εγώ είμαι του Παύλου», «Εγώ είμαι του Απολλώ», «Εγώ είμαι του Κηφά».¹²⁸ Αυτό είναι μια αναγωγή του γεγονότος του Χριστού στο πρόσωπο που το μαρτυρεί, που σημαίνει ότι

¹²⁸ 1Κορ. 1,12.

δεν το μεταδίδουμε πραγματικά και δεν αφήνουμε να μας το μεταδώσουν. Νομίζω ότι σε κάθε περίπτωση οι αμφιβολίες μπορούν να είναι μέρος μιας πορείας, μας κάνουν να περπατάμε και να προχωρήσουμε, αλλά πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι υπάρχουν αμφιβολίες που μας προδίδουν, που μας αποκλείουν και πρέπει να προσέχουμε να μην γίνει η αμφιβολία κλείσιμο. Η αμφιβολία που αναρωτά είναι εντάξει, αλλά η αμφιβολία που κλείνεται με ξεγελάει γιατί, αποσυρόμενος μέσα μου, δεν αποδέχομαι πια το γεγονός, δεν αποδέχομαι πια τον Χριστό και επομένως καταστρέφω τον εαυτό μου.

Πρόσπερι. Είπατε ότι η αποστολή προέρχεται από το να κρατήσουμε το βλέμμα μας προσηλωμένο στον Χριστό. Εφόσον έχετε συνδέσει την πηγή και την εκπλήρωση της πίστης με το να προσηλώνει κανείς το βλέμμα του στον Χριστό, για πολλούς δεν είναι ξεκάθαρο τι σχέση υπάρχει μεταξύ της πίστης (που είναι προσωπική σε κάθε περίπτωση) και της αποστολής.

«Ποια είναι η σχέση του ιεραποστολικού ζήλου και της αναγνώρισης της ενότητας ως δώρου του Χριστού, για να πιστέψει ο κόσμος;»

Λέπορι. Η προσήλωση του βλέμματός μας στον Χριστό είναι η αναγνώριση, είναι να κρατάμε το βλέμμα μας σταθερό σε μια Παρουσία, μια δωρισμένη Παρουσία, που δίνεται σε μένα και σε ολόκληρο τον κόσμο. Ο ιεραποστολικός ζήλος λοιπόν γεννιέται από Αυτόν και όσο περισσότερο κοιτάζει κανείς τον Χριστό τόσο περισσότερο αντιλαμβάνεται ότι είναι ένα παγκόσμιο δώρο που αγκαλιάζει τον κόσμο, όπως έχουμε πει τόσες φορές. Το ότι ο ιεραποστολικός ζήλος συνδέεται με την αναγνώριση της ενότητας ως δώρο του Χριστού για να πιστέψει ο κόσμος, οφείλεται στο ότι – όπως ακριβώς είπα – η ενότητα έχει κίνητρο, έχει συνέπεια μόνο στο να ανήκεις σε Αυτόν. Δεν υπάρχει ενότητα χωρίς να ανήκεις στον Χριστό. Οι Πράξεις των Αποστόλων λένε για τον Πέτρο και τον Ιωάννη που ερωτήθηκαν από τους ηγέτες του Συνεδρίου: «Όταν είδαν το θάρρος του Πέτρου και του Ιωάννη και ξέροντας ότι είναι άνθρωποι αγράμματοι και απλοϊκοί, έμειναν κατάπληκτοι. Τους ήξεραν ότι αυτοί ήταν μαζί με τον Ιησού.».¹²⁹ Έβλεπαν απλούς ανθρώπους και τους αναγνώριζαν ως συντρόφους του Χριστού, ως ανθρώπους που ανήκαν

¹²⁹ Πράξεις 4,13.

στον Χριστό – ήταν η μόνη ιδιότητα που είχαν – και αυτό τους έκανε ιεραπόστολους, μάρτυρες. Έβλεπαν την ενότητά τους γιατί ο Χριστός ήταν ανάμεσά τους, γιατί όλοι ήταν δεμένοι με τον Χριστό. Αν ο καθένας μας είναι δεμένος με τον Χριστό, τότε είμαστε όλοι ενωμένοι μεταξύ μας, δεν υπάρχει εναλλακτική σε αυτή τη δυναμική του χριστιανικού γεγονότος. Το να καταλάβω ότι στην ενότητα με τον διπλανό μου διαδραματίζεται η κοινωνία με όλο τον κόσμο, η ειρήνη όλου του κόσμου, είναι εις βάθος η κατανόηση του τι απέραντο μεγαλείο έχει φέρει ο Χριστός στις σχέσεις μας: το να ανήκω στον συνάνθρωπό μου, στην ενότητα μαζί του, με τη μικρή μου κοινότητα, με τους ανθρώπους της κοινότητάς μου, διακυβεύεται το γεγονός ότι υπάρχει κοινωνία με όλο τον κόσμο, υπάρχει το γεγονός που σώζει τον κόσμο. Αυτό κάνει την αδελφότητά μου, την απασχόλησή μου με την αδελφότητα να λειτουργεί ως καθολική υπηρεσία για την ειρήνη του κόσμου. Για το λόγο αυτό ο Πάπας ζήτησε επίσης να τον βοηθήσουμε με την «προφητεία για την ειρήνη».¹³⁰ Και η προφητεία για την ειρήνη ξεκινά με το πώς νιώθω με τους γύρω μου, με το πώς αντιμετωπίζω τη σχέση με τους ανθρώπους της οικογένειάς μου, της κοινότητάς μου, της αδελφότητάς μου, ακριβώς λόγω της φύσης του γεγονότος που φέρνει η φτώχη μας Αδελφότητα ως ένας τεράστιος θησαυρός σε πήλινα δοχεία.¹³¹ Όμως τα πήλινα δοχεία περιέχουν τον θησαυρό, τον θησαυρό για όλους. Το να είμαστε προσεκτικοί μεταξύ μας, να είμαστε προσεκτικοί σ' αυτήν την πραγματικότητα, για την οποία ο Χριστός συνέδεσε το να ανήκω σε Αυτόν με την ενότητα, επομένως με το να ανήκω στους ανθρώπους με τους οποίους είμαι, το να το γνωρίζω αυτό σημαίνει πραγματικά πως αποδέχομαι το γεγονός του Χριστού σε όλη της τη σημασία. Η ενότητά μας είναι κάτι το ταπεινό, φαίνεται ασήμαντο, ωστόσο είναι μέσα από αυτό που αποδεχόμαστε το γεγονός του Χριστού για όλο τον κόσμο, που το αποδέχομαι ακόμα και για τον πιο απόμακρο άνθρωπο. Δεν ξέρω πώς να το πω, συγχωρείτε τη φτώχεια της κουρασμένης έκφρασής μου: πραγματικά πιστεύω ότι το να προσηλώσουμε το βλέμμα μας στον Χριστό ανάμεσά μας είναι το πιο συντριπτικό, το πιο μεταμορφωτικό έργο στον κόσμο που μπορούμε να κάνουμε, που μπορούμε να πετύχουμε. Και αν αυτό μας ζητάει θυσία, ταπεινοφροσύνη, αυταπάρνηση, έχουμε τουλάχιστον την επίγνωση

¹³⁰ Βλ. Φραγκίσκος, «Arda nei vostri cuori...», ό.π., σ. 19.

¹³¹ Βλ. 2Κορ. 4,7.

(όπως θέλει ο Χριστός) ότι δεν είναι μια θυσία που κάνουμε μόνο γι' αυτή τη μικρή λεπτομέρεια της πραγματικότητας που είναι η σχέση μου με αυτό το συγκεκριμένο άτομο αλλά είναι μια θυσία που κάνουμε για όλο τον κόσμο, είναι μια θυσία που κάνουμε για την ανθρωπότητα, για την ειρήνη όλων. Σήμερα είναι Πάσχα για τους Ορθόδοξους αδελφούς μας. Λίγες μέρες πριν έρθω εδώ έλαβα ένα μήνυμα από έναν φίλο που είναι με μια ομάδα Ουκρανών προσφύγων στην Ιταλία, βιώνουν το Πάσχα και έχουν παρακολουθήσει τις Πνευματικές Ασκήσεις από την Ασίζη. Αυτό το μήνυμα έζησε πολύ μέσα μου αυτές τις μέρες, γιατί μου μετέδωσε όλη τους την προσπάθεια να ζήσουν αυτή την κατάσταση σε έναν κόσμο που σταδιακά ξεχνά τον πόλεμο, και ίσως κι εμείς αρχίζουμε να συνηθίζουμε σε αυτό το δράμα, σε αυτήν την τρομερή πληγή που είναι στη σάρκα τους, και άρα δεν μπορούν να την ξεχάσουν. Λοιπόν, νομίζω ότι η απάντηση, η βοήθεια που μπορούμε να δώσουμε σε αυτούς και σε ολόκληρο τον κόσμο, η απάντηση που μπορούμε να δώσουμε στους πολέμους, στην αναταραχή στο Σουδάν κ.λπ., ξεκινά ακριβώς με την κοινωνία μεταξύ μας, με τη θυσία της κοινωνίας, γιατί είναι μια θυσία που κάνουμε για τον Χριστό. Η επιμονή στην ενότητα δεν σημαίνει επιμονή σε κάποιο πράγμα που πρέπει να κάνουμε, είναι η επιμονή στην παρουσία του Χριστού που μας δίνεται για τον κόσμο. Επομένως, είναι μια τεράστια ευθύνη, που διαδραματίζεται με την παραμικρή λεπτομέρεια του βλέμματός μου στον συνάνθρωπό μου, στη ζωή μου, στην κοινότητά μου. Ας το προσφέρουμε αυτό, γιατί αν δεν προσφέρουμε αυτή την αγάπη για την ενότητα μεταξύ μας, δεν προσφέρουμε τον Χριστό στον κόσμο. Κι αν δεν προσφέρουμε τον Χριστό στον κόσμο, η πίστη μας είναι μάταιη, δηλαδή δεν υπάρχει, είναι κενή πίστη. Αλλά ο Χριστός έχει αναστηθεί και μας επανεκτόξευσε σε αυτό και πρέπει να είμαστε ευγνώμονες που με το απέραντο έλεός του πάντα μας επανεκκινεί, μας κάνει πάντα εργαλεία του για να συβμεί αυτό. Ας τον ευχαριστήσουμε λοιπόν!

Πρόσπερι. Ευχαριστώ! Ένα ευχαριστώ, νομίζω ότι το αξίζεις. Αυτές ήταν πολύ απασχολημένες μέρες, θα έχουμε χρόνο για να ανακτήσουμε όλα όσα μας είπες.

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Αναγνώσματα Θείας Λειτουργίας: Πράξεις 2,42-47, Ψαλμός 117; 1Πτ 1,3-9, Ιω 20,19-31

ΟΜΙΛΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΙΟΤΑΤΟ ΜΟΝΣΙΝΙΟΡ ΦΙΛΙΠΠΟ ΣΑΝΤΟΡΟ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΤΑΡΑΝΤΟ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΕΜΟΡΕΣ ΔΟΜΙΝΙ

Αγαπητοί αδελφοί και αδελφές,

Η εμπειρία της πίστης που διακηρύχθηκε σε αυτές τις Πνευματικές Ασκήσεις φτάνει στη μέγιστη λειτουργική της έκφραση στον εορτασμό αυτής της Κυριακής, που δεν ονομάζεται δεύτερη Κυριακή *μετά* το Πάσχα, αλλά δεύτερη Κυριακή *του* Πάσχα. Μια Κυριακή που διαρκεί όλη την περίοδο του Πάσχα. Σήμερα είναι η ίδια ημέρα του Πάσχα που μπαίνει στη ζωή μας. Μια μεγάλη μέρα, η ημέρα του αναστημένου Χριστού που δεν έχει τέλος.

Ο Κύριος μας επισκέφτηκε αυτές τις ημέρες των Ασκήσεων και τώρα είναι ανάμεσά μας όπως ήταν με τους μαθητές στο Μυστικό Δείπνο. Το κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο λέει: «Το απόγευμα της πρώτης ημέρας της εβδομάδας, ενώ οι πόρτες ήταν κλειστές, ήρθε ο Ιησούς, στάθηκε ανάμεσά τους και τους είπε: “Ειρήνη σε εσάς”. Αφού το είπε αυτό, τους έδειξε τα χέρια και τα πλευρά του». Φανταστείτε, ας φανταστούμε, τους Αποστόλους: τι κατάπληξη, τι θαύμα να τον βρεις ζωντανό! Το κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο λέει απλώς ότι «οι μαθητές χάρηκαν όταν είδαν τον Κύριο». Και μαζί τους ας χαρούμε και εμείς, γιατί Τον είδαμε αυτές τις μέρες και στην ζωή μας.

Η παρουσία του Αναστημένου ήταν κάτι αδιανόητο για τους Αποστόλους, τόσο που κάθε φορά που ο Ιησούς τους είχε μιλήσει γι’ αυτό δεν το έπαιρναν καν υπόψη και δεν τον πίστευαν. Τώρα τον βλέπουν με τα σωματικά σημάδια των πληγών στα χέρια και στα πλευρά του. Είναι πραγματικά Αυτός, αναστημένος και ζωντανός! Βλέποντάς Τον προκαλεί πίστη και χαρά. Δεν ήταν μια προϋπάρχουσα πίστη που έδειχνε. Πριν ήταν αποκαρδιωμένοι και φοβισμένοι, δύσπιστοι. Η πίστη είναι συνέπεια της όρασης. Τον βλέπουν όπως συνέβη σε εμάς, όταν φανερώθηκε σε μια συνάντηση που ήταν πιο αληθινή και πιο όμορφη από όλες τις υπόλοιπες. Στη Γαλιλαία της πρώτης μας συνάντησης είδαμε τα σημάδια του Πάθους, τις ένδοξες πληγές, το αλάνθαστο σημάδι της παρουσίας

Του σε ένα πρόσωπο, σε μια σχέση που δεν μπορούσε να εξηγηθεί χωρίς Αυτόν. Και Τον ακολουθήσαμε, ο καθένας στο δρόμο του. Σε κάποιο σημείο, μου ζήτησαν να πάω σε μια αποστολή στη Βραζιλία, και αυτή ήταν η πιο αναστατωτική εμπειρία της ζωής μου, αλλά ήταν δυνατή να συμβεί επειδή υπάρχει Εκείνος και η φωνή του Ντον Τζιουσάνι που με κάλεσε να φύγω ήταν η φωνή του Κυρίου που παρέστη.

Τότε ο Ιησούς είπε πάλι στους μαθητές: «Ειρήνη μαζί σας!». Και πρόσθεσε: «Όπως με έστειλε ο Πατέρας, έτσι στέλνω και εγώ εσάς». Μας δίνει το Πνεύμα και συγχωρεί τις αμαρτίες μας, όπως ακριβώς συνέβη αυτές τις μέρες. Ο Κύριος δείχνει τον εαυτό του, μας διαλέγει, νικά τον φόβο και μας στέλνει, όπως στάλθηκε Εκείνος. Είναι ο απεσταλμένος και με την σειρά Του στέλνει εμάς. Αχώριστος από τη φύση του από τον Πατέρα, στον οποίο αισθάνεται όλη Του την υφή. Μας κάνει να προσδοκούμε το γεγονός ότι κι εμείς έχουμε ένα ολοκληρωμένο πρόσωπο μόνο στη σχέση με τον Κύριό μας που μας συνιστά από την αρχή. Όπως για τον Ιησού ο Πατήρ είναι τα πάντα, η πηγή και η ζωή, έτσι και για εμάς η συνάντηση μαζί Του είναι το παν, σε μια ιστορική σχέση. Στη συνάντηση με τον Αναστημένο σήμερα βρίσκεται η νέα δημιουργία και η υφή μας, σήμερα. Και αυτό δεν συμβαίνει επειδή είμαστε καλοί και αξίζουμε την αγάπη Του, αλλά επειδή μας έχει καταφθάσει και έτσι μας γεμίζει με έκπληξη, άρα και με λατρεία. Αυτό που συνέβη με τους Αποστόλους συμβαίνει και σε εμάς, δηλαδή δεν ήταν πλέον σε θέση να διαγράψουν αυτή τη συνάντηση από τη ζωή τους. Έτσι κι εμείς δεν μπορούμε να διαγράψουμε τη Γαλιλαία μας από την αυγή κάθε μέρας που ξεκινά.

Αλλά ο Θωμάς δεν ήταν μαζί τους εκείνη την ημέρα όταν ο Ιησούς ήρθε στο Μυστικό Δείπνο και δεν πίστεψε τους Αποστόλους που του μίλησαν για τον Ιησού που αναστήθηκε από τους νεκρούς. Έλεγε: «Αν δεν δω το σημάδι των καρφιών στα χέρια του και δεν βάλω το δάχτυλό μου στο σημάδι των καρφιών και δεν βάλω το χέρι μου στο πλευρό του, δεν το πιστεύω». Και ο Ιησούς, οκτώ μέρες μετά το Πάσχα – όπως ακριβώς σήμερα –, έρχεται, στέκεται ανάμεσα στους Αποστόλους και λέει στον Θωμά: «Βάλε το δάχτυλό σου εδώ και κοίτα τα χέρια μου. Άπλωσε το χέρι σου και βάλε το στο πλευρό μου και μην είσαι δύσπιστος, αλλά πιστός!». Όπως ακριβώς το βλέπουμε στον πίνακα του Καραβάτζιο. Ο Ιησούς τον κάνει να έχει την άμεση και προσωπική εμπειρία της παρουσίας Του και αφού άγγιξε τα χέρια και τα πλευρά του, ο Θωμάς λέει στον Ιησού: «Κύριέ μου και Θεέ μου!».

Αυτός που είχε αμφισβητήσει απέναντι από την πίστη των Αποστόλων παραδίδεται μπροστά στην εμπειρία της επαφής με τον Κύριο. Αυτός που είχε μείνει δύσπιστος και μακριά από τις διαβεβαιώσεις των Αποστόλων έχει το προνόμιο να αγγίζει τα πλευρά του Ιησού κοντά στην καρδιά του, να βιώσει τον Κύριο, να Τον αναγνωρίσει και να Τον διακηρύξει. Όχι γιατί ήταν καλός, αλλά γιατί αγαπήθηκε και δεν του έκανε παρατήρηση ούτε στιγμή.

Ο Άγιος Ιωάννης Παύλος Β' ήθελε αυτή η Κυριακή να γίνει «Κυριακή του Θείου Ελέους», το έλεος του Ιησού προς τον Θωμά. Ο Κύριος δείχνει τον εαυτό του, μας αγαπά και μας συγχωρεί. Η πίστη γεννιέται ξανά σήμερα από συγκεκριμένα γεγονότα, από την εμφάνιση του Κυρίου σε μια ζωντανή συνάντηση, με ανθρώπους σαν εμάς, ένα συγκεκριμένο σημάδι Εκείνου που είναι ζωντανός. Ο Ιησούς λέει στον Θωμά: «Πίστεψες επειδή είδες», και εδώ ένας μεγάλος ερμηνευτής, ο Ignace de la Potterie, μεταφράζει τη συνέχεια της βεβαίωσης του Ιησού ως εξής: «Μακάριοι όσοι, χωρίς να έχουν δει [δηλαδή, χωρίς να με έχουν δει, ευθέως] πίστεψαν».¹³² Και ο υπαινιγμός δεν είναι στους πιστούς που έρχονται αργότερα, που θα έπρεπε να «πιστέψουν χωρίς να έχουν δει», αλλά στους αποστόλους και τους μαθητές που ήταν οι πρώτοι που αναγνώρισαν ότι ο Ιησούς είχε αναστηθεί, παρά τα λίγα ορατά σημάδια που το μαρτυρούσαν. Ο Ιησούς θέλει να υποδείξει ότι είναι λογικό να πιστεύει κανείς τη μαρτυρία εκείνων που έχουν δει σημάδια, ενδείξεις της ζωντανής παρουσίας του Κυρίου. Δεν απαιτείται τυφλή πίστη, γιατί είναι η ευλογία που υποσχέθηκε σε όσους ταπεινά αναγνωρίζουν την παρουσία Του ακόμη και από τα πιο μικρά σημάδια και δίνουν σημασία στον λόγο αξιόπιστων μαρτύρων, όπως συνέβη σε εμάς.

Στην αφήγηση των μαθητών της Εμμαούς, μας διηγείται ο Άγιος Λουκάς, που γίνεται την ίδια μέρα (το απόγευμα της πρώτης ημέρας), ο Ιησούς, αφού περπάτησε με τους δύο, μπαίνει στο σπίτι τους, κάθεται μαζί τους (κάθεται μαζί τους!), κώβει το ψωμί και τα μάτια τους ανοίγουν και η καρδιά τους καίγεται, όπως συνέβη στον Θωμά. Έτσι έγινε τότε στους μαθητές των Αποστόλων και συμβαίνει και σε εμάς. Ο Ιησούς κάθεται μαζί μας και η καρδιά καίγεται για την παρουσία Του. Και ακόμη σήμερα ο Κύριος κάθεται μαζί μας στην Ευχαριστία, κάθεται

¹³² «Δύσκολη ερμηνεία χωρίων από τη Βίβλο VII, Ιω. 20,29», στο I. de la Potterie, *Storia e mistero. Egesi cristiana e teologia giovannea*, SEI-30Ημέρες, Τορίνο-Ρώμη 1997.

μαζί μας στην καθημερινή ζωή, στην ενότητά μας. Γι' αυτό ο Ιησούς προσευχήθηκε στον Πατέρα: «Εγώ ενωμένος μαζί τους κι εσύ ενωμένος μαζί μου, ώστε ν' αποτελούν μια τέλεια ενότητα, κι έτσι ο κόσμος να καταλάβει ότι μ' έστειλες εσύ κι ότι αγάπησες κι αυτούς όπως αγάπησες εμένα». ¹³³ Από τότε που Τον γνωρίσαμε η ζωή μας δεν είναι πια η ίδια, γιατί έχουμε εισαχθεί – μέσω του βαπτίσματος και της χάρης του χαρίσματος – στο σώμα Του. Τα σημάδια των χειρών Του και των πλευρών Του σήμερα είναι τα σημάδια της ενότητάς μας. Σημάδια του πάθους του Κυρίου και της δόξας Του.

Ο Άγιος Παύλος μας λέει: «Όποτε [...] τρώτε αυτό το ψωμί και πίνετε αυτό το ποτήριο, διακηρύττετε το θάνατο του Κυρίου μέχρι να έρθει». ¹³⁴ Έτσι γεννιέται μια επιθυμία μεγαλύτερη από τον ερχομό Του. Από το πάθος του Κυρίου αναδύεται η ανάσταση, που σαν ασταμάτητο ποτάμι κυλάει μέσα στο χρόνο και μας καταφθάνει στα μυστήρια, στο μυστήριο της Εκκλησίας και στο μυστήριο του χαρίσματος μας, το οποίο αγκαλιάζει και αναγνωρίζει ο Πάπας. Καταφθάνει και δια μέσου της χάρης αυτών των Πνευματικών ασκήσεων και αυτής της Ευχαριστίας. Ας κουβαλήσουμε ανάμεσά μας τα αλάνθαστα σημάδια της παρουσίας Του και ας το διακηρύξουμε στον κόσμο, στα πέρατα της γης, μέχρι να έρθει.

«“Ναι, έρχομαι σύντομα!” Αμήν ναι, έλα, Κύριε Ιησού». ¹³⁵

---

¹³³ Ιω. 17,23.

¹³⁴ 1Κορ. 11,26.

¹³⁵ Απ. 22,20.

ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΑ ΤΗΛΕΓΡΑΜΜΑΤΑ

Η Αυτού Αγιότητα Πάπας Φραγκίσκος

Αγιότητα,

Περίπου 32.000 άνθρωποι, εκ των οποίων οι 5.000 συγκεντρώθηκαν στο Ρίμινι και οι άλλοι σε σύνδεση από διάφορες ιταλικές πόλεις και από το εξωτερικό, πραγματοποίησαν αυτές τις τελευταίες ημέρες τις Πνευματικές Ασκήσεις της Αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης.

Ο τίτλος των Ασκήσεων ήταν *Τα Μάτια προσηλωμένα στον Ιησού, πηγή και τελειοποίηση της πίστης* και κηρύχθηκαν από τον πατέρα Μάουρο-Τζιουσέπε Λέπορι, ηγούμενος Στρατηγός του Τάγματος των Κιστερκιανών. Ήταν για όλους μας, Παναγιώτατε, μια ευκαιρία να κατανοήσουμε ξανά το περιεχόμενο και το θεμέλιο της πίστης μας στον Χριστό, τον μοναδικό Σωτήρα του κόσμου. Ο πατέρας Μάουρο μας συνόδευσε σε αυτή την πορεία, βοηθώντας μας να καταλάβουμε ξανά πώς η πίστη, η αναγνώριση της παρουσίας του Χριστού ζωντανού και παρόντος ανάμεσά μας, «φωτίζει» όλη μας τη ζωή με το πρόσωπό Του, καθιστώντας την ελκυστική και άξια να τη ζήσουμε. Αυτή η πίστη στον Χριστό έχει ως μορφή την κοινωνία μας με υπακοή σε Αυτήν και στην Εκκλησία, με μέριμνα για την ενότητα του κινήματός μας και όλων των πιστών χριστιανών. Έτσι καταλάβαμε ακόμα καλύτερα τα λόγια που μας απευθύνετε στην πλατεία του Αγίου Πέτρου τον περασμένο Οκτώβριο: «Μην ξεχνάτε ποτέ εκείνη την πρώτη Γαλιλαία της κλήσης, εκείνη την πρώτη Γαλιλαία της συνάντησης. Πάντα νς επιστρέψετε εκεί, σε εκείνη την πρώτη Γαλιλαία που έζησε ο καθένας μας»: μόνο σε αυτή τη συνάντηση βρίσκουμε διαρκώς λόγια αιώνιας ζωής που, όπως επαναλάμβανε συχνά ο Ντον Τζιουσάνι, «μπορούν να εξηγήσουν την ύπαρξη» και να μας ξαναωθήσουν στο ιεραποστολικό έργο που μας έχει ανατεθεί.

Ευγνώμονες για την ευλογία που μας στείλατε και που μας συνόδευσε σε αυτές τις Ασκήσεις, θα συνεχίσουμε όλοι να προσευχόμαστε για εσάς.

Ντάβιντε Πρόσπερι

Εκλαμπρότατος Καρδινάλιος Ματέο Τζούπι

Πρόεδρος της Ιταλικής Επισκοπικής Συνδιάσκεψης

Εκλαμπρότατε,

οι πνευματικές ασκήσεις της Αδελφότητας Κοινωνίας και Απελευθέρωσης πραγματοποιήθηκαν το περασμένο Σαββατοκύριακο. Συμμετείχαν περίπου 32.000

άτομα, εκ των οποίων οι 5.000 συγκεντρώθηκαν στο Ρίμινι και οι υπόλοιποι συγκεντρώθηκαν σε σύνδεση από διάφορες ιταλικές πόλεις και στο εξωτερικό.

Ο τίτλος των Ασκήσεων ήταν *Τα Μάτια προσηλωμένα στον Ιησού, πηγή και τελειοποίηση της πίστης* και κηρύχθηκαν από τον πατέρα Μάουρο-Τζιουσέπε Λέπορι, ηγούμενος Στρατηγός του Τάγματος των Κιστερκιανών. Ο πατέρας Μάουρο μας βοήθησε να κατανοήσουμε ξανά πώς η πίστη, η αναγνώριση της παρουσίας του Χριστού ζωντανού και παρόντος ανάμεσά μας, «φωτίζει» ολόκληρη τη ζωή μας με το πρόσωπό Του, καθιστώντας την ελκυστική και άξια να τη ζήσουμε, και έχει ως μορφή την κοινωνία μας στην υπακοή στην Εκκλησία. Αυτές οι μέλετες μας ξαναώθησαν στο ιεραποστολικό καθήκον που μας έχει ανατεθεί.

Σας ευχαριστώ για την εγγύτητά σας και επικαλούμενος την ευλογία σας, σας χαιρετώ με μεγάλη εγκαρδιότητα.

Ντάβιντε Πρόσπερι

Σεβασμιότατος Μονσινιόρ Νικολό Ανσελμί

Επίσκοπος Ρίμινι

Σεβασμιώτατε,

σας ευχαριστώ και πάλι για την εγγύτητα σας και για τον χαιρετισμό που θέλησατε να μας απευθύνετε αυτοπροσώπως, γράφω για να σας ενημερώσω ότι οι πνευματικές ασκήσεις της Αδελφότητας Κοινωνίας και Απελευθέρωσης – με τίτλο *Τα Μάτια προσηλωμένα στον Ιησού, πηγή και τελειοποίηση της πίστης* – συμμετείχαν περίπου 32.000 άτομα, εκ των οποίων περίπου 5.000 συγκεντρώθηκαν στο Ρίμινι και οι υπόλοιποι συγκεντρώθηκαν σε σύνδεση από διάφορες ιταλικές πόλεις και στο εξωτερικό.

Το κήρυγμα του πατέρα Μάουρο-Τζιουσέπε Λέπορι, ηγούμενος Στρατηγός του Τάγματος των Κιστερκιανών, μας βοήθησε να κατανοήσουμε ξανά πώς η πίστη, η αναγνώριση της παρουσίας του Χριστού ζωντανού και παρόντος ανάμεσά μας, «φωτίζει» όλη μας τη ζωή με το πρόσωπό Του, καθιστώντας την ελκυστική και άξια να το ζήσουμε, και έχει ως μορφή την κοινωνία μας στην υπακοή στην Εκκλησία. Αυτές οι μέλετες μας ξαναώθησαν στο ιεραποστολικό καθήκον που μας έχει ανατεθεί..

Επικαλούμενος την ευλογία σας για την πορεία της αδελφότητάς μας, σας χαιρετώ με μεγάλη εγκαρδιότητα.

Ντάβιντε Πρόσπερι

Η ΤΕΧΝΗ ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΣ

Επιμέλεια του Sandro Chierici

Η Μαρία είναι αυτή που πρώτη είχε το προνόμιο να προσηλώσει τα μάτια της στον Ιησού και το βλέμμα της δεν εγκατέλειψε ποτέ τη ζωή του Γιου της. Πριν από τον Ευαγγελισμό ήταν πλήρως εμπιστευμένη στο σχέδιο του Θεού, ήξερε πώς να εμπιστευτεί τον Ιησού στο καλό βλέμμα του Συμεών και σήμερα τον εμπιστεύεται στο βλέμμα μας.

Γέννηση της Μαρίας

- 01 Τζιότο, Πάντοβα, Παρεκκλήσι Scrovegni
- 02 Εικόνα, Σχολή Νόβγκοροντ, Μόσχα, Πινακοθήκη Τρετιακόφ
- 03 Καρπάτσιο, Μπέργκαμο, Ακαδημία Καράρα

Παρουσίαση της Μαρίας στο Ναό

- 04 Τζιότο, Πάντοβα, Παρεκκλήσι Scrovegni
- 05 Καρπάτσιο, Μιλάνο, Πινακοθήκη της Μπρέρας
- 06 Vrancke van der Stockt, Μονή Εσκοριάλ, λεπτομέρεια

Γάμος της Παναγίας

- 07 Τζιότο, Πάντοβα, Παρεκκλήσι Scrovegni
- 08 Ραφαέλο, Μιλάνο, Ακαδημία της Μπρέρας
- 09 Ραφαέλο, Μιλάνο, Ακαδημία της Μπρέρας, λεπτομέρεια

Ευαγγελισμός

- 10 Κοπτικό ύφασμα, Πόλη του Βατικανού, Μουσεία Βατικανού
- 11 Πάολο Βενετσιάνο, Βενετία, Ακαδημία
- 12 Μπεάτο Αντζέλικο, Φλωρεντία, Μονή Αγίου Μάρκου

- 13 Αντονέλλο Ντα Μεσίνα, *Η Παρθένος του Ευαγγελισμού*, Παλέρμο, Περιφερειακή Πινακοθήκη της Σικελίας
14 Λεονάρντο ντα Βίντσι, Φλωρεντία, Ουφίτσι

Επίσκεψη

- 15 Τζιότο, Πάντοβα, Παρεκκλήσι Scrovegni
16 Επίσκεψη, Ελεφαντοστού, Σαλέρνο, Επισκοπικό Μουσείο
17 Ποντόρμω, Καρμινιάνο (Πράτο), Άγιοι Μιχαήλ και Φραγκίσκος

Γέννηση

- 18 Τζιότο, Πάντοβα, Παρεκκλήσι Scrovegni
19 Agnolo Gaddi, Πράτο, Καθεδρικός Ναός, παρεκκλήσι του Ιερού Cingolo
20 Γκουίντο Ρένι, Νάπολη Certosa Αγίου Μαρτίνου
21 Εικόνα, εργαστήριο του Ρούμπλεφ, Μόσχα, Κρατική Πινακοθήκη Τρετιακόφ

Προσκύνηση των Ποιμένων

- 22 Ματίας Στόμερ, Προσκύνηση των Ποιμένων, Τορίνο, Μαντάμ Πάλας
23 Gerard van Honthorst, Φλωρεντία, Ουφίτσι
24 Λορέντσο Λόττο, Μπρέσια, Πινακοθήκη Τόσιο Μαρτινένγκο

Η προσκύνηση των Μάγων

- 25 Τζιότο, Πάντοβα, Παρεκκλήσι Scrovegni
26 Ζίλλης (Grisons, Ελβετία), Άγιος Μαρτίνος, ξύλινη οροφή, λεπτομέρεια
27 Μπενβενούτο ντι Τζιοβάνι, Λονδίνο, Εθνική Πινακοθήκη

Παρουσίαση στο Ναό

- 28 Τζιότο, Πάντοβα, Παρεκκλήσι Scrovegni
29 Ελεφαντοστό, Σαλέρνο, Επισκοπικό Μουσείο
30 Μπεάτο Αντζέλικο, Φλωρεντία, Μονή Αγίου Μάρκου
31 Τζιοβάνι Μπελίνι, Βενετία, Ίδρυμα Querini Stampalia

Απόδραση στην Αίγυπτο

- 32 Τζιότο, Πάντοβα, Παρεκκλήσι Scrovegni
33 Juan de Borgoña, Κουένκα, Μουσείο Καθεδρικού Ναού
34 Καραβάτζιο, Ρώμη, Doria Pamphilj Gallery
35 Καραβάτζιο, Ρώμη, Doria Pamphilj Gallery (λεπτομέρεια)

Ο Ιησούς ανάμεσα στους γιατρούς – βρίσκοντας τον Ιησού

- 36 Τζιότο, Πάντοβα, Παρεκκλήσι Scrovegni
37 Μωσαϊκό, Μονρεάλε, Καθεδρικός Ναός
38 Σιμόνε Μαρτίνι, Λίβερπουλ, Walker Art Gallery

Καθημερινή ζωή της Αγίας Οικογένειας

- 39 Ραφαέλο, Madonna of the Veil, Chantilly, Μουσείο Κοντέ
40 Γκουίντο Ρένι, Η Μαντόνα της ραπτικής, Ρώμη, Quirinal Palace
41 Ρέμπραντ, Αγία Οικογένεια με Αγγέλους, Αγία Πετρούπολη, Μουσείο Ερμιτάζ
42 Μοντέστο Φαουστίνι, Αγία Οικογένεια, Λορέτο, Ιερό του Ιερού Οίκου

Γάμος στην Κανά

- 43 Τζιότο, Πάντοβα, Παρεκκλήσι Scrovegni
44 Ελεφαντοστό, Σαλέρνο, Επισκοπικό Μουσείο
45 Τοιχογραφία, Dečani (Κόσοβο), λεπτομέρεια

Η Μαρία κάτω από το σταυρό

- 46 Τζιότο, Πάντοβα, Παρεκκλήσι Scrovegni
47 Rogier van der Weyden, *Κατάθεση*, Μαδρίτη, Μουσείο Πράδο

Θλίψη

- 48 Τζιότο, Πάντοβα Padova, Παρεκκλήσι Scrovegni
49 Μικελάντζελο, Συμπόνια, Ρώμη, Άγιος Πέτρος
50 Μικελάντζελο, Συμπόνια, Ρώμη, Άγιος Πέτρος, λεπτομέρεια
51 Μπελίνι, Μιλάνο, Πινακοθήκη της Μπρέρας

Πεντηκοστή

- 52 Ελ Γκρέκο, Μαδρίτη, Μουσείο Πράδο
53 Εικόνα, Μόσχα, Nikitniki Trinity

Θάνατος της Παναγίας

- 54 Μπεάτο Αντζέλικο, Κορτόνα, Επισκοπικό Μουσείο
55 Τζέικομπ Τορίτι, μωσαϊκό, Ρώμη, Σάντα Μαρία Ματζόρε
56 Πάολο Βενετσιάνο, Βιτσέντζα, Πολιτικά Μουσεία

Κοίμηση στον παράδεισο

- 57 Βαρθολομέος Ντε λα Γκάτα, Κορτόνα, Επισκοπικό Μουσείο
58 Τιτσιάνο, Βερόνα, Καθεδρικός Ναός
59 Τιτσιάνο, Venezia, Βασιλική Φράρι

Στέψη της Παναγίας

- 60 Τζιότο, Πολίτικο Μπαροντσέλι, Φλωρεντία, Τίμιος σταυρός, Παρεκκλήσι Μπαροντσέλι
61 Τζέικομπ Τορίτι, μωσαϊκό, Ρώμη, Σάντα Μαρία Ματζόρε
62 Πάολο Βενετσιάνο, Νέα Υόρκη, Συλλογή Frick
63 Bergognone, Μιλάνο, Άγιος Σιμπλίκιος
64 Maestro di Cesi, Παρίσι, Μουσείο Μαρμωτάν

Η τελευταία Κρίση

- 65 Μικελάντζελο, πόλη του Βατικανού, Καπέλα Σιστίνα, λεπτομέρεια
66 Μικελάντζελο, πόλη του Βατικανού, Καπέλα Σιστίνα, λεπτομέρεια

ΜΗΝΥΜΑ ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΑΠΑ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟ 3

Παρασκευή 14 Απριλίου, απόγευμα

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ 4

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ***«Τα μάτια μου είδαν την σωτηρία σου»*** 12

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ – ΟΜΙΛΙΑ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΙΟΤΑΤΟ ΤΖΙΟΥΣΕΠΕ ΜΠΑΤΟΥΡΙ 27

Σάββατο 15 Απριλίου, πρωί

ΠΡΩΤΗ ΜΕΛΕΤΗ – ***Η πίστη φωτίζει την ζωή*** 29

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ – ΟΜΙΛΙΑ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΜΠΡΟΤΑΤΟ ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟ ΚΕΒΙΝ ΓΙΟΣΕΦ ΦΑΡΕΛ 52

Σάββατο 15 Απριλίου, απόγευμα

ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΕΛΕΤΗ – ***Για να πιστέψει ο κόσμος*** 59

Κυριακή 16 Απριλίου, πρωί

ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ 86

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ – ΟΜΙΛΙΑ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΙΟΤΑΤΟ ΜΟΝΣΙΝΙΟΡ ΦΙΛΙΠΠΟ ΣΑΝΤΟΡΟ 104

ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΑ ΤΗΛΕΓΡΑΜΜΑΤΑ 108

Η ΤΕΧΝΗ ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΣ 110

Μετάφραση: Εύα Πετράκη

© 2023 Αδελφότητα της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης για τα κείμενα του Λ. Τζιουσάνι, Ντ. Πρόσπερι και Μ.-Τζ. Λέπορι.

